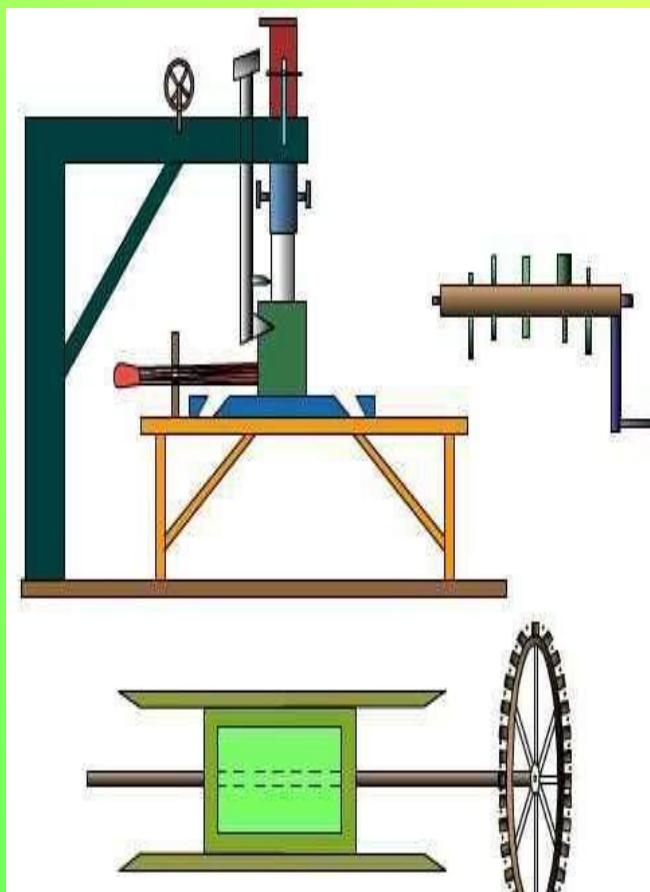

MUTAXASSISLIKKA KIRISH FANIDAN

O'QUV – USLUBIY MAJMUA

BUXORO - 2016

***O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI
BUXORO MUHANDISLIK TEXNOLOGIYA INSTITUTI***

«TASDIQLAYMAN»

O`quv ishlari bo`yicha
prorektor prof. Olimov Q.T.
«__»_____2016 yil

***«MUTAXASSISLIKKA KIRISH» FANIDAN
O'QUV – USLUBIY MAJMUA***

BUXORO - 2016

Fanning o'quv uslubiy majmuasi o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqilgan va BuxMTI o'quv uslubiy kengashida muhokama etilib, foydalanishga tavsiya qilingan (Bayon №__ 2016 yil__)

Tuzuvchilar:

D.R.Giyasova - BuxMTI, "Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari" kafedrasida katta o'qituvchisi

D.A.Sayfullayeva - BuxMTI, "Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari" kafedrasida assistenti

N.G.Zakiryayeva - BuxMTI, "Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari" kafedrasida assistenti

N.A.To'rayeva - BuxMTI, "Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari" kafedrasida assistenti

Taqrizchilar:

A.X. Gafforov - BuxMTI, "Ijtimoiy fanlar" kafedrasida dotsenti

X.B.Quvondiqova - BuxMTI, "Xorijiy tillar" kafedrasida katta o'qituvchisi

Fanning o'quv-uslubiy majmuasi "Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari" kafedrasining 201 -yil "___" _____dagi "___" son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet kengashida ko'rib chiqish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri:

Fanning o'quv uslubiy majmuasi "Muhandislik-texnika" fakultetining 201 -yil "___" _____dagi "___" son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va institut o'quv-uslubiy kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kengash raisi:

Kelishildi:

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i

Hodjiev Sh.

MUNDARIJA

Kirish.....	5
1. “Mutaxassislikka kirish” fanining sillabusi	6
2. Fan bo’yicha asosiy nazariy materiallar	13
3. Taqdimot materiallari.....	101
4. Tarqatma materiallar.....	102
5. Mustaqil ta’lim uchun materiallar	135
6. Amaliy mashg’ulotning materiallari	148
7. Glossariy.....	158

KIRISH

O'zbekiston bugun iqtisodiyoti jadal rivojlanib borayotgan davlatlardandir. Dunyoda global moliyaviy-iqtisodiy inqiroz hamon davom etayotgan bir paytda mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotining o'sish sur'atlari yiliga o'rtacha 8,1 foizni tashkil etayotgani ham milliy iqtisodiyotimizning barqarorligi hamda ulkan salohiyatga ega ekanidan yorqin dalolat beradi.

Prezidentimiz Islom Karimov tomonidan ishlab chiqilgan Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish kontseptsiyasi bu boradagi jarayonni yanada kuchaytirish uchun yangi, yanada keng imkoniyatlar ochib berayotir.

Bugun mamlakatimizda 2,2 mingdan ortiq yengil sanoat korxonasi faoliyat ko'rsatmoqda. Ularning 280 dan ortig'i "O'zbekiyengilsanoat" davlat aktsiyadorlik kompaniyasi tarkibiga kiradi. Shu bilan birga, qo'shma korxonalar soni ham ko'paymoqda. 2015 yilga mo'ljallangan yengil sanoatni rivojlantirish dasturiga muvofiq sohaga yeng zamonaviy texnologiyalar joriy etilmoqda, ishlab chiqarilayotgan mahsulot turlari har yili yigirmadan ortiq turga ko'paymoqda.

Tikuvchilik sanoati oldida turgan asosiy vazifalardan biri buyumlarni yangi assortimentini yaratish, modaga muayyan yo'nalish berib borish, sifatli mahsulotlarni ko'paytirish kiradi.

Hozir tikuvchilik sanoatida kiyimni modellash bosqichida ham, uni tikish bosqichida ham qo'll mehnatining salmog'i katta bo'lib, bu mehnat unumdorligini o'sishini sekinlashtirib turadi, shuning uchun Germaniya, Chexoslovakiya, Vengriya va bizning davlatimiz birgalikda eng yangi zamonaviy asbob uskuna va mashinalardan foydalanib, yuksak samarali jarayonlarini o'zlashtirayotirlar, ish o'rinlarini robotlashtirib sexlarning bevosita o'zida ishlab chiqarishni tashkil ettirishni yaxshilanishini ko'zda tutmoqdalar. Ular tikuvchilik sanoatida kompleks mexnizatsiyalashtirish kiyim tikish liniyalari, uzil-kesil namlab-isitib ishlov berishni mikroprotessorlar yordamida boshqaradigan yuksak unumli avtomatlashtirilgan uskunalar ishlab chiqdilar.

Bolgariya, Polsha va bizning davlatimiz mutaxassislari E.H.M.dan foydalanib, kiyimlarni modellash va konstruksiyalashtirish jarayonini tashkil etishning yangi formalarini o'zlashtiradilar.

Kiyim tikish texnologiyasini takomillashtirishga kiyim tikishning parallel usulini, ya'ni detallarni yelimlab ulash, yuqori chastotali tok va ultratovush bilan payvandlash ko'p operatsiyali mashinalarni qo'llash, yangi materiallarni ishlatish, ishlab chiqarishni kompleks mexnizatsiyalashtirish va avtomatlashtirish, ishlab chiqarishning eng zamonaviy formasi potok usulida foydalanish kiradi. Yuqoridagi vazifalarni bajarish uchun tikuvchilik korxonalarini malakali kadrlar bilan ham ta'minlash katta ahamiyatga ega.

«MUTAXASSISLIKKA KIRISH»

FANINING SILLABUSI

“Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari” kafedrası
«Mutaxassislikka kirish» fanining 2016 – 2017 o’quv yili uchun

SILLABUSI

Fanning qisqacha tavsifi					
OTMning nomi va joylashgan manzili:	Buxoro muhandislik – texnologiya instituti			Buxoro shahri, Q.Murtazoev ko`chasi 15 uy	
Kafedra:	Yengil sanoat texnologiyalar iva jihozlari			“Muhandislik texnika” fakulteti tarkibida	
Ta`lim sohasi va yo`nalishi:	5111000	Kasb ta`limi (Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari)			
	5321600	Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari			
Fanni (kursni) olib boradigan o`qituvchi to`grisida ma`lumot:	katta.o`qituvchi Giyasova D.R	e-mail:	Login:Giyasovadr dilfuzr@umail.uz		
Dars vaqti va joyi:		Kursning davomiyligi:	28.02.2017 28.04.2017	-	
Individual grafik asosida ishlash vaqti:	seshanba va payshanba kunlari 12.00 dan 16.00 gacha				
Fanga ajratilgan Soatlar:	Auditoriya soatlari			Mustaqil ta`lim:	
	Ma`ruza:	18	Amaliy 18	26	
Fanning boshqa fanlar bilan bogliqligi (prerekvizitlari):	“Materialshunoslik”, “Rasm va kostyum grafikasi”, “Amaliy antropologiya va biomexanika asoslari”, ”Yengil sanoat mahsulotlarini loyihalash asoslari”, “Kostyum kompozitsiyasi va tarixi” va ”Yengil sanoat mahsulotlari materialshunosligi”, “Tikuv, trikotaj va zardo`zlik buyumlarini ishlab chiqarish jihozlari”, “Tikuv, trikotaj va zardo`zlik buyumlarini ishlab chiqarish texnologiyasi”, muhandislik grafika, matematika, umumkasbiy fanlar boshqa fanlar bilan o`zaro bog`liq.				

Fanning mazmuni

Fanning dolzarbligi va mazmuni:	“Mutaxassislikka kirish” fanining mazmuni va mohiyati, uning maqsadi va vazifalari, ishlab chiqarish sharoitida soha mutaxassislari faoliyati, tanlagan yo‘nalishi bo‘yicha korxonada bajariladigan ishlarni bilish uslublari va usullarini o‘rganish kabi mavzular uzviylik va uzluksizlik nuqtai nazaridan mantiqiy ketma-ketlikda o‘z aksini topgan. “Mutaxassislikka kirish” fanini chuqur o‘rganish yengil sanoat sohasi muammolarini hal qilishda muhim rol o‘ynaydi. Fanning maqsadi “Mutaxassislikka kirish” fanning asosiy maqsadi - talabalarga oliy ta’lim, oliy ta’limning yo‘nalishlari, institut tarixi, tikuvchilik sanoati tarixi va rivojlanishi, gazlamalar tarixi, milliy kiyimlar tarixi, zardo’zlik ishlab chiqarish tarixi, tikuvchilik korxonalari jihozlari, texnik va texnologik faoliyatlarni tashkil qilish bo‘yicha nazariy va amaliy bilimlarni shakllantirishdan iborat. Fanning vazifasi oliygohning tashkil etilishi, undagi ta’limiy yo‘nalishlari, tuzilmasi; talabalarining huquq va burchlari; tikuvchilik korxonalari to‘g‘risida ma’lumotga ega bo‘lish; tikuvchilik sanoati tarixi va rivojlanishi, gazlamalar tarixi, milliy kiyimlar tarixi zardo’zlik ishlab chiqarish tarixi; tikuvchilik korxonalari jihozlari, yengil sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish bosqichlari, tanlagan yo‘nalishi bo‘yicha jihozlarni bilishi va faoliyati davomida ularni amalda tadbqiqila olish bo‘yicha nazariy-amaliy bilimlarni uzviylik va uzluksizlikda o‘rgatishdan iborat.
Talabalar uchun talablar	- o‘qituvchiga va guruhdoshlarga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo‘lish; - institut ichki tartib - intizom qoidalariga rioya qilish; - uyali telefonni dars davomida o‘chirish; - berilgan uy vazifasi va mustaqil ish topshiriqlarini o‘z vaqtida va sifatli bajarish; - ko‘chirmachilik (plagiat) qat’iyan man etiladi; - darslarga qatnashish majburiy hisoblanadi, dars qoldirilgan holatda qoldirilgan darslar qayta o‘zlashtirilishi shart; - darslarga oldindan tayyorlanib kelish va faol ishtirok etish; - talaba o‘qituvchidan so‘ng, dars xonasiga - mashg‘ulotga kiritilmaydi; - talaba reyting ballidan norozi bo‘lsa e’lon qilingan vaqtdan boshlab 1 kun mobaynida apellyatsiya komissiyasiga

	murojaat qilishi <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.</i>
<i>Elektron pochta orqali munosabatlar tartibi</i>	Professor-o'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqa elektron pochta orqali ham amalga oshirilishi mumkin. Elektron pochta ochish vaqti soat 17.00 dan 20.00 gacha.

Fan mavzulari va unga ajratilgan saotlar taqsimoti:

<i>№</i>	<i>Mavzular</i>	<i>Ma'ruza</i>	<i>Amaliy seminar</i>	<i>Mustaqil ish</i>
1	Kirish. Fanning asosiy vazifalari va mazmuni, maqsadi. Oliy ta'lim haqida tushuncha. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi.	2	2	4
2	Buxoro muhandislik-texnologiya instituti to'g'risida ma'lumot.	2	2	
3	Talabalarning huquq va burchlari.	2	2	
4	Yengil sanoat to'g'risida ma'lumot. Tikuvchilik sanoati tarixi. O'zbekistonda tikuvchilik sanoati rivojlanishi.	2	2	18
5	Gazlamalar va uning tarixi haqida ma'lumot.	2	2	
6	Kiyimlar haqida ma'lumot. O'zbek milliy kiyimlar tarixi va rivojlanishi.	2	2	
7	O'zbek milliy bosh kiyimlari tarixi va rivojlanishi.	2	2	
8	Zardo'zlik buyumlari ishlab chiqarish tarixi haqida ma'lumot.	2	2	
9	Tikuvchilik korxonalari jihozlari haqida ma'lumot.	2	2	4
	<i>Jami</i>	<i>18</i>		<i>26</i>

5321600-“Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari”

<i>№</i>	<i>Mustaqil ishlarning mazmuni</i>	<i>soati</i>
1	Oliy ta'lim me'yoriy hujjatlarini o'rganish	4
2	Yengil sanoat sohasi tarixi, bugungi kuni va istiqbollari haqida ma'lumotlar to'plash	4
3	Yengil sanoat sohasidagi ishlab chiqarish korxonalari haqida ma'lumotlar to'plash	6
4	Tanlangan ta'lim yo'nalishi haqida ma'lumotlar to'plash	4

5	Sohaning yetakchi olimlari va mutaxassisleri haqida ma'lumot to'plash	4
6	Tikuchilik korxonalarida zamonaviy texnika va texnologiyalarni o'rganish	4
	Jami	26

Talabalar bilimni baholash tizimi:

Talabalar ON dan to'playdigan ballarning namunaviy mezonlari

	<i>Ko'rsatkichlar</i>	ON ballari		
		Maks	<i>ON</i>	
<i>1</i>	Darslarga qatnashganlik darajasi. Ma'ruza darslaridagi faolligi, konspekt daftarlarining yuritilishi va to'liqligi.	35	0-35	
<i>№</i>	<i>Nazorat turidagi topshiriqlarning nomlanishi</i>	<i>Maksimal yig'ishmumkin bo'lgan ball</i>	<i>JN va ON ballar taqsimoti</i>	
<i>I. Joriy nazoratdagi ballar taqsimoti</i>		<i>35 ball</i>	<i>17</i>	<i>18</i>
<i>Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarda</i>		<i>Maksimal ball</i>	<i>1-ON</i>	
<i>1.</i>	Talabaning ma'ruza va amaliy mashg'ulotlardagi faolligi va o'zlashtirish darajasi, daftarlarning yuritilishi va holati	19	19	
<i>2.</i>	Mustaqil ta'lim topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi (keys-stadilar, esse, referat, taqdimot va boshqa turdagi mustaqil ta'lim topshiriqlari)	16	16	
<i>II. Oraliq nazorat</i>		<i>35 ball</i>		
<i>1.</i>	Oraliq nazorat (amaliy mashg'ulot o'qituvchisi tomonidan qabul qilinadi)	35	Semestrning 6-haftasi	

	Oraliq nazorat (ma'ruzachi va amaliy mashg'ulot o'qituvchisi tomonidan qabul qilinadi). 35 ball-talaba yakka tartibda topshiriqlar oladi va himoya qiladi. Talabalar kichik guruhlariga bo'linadi (har bir guruhda talabalar soni 5-7 tagacha bo'lishi mumkin), har bir guruhga alohida topshiriqlar beriladi va himoya qabul qilinadi. Topshiriqlar 2-3-haftalar oralig'ida talabalarga biriktiriladi. Guruhning faolligi, berilgan topshiriqni nazariy va amaliy jihatdan yoritilishi, xulosalarning mantiqiy bog'liqligi, kreativ mulohazalarning mavjudligi, huquqiy-normativ hujjatlarni bilishi va boshqa talablarga mosligi hisobga olinadi. Guruhdagi har bir talabaga 0-35 oralig'ida bir xil ball qo'yiladi. Himoya kafedra mudiri tomonidan tasdiqlangan grafik asosida dars mashg'ulotlaridan so'ng tashkil etiladi.		
	III. YAkuniy nazorat	30 ball	Semestrning oxirgi ikki haftasida
	Jami:	100 ball	
Asosiy adabiyotlar	- И.А. Каримов “Юксак маънавият – енгилмас куч”, Т., “Маънавият”, 2008., 173 б. - И.А. Каримов <i>Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда.- Т.: Ўзбекистон, 2000. – 261 б.</i> - Ўзбекистон Республикасининг "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури", “Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори”, – Т., “Шарқ”, 1997., 49 б. - Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, “Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори”, Т., “Шарқ”, 1998., 64 б. - Patterns_Raffaella “How to Use, Adapt and Design Sewing” Published in 2010 by London vSodiqova “O'zbek milliy kiyimlari XIX-XX asrlar”. Т. 2001. Q.T.Olimov “Tikuvchilik korxonalari jihozlari” Т.: 2003y. L.P.Uzoqova, I.M.Raxmonov “Tikuv buyumlarining texnologik jihozlari” Т. 2009y. P. A. Gonchava.” Buxoro zarzo'zlik san'ati” o'quv qo'llanma, Т., 1986y N.Sodiqova “National Uzbek Clothes of Bukhara and Samarkand XIX-XX centuries”, Sharq, Т., 2006y. E. Olimboev, SH. Davirov “O'zbekiston to'qimachilik sanoati mahsulotlari va ularni ishlab chiqarish texnologiyasi” Т., 2002y. Oliy o'quv yurti talabalari odob-axloq qoidolari Nizomi.		
Qo'shimcha adabiyotlar	M.T.Hodjiev, K.X.Mastonov. Buxoro oziq-ovqat va engil sanoat texnologiyasi institutining o'tmishi, buguni, ertasi. B., 2008 y.		

Internet va ziyonet saytlari	Buxoro oziq-ovqat va engil sanoat texnologiyasi institutining Buxoro muxandislik- texnologiya institutiga aylantirish to'g'risidagi Prezident Qarori. 2011 y. - <i>Wikipediya</i>: http://www.life-prog.ru/1_45260_The-history-of-a-sewing-machine.htmlThe history of a sewing machine M.SH. Jabborova "Tikuvchilik texnologiyasi" T., "O'qituvchi", 1989y T.A. Ochilov, U.M.Matmusaev, M.K. Qulmatov. «To'kimachilik materiallarini sinash». T., O'zbekiston, 2004y. T.A. Ochilov, N.G.Abbasova, F.D.Abdulina, K.I. Abulniyozov «Gazlamashunoslik» T., O'zbekiston, 2003y. G.K. Hasanboeva "To'qimachilik dizayn tarixi".- T.: Iqtisodiyot - Moliya, 2007. Internet saytlari: - https://www.google.com/webhp - www."UZBEKENGILSANOAT http://engilsanoat.uz - www.uza.uz - http://www.life-prog.ru/1_45260_The-history-of-a-sewing-machine.htmlThe history of a sewing machine
--	---

2. «FAN BO'YICHA ASOSIY NAZARIY MATERIALLAR»

MA`RUZA № 1

Ma`ruza-1.Kirish. Fanning asosiy vazifalari va mazmuni, maqsadi. Oliy ta`lim haqida tushuncha. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi.

Reja:

1. Kirish.Fanning asosiy vazifalari va mazmuni, maqsadi.
2. Oliy ta`lim haqida tushuncha.
3. Oliy ta`lim haqidagi buyruqlar.

O'quv maqsadlari:

Ta'limiy: Talabalarga fanning asosiy vazifalari va mazmuni, maqsadi, oliy ta`lim haqida tushuncha, oliy ta`lim buyruqlari to'g'risida bilimlarini shakllantirish.

Tarbiyaviy: Talabalarga oliy ta`lim haqidagi buyruqlar ularni amalda tadbiq qila olishi bo'yicha nazariy-amaliy bilimlarni uzviylik va uzluksizlikda o'rgatishda estetik tarbiya berish.

Rivojlantiruvchi: Talabalarni fanga qiziqtirish, ularni dunyo qarashlarini kengaytirish, erkin va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekistonRespublikasining "Ta'limto'g'risida"giQonuni, "Barkamol avlod - O'zbekistontaraqqiyotiningpoydevori", T., "SHarq", 1998y.64 b.
2. O'zbekistonRespublikasining "Kadrlartayyorlashmilliydasturi", "Barkamolavlod-O'zbekistontaraqqiyotiniigpoydevori, - T., "SHarq", 1997.,49 b.

"Mutaxassislikka kirish" fanning asosiy maqsadi - talabalarga oliy ta`lim, oliy ta`limning yo'nalishlari,institut tarixi,tikuvchilik sanoati tarixi va rivojlanishi, gazlamalar tarixi, milliy kiyimlar tarixi, zardo'zlik ishlab chiqarish tarixi, tikuvchilik korxonalari jihozlari, texnik va texnologik faoliyatlarni tashkil qilish bo'yicha nazariy va amaliy bilimlarni shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifasi – oliygohning tashkil etilishi, undagi ta'limy yo'nalishlari, tuzilmasi. talabalarning huquq va burchlari;tikuvchilik korxonalari to'g'risida ma'lumotga ega bo'lish, tikuvchilik sanoati tarixi va rivojlanishi,gazlamalar tarixi, milliy kiyimlar tarixi zardo'zlik ishlab chiqarish tarixi; tikuvchilik korxonalari jihozlari, yengil sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish bosqichlari, tanlagan yo'nalishi bo'yicha jihozlarni bilishi va faoliyati davomida ularni amalda tadbiq qila olish bo'yicha nazariy-amaliy bilimlarni uzviylik va uzluksizlikda o'rgatishdan iborat.

"Oliy ta`lim" atamasi zaminida iqtisod, fan, texnika va madaniyat sohasida faoliyat olib boruvchi, ish mobaynida ilm-fan, madaniyat, texnika yangiliklarini qo'llagan va o'z ustida ishlagan holda nazariy va amaliy muammolarni bartaraf etuvchi yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash tushuniladi.

Oliy ta`lim muassasalari

Oliy ta'lim muassasalari yuridik maqomga ega. **Respublikamizda oliy ta'lim muassasalarining quyidagi ko'rinishlari bor:**

- universitet — oliy ta'lim dasturini bajarishda talabalarga egallayotgan sohasi bo'yicha yoki keyinchalik o'qishlarini davom ettirishlari uchun keng qamrovli bilim berishga e'tibor qaratiladi;
- akademiya — oliy ta'lim dasturini bajarishda oliy ta'lim berish bilan bir qatorda keyinchalik o'qishlarini davom ettirishlari uchun aniq bir yo'nalishga tayyorlaydi;
- institut — barcha oliy ta'lim muassasalari kabi oliy ta'lim dasturini bajaradi, bilim berishda bir yo'nalishga qaratilgan bilim beriladi.

Oliy ta'lim olish uchun nodavlat muassasalarini tuzishga qonunchilik ruxsat beradi. Ushbu muassasaga davlat akkreditatsiyani attestatsiya dan tegishli tartibda o'tgachgina bersa u o'qitish huquqiga ega.

Oliy ta'lim muassasalarining Attestatsiya u davlatga tegishli yoki xususiyligidan qat'iy nazar, kadrlar tayyorlash sifatini nazorat qilish Boshqarmasi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasi tasdiqlagan, Davlat test markazi tomonidan qabul qilingan pedagogik kadrlar va ta'lim muassasalarining attestatsiyadan o'tkazish Nizomi asosida oliy ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilar jamoasi attestatsiyasidan o'tkaziladi. Attestatsiya natijalariga ko'ra istalgan oliy o'quv muassasasi davlat akkreditatsiyasidan mahrum etilishi mumkin.

Eksternat — oliy ta'lim dasturiga muvofiq oliy ta'lim muassasasining o'qitiluvchi tartibini keyingi(joriy va kuniy) attestatsiyagacha tanlangan yo'nalish (mutaxassislik) bo'yicha mustaqil o'rganish.

Masofaviy ta'lim — asosiy faoliyatdan uzilmagan holda ta'lim muassasasidan uzoqda o'quv dasturidagi mavjud bilimlarni o'zlashtirish. U zamonaviy axborot texnologiyalari va telekommunikatsiyaning texnik vositalaridan foydalanish orqali amalga oshiriladi.

Kunduzgi o'qitish bo'yicha mutaxassislarni tayyorlashning yo'nalishlari ro'yxati O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

Oliy ta'limning maqsad va vazifalari

Oliy ta'limning asosiy maqsadi zamon talablariga javob bera oladigan malakali, raqobatbardosh, yuksak bilimli, oliy ta'lim mutaxassisi talablariga o'zi tanlangan yo'nalishi yuzasidan talabga javob bera oladigan respublikaning ilm-fan, madaniyat, iqtisod, ijtimoiy sohalarini rivojlantirishda o'z hissasini qo'shadigan mustaqil fikr lay oladigan, yuksak ma'naviyatga bo'lgan yuqori salohiyatli mutaxassislarni tayyorlashdir.

Oliy ta'limning asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

- davlat ta'lim standartiga muvofiq zamonaviy dasturlar asosida o'qitishning sifatini ta'minlash;
- oliy malakali ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlash;
- ilm-fan, madaniyat, iqtisodning zamonaviy tuqlari, mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy istiqbolini tuqlarini hisobga olgan holda kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish;
- oliy ta'limning insonparvarligini ta'minlash maqsadida yoshlar tarbi sig a milliy istiqbol g'oyasi asosida milliy va umuminsoniy qadriyatlar, Vatanga, oilaga, atrof-muhitga muhabbatni singdirish;

- o'qitishning interfaol usullarini, pedagogik innovasion hamda axborot kompyuter texnologiyalarini, mustaqil ta'lim olish, masofaviy ta'lim tizimini amaliyotga joriy qilish;
- oliy ta'limda fan va ishlab chiqarish mexanizmlarining uyg'unligi mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotda qo'llash;
- ilmiy-pedagogik kadrlar va talim oluvchilarning ilmiy-ijodiy faoliyati, ilmiy tadqiqotlari yordamida fan, texnika, texnologiyalarni rivojlantirish, ta'lim jarayoni orqali mamlakat iqtisodining rivojlanishiga hissa qo'shish;
- davlat va nodavlat oliy o'quv muassasalarini rivojlantirish asosida ta'lim xizmatlari bozorida raqobatni zaga keltirish;
- oliy o'quv muassasalarini boshqarish va kengaytirishni takomillashtirish uchun jamoat boshqaruvining vasiylik va kuzaetuvchi kengashlarni kiritish;
- ta'lim va kadrlar tayyorlash sifatini tekshirish uchun marketing tadqiqotlarini olib borish, yo'nalishi bo'yicha belgilangan mehnat bilan ta'minlash monitoringini tuzish;
- oliy ta'lim sohasida ikki tomonlama foydali xalqaro aloqalarni rivojlantirish.

Oliy ta'lim tuzilishi

Oliy ta'lim tizimi quyidagicha tuzilgan:

- davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim dasturining bajarilishi davlat ta'lim standartiga muvofiq yo'nalishlar va mutaxassisliklar asosida olib boriladi;
 - ilmiy-tadqiqot muassasalari ilmiy tadqiqot ishlarini oliy ta'limni huquqiy-normativ va ilmiy-metodik jihatdan ta'minlash uchun eritishadi;
 - oliy ta'limni boshqarish davlat organlarining vakillari, shuningdek, ularga tegishli korxona, muassasa, tashkilotlar orqali amalga oshiriladi.
- O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim muassasalarining quyidagi turlari mavjud: universitet, akademiya, institut (ular bilan teng mavqega ega bo'lgan o'quv muassasalari).

Universitet:

- oliy va undan keyingi ta'lim uchun ta'limni bir necha yo'nalishda beradi;
- turli sohalardagi mutaxassislarning malakasini oshiradi va qayta tayyorlaydi;
- fanning turli yo'nalishlarida fundamental va amaliy tadqiqotlarni olib boradi;
- ilm sohasi bilan chambarchas bog'liq ilmiy va metodik markaz hisoblanadi.

Akademiya:

- ta'lim sohasida ma'lum belgilangan oliy va oliy ta'limdan so'nggi ta'lim berishga mo'ljallangan o'quv dasturini bajaradi;
- mutaxassislarning bilimlarini belgilangan tartibda malakasini oshiradi va qayta tayyorlaydi;
- fan, madaniyat, san'at sohasida fundamental va amaliy ilmiy tadqiqot ishlarini olib boradi;
- o'z faoliyati doirasida etakchi ilmiy, metodik markazi hisoblanadi.

Institut:

- oliy va oliy ta'limdan keyingi o'quv dasturlarini bajarishni ta'lim va fanning ma'lum bir me'yorida amalga oshiradi;
- mutaxassislarni ma'lum bir sohada qayta tayyorlash va malakasini oshirish bilan shug'ullanadi;

- fundamental va amaliy tadqiqot ishlarini olib boradi.
- Oliy ta'lim muassasasining davlat ta'lim standartini mutaxassislik yo'nalishlari bo'yicha bajarilishini, kadrlar tayyorlash sifati davlat tomonidan tayinlangan organ oliy ta'lim boshqarmasi tomonidan nazorat qilinadi. Pedagogik kadrlar va o'quv muassasalarini attestatsiya dan o'tkazish, kadrlar tayyorgarligi sifatini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qoshidagi Davlat test markazi bilan hamkorlikda amalga oshiriladi.

Oliy ta'lim ikki bosqichdan iborat: bakalavriat va magistratura.

Bakalavriat

“Ta'lim to'g'risida” va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq, O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarining bakalavriatiga talabalarni qabul qilish tartibi “Oliy ta'lim muassasalarining bakalavriatiga talabalarni qabul qilish tartibi to'g'risida Nizom” bilan, oliy ta'lim muassasalari talabalari o'qishini ko'chirish, qayta tiklash va o'qishdan chetlashtirish tartibi “Oliy ta'lim muassasalari talabalari o'qishini ko'chirish, qayta tiklash va o'qishdan chetlashtirish tartibi to'g'risida Nizom” bilan belgilanadi.

Bakalavriat – fundamental bilimlar beriladigan asosiy oliy ta'lim bo'lib, to'rt yil davom etuvchi oliy ta'limning yo'nalishlaridan biri. Bakalavriyatda ishlab chiqarishdan ajratmagan holda ta'lim jarayonining davom etish muddati bir yildan kam bo'lmagan vaqtga uza edi.

Bitiruvchilarga davlat attestatsiya natijalariga ko'ra, bakalavriyat ta'lim daturining oxirida tayorlov yo'nalishiga ko'ra “bakalavr” akademiyak unvoni, munosib ko'krak nishoni va davlat namunasidagi diplom va uning ilovasi beriladi.

Ta'lim dasturining tarkibiy qismiga, bakalavr tayorlashning kerakli darajasiga, o'quv vazifalarning maksimal hajmiga, kadrlar tayyorlash sifat nazoratining prosedura va mexanizmlariga umumiy talablar, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 16 avgust 2001 yilda tasdiqlangan № 343-chi “Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlari. Asosiy nizomlar” qarori bilan belgilanadi. (№ 15-16, O'zbekiston Respublikasi qonunlar majmuasi, 104 bet).

Bakalavrning professional faoliyat sohasi va turi xarakteristikasi, kvalifikatsion talablar va o'quv fanlari bo'yicha talablar, ta'lim dasturining struktura va tarkibi, uni amalga oshirish mexanizmi va sifatini nazorat qilish aniq tayorlov yo'nalishi bo'yicha davlat ta'lim standartlari orqali belgilanadi.

Bakalavriyatning mos yo'nalishlari uchun, davlat ta'lim standartlari asosida, oliy ta'limni boshqarish bo'yicha davlatning vakolatli organi tomonidan tasdiqlangan o'quv reja va dasturlar, o'quv fanlari ishlab chiqiladi.

Bakalavriyatda bir xil profilli (umumiy kasb xunar tayyorgarligi o'xshash) o'rta maxsus, kasb xunar ta'limiga ega bo'lgan shaxslarga, oliy ta'limning shu yo'nalishidagi o'quv rejalariga bog'liq (ketma-ketlikni ta'minlovchi) ta'lim dasturini to'liq gallashning tezkor imkoniyatlari beriladi.

O'quv rejasiga bog'liq yo'nalish ro'yxati va kadrlar tayyorlash sharoitlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasi tomonidan belgilanadi.

Oliy ta'lim tizimini boshqarish

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimining boshqaruvi Vazirlar Maxkamasi va O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi doirasida oliy ta'limni boshqarish davlat vakolatli organlari tomonidan amalga oshiriladi.

Oliy ta'lim boshqaruv organi - O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi hisoblanadi.

Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligiga, tarkibida oliy ta'lim muassasalari mavjud bo'lgan vazirliklar va boshqarmalar bilan birgalikda quyidagi vazifalar beriladi:

- bakalavr yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklari uchun davlat ta'lim standartlarini, o'quv reja va o'quv fanlari dasturlarni ishlab chiqish, tasdiqlash va bosqichma-boqich kiritib borish, hamda respublika oliy ta'lim muassasalarini ular bilan ta'minlash;
- oliy ta'lim yo'nalish va mutaxassislik Klasifikatoriga zarur bo'lganda O'zbekiston Respublikasi vazirlar Maxkamasi bilan kelishilgan holda o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritish;
- oliy ta'lim muassasi faoliyatining normativ-huquqiy ta'minotini ishlab chiqish va o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil qilish;
- O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalari o'quv-uslubiy boshqaruvini amalga oshirish;
- oliy va o'rta maxsus kasb xunar ta'limi kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish masalalarini muvoqlashtirish;
- Ta'lim, fan va ishlab chiqarishning normativ-uslubiy integratsiyasini ta'minlash.

Oliy ta'lim sifatini boshqarishning ijtimoiy shakllarini rivojlantirish maqsadida oliy ta'lim muassasalarining rektorlar kengashi tashkil qilingan bo'lib, uning faoliyati belgilangan nizom bilan tartibga solinadi.

Oliy ta'lim muassasalarining boshqaruvi O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va mazkur nizom asosida amalga oshiriladi.

Oliy ta'lim muassasining bevosita boshqaruvi rektor tomonidan amalga oshiriladi. Davlat oliy ta'lim muassasasi rektori O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasi tomonidan, nodavlat oliy ta'lim muassasalari rektorlari ta'sischi tomonidan tayinlanadi.

Oliy ta'lim muassasasining ish natijalari uchun to'liq javobgarlik rektor zimmasida turadi. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga va oliy ta'lim muassasa Nizomiga ko'ra, rektor oliy ta'lim muassasasi nomidan barcha organ va tashkilotlarda faoliyat yuritadi, mol-mulkga belgilangan tartibda egalik qiladi, shartnomalar tuzadi, ishonchnomalarni taqdim etadi, bankda oliy ta'lim muassasasining hisob raqamini ochadi va kreditlar boshqaruvchisi hisoblanadi.

Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini amalga oshirishining alohida javobgarligi rektor zimmasiga yuklatilgan.

Oliy ta'lim muassasasi vakolatlari doirasida rektor:

- oliy ta'lim muassasasi ishchilar va talabalari uchun majburiy bo'lgan buyruq va topshiriqlarni chiqaradi;
- prorektorlarning aniq majburiyatlarini va mas'uliyatlarini belgilab beradi;
- ishchi va xizmatchilarni, hamda ilmiy pedagogik xizmatchilarni O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida belgilangan tartibda ishga qabul qiladi va ishdan bo'shatadi;

- oliy ta'lim muassasa tarkibiga kiruvchi boshqa tashkilotlar va bo'limlarining ilmiy tadqiqot, tajribiy- eksperimental kompetentsiyasini aniqlab beradi, va ularning nizomlarini tasdiqlaydi;
- oliy ta'lim muassasalari ishchilari lavozimli maoshlarini orttiradi yoki qo'shimcha to'lovlarni belgilab beradi;
- kasaba uyushmasi qo'mitasi yoki boshqa davlat organi bilan kelishilgan holda ishchilarning ichki tartib qonun qoidalarini tasdiqlaydi;
- Qonunchilikda ko'rsatilgan boshqa vakolatlarni bajaradi.
Rektor byudjetdan ajratilgan va oylik maosh fondi mablag'lari chegarasida, oliy ta'lim muassasasi xizmatchilarining lavozim maoshlari tarif setkasi va oyliklarga o'rnatilgan limitlardan kelib chiqqan holda:
- oliy ta'limni boshqarish bo'yicha davlatning vakolatli organi bilan kelishilgan holda ilmiy kengashning maslahatiga ko'ra fakultetlarni ochish va yopish huquqiga ega;
- O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalariga ajratilgan shtatlarga dekan va dekan o'rinbosarlarini tayinlash huquqiga ega.
Oliy ta'lim muassasasi faoliyatining asosiy masalalarini ko'rib chiqish uchun ilmiy kengash tashkil qilinadi.
Ilmiy kengashning tarkibi, vakolatlari, tartibi va faoliyati oliy ta'limni boshqarish bo'yicha davlatning vakolatli organi tomonidan tasdiqlangan Tipovoy qarori bilan tartibga solinadi.
Oliy ta'lim muassasasida ijtimoiy boshqaruv organi bo'lgan vasiylar kengashi tashkil qilinadi. Uning tarkibiga ta'sischilar, mahalliy hokimiyat organlari, vazirlik va idora sohalari, muassasa va tashkilotlar, boshqa ta'lim muassasalari, ijtimoiy tashkilotlar, fondlar va xomiyatlarning vakillari kiradi.
Oliy ta'lim muassasasi shu oliy ta'lim muassasasi qoshida tashkil topgan akademik litseylarning boshqaruvini va bir xil profilli kasb-xunar kollejlarning homiyligini amalga oshiradi.

NAZORAT SAVOLLARI:

1. Fanning asosiy vazifalari va maqsadi nimadan iborat?
2. Oliy ta'limdeganda nimani tushunasiz?
3. Oliy ta'lim haqidagi buyruqlarga qanday buyruqlar kiradi?
4. Oliy ta'lim boshqaruv organi ?
5. Oliy ta'lim tizimini boshqarish qaysi organ tomonidan amalga oshiriladi?

TAYANCH SO'ZLAR:

Oliy ta'lim, universitet, akademiya, institut, oliy ta'lim muassasalari, bakalavriat, magistratura.

**MAVZU: BUXORO MUHANDISLIK-TEXNOLOGIYA INSTITUTINING
TASHKILIIY TARKIBI**

Reja:

1. Buxoro muhandislik-texnologiya institutining tashkiliy tarkibi.
2. “Yengilsanoattexnologiyalarivajihozlari» kafedrası tarixi.
3. “Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari» kafedrasidagi yo’nalishlar va o’qitiladigan fanlar.

O’quv maqsadlari:

Ta’limiy: Talabalarga Buxoro muhandislik-texnologiya institutining tashkiliy tarkibi, “Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari» kafedrası tarixi, “Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari» kafedrasidagi yo’nalishlar va o’qitiladigan fanlar to’g’risida nazariy bilimlarni shakllantirish.

Tarbiyaviy: Talabalarga institut ichki tartib qoidalariga rioya qilishni o’rgatish.

4. **Rivojlantiruvchi:** Buxoro muhandislik-texnologiya institutining tashkiliy tarkibi, kafedra tarixi, kafedradagi yo’nalishlar va o’qitiladigan fanlar bo’yicha dunyo qarashlarini kengaytirish, erkin va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi Qonuni, “Barkamol avlod - O’zbekiston taraqqiyotining poydevori”, T., “SHarq”, 1998y. 64 b.
2. O’zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, “Barkamol avlod - O’zbekiston taraqqiyotining poydevori”, - T., “SHarq”, 1997., 49 b.

Buxoroda Toshkent Politehnika instituti maslahat bo’limining tashkil qilinishi (1958 y) texnika oliy o’quv yurtini tashkil qilishda birinchi qadam bo’ldi.

Keyinchalik, Ittifoq Ministrlar Soveti 1964 yilning 9 aprelida qabul qilgan 285-raqamli «Sirtqi va kechki oliy va o’rta maxsus ta’limni yanada yaxshilash to’g’risida»gi qarorida mamlakat oliy o’quv yurtlarining kechki va sirtqi bo’limlari faoliyatini yanada yaxshilash, ularning moddiy-texnika asoslarini kengaytirish bilan ishlab chiqarishda ishlovchi yoshlarning malakasini oshirish uchun qulay sharoitlar yaratishni talab qildi.

Respublika Ministrlar Soveti shu qarorni bajarishga qaratilgan 1964 yilning 11 iyunida maxsus qaror qabul qilib, kechki va sirtqi o’quv yurtlarini mustahkamlash bilan korxonalar, sanoat markazlari va sovxozlarda sirtqi bo’limlarning maslahat punktlarini tashkil qilib, ularni malakali o’qituvchilar bilan ta’minlashni talab qildi. Bu o’quv yurtlarning moddiy-texnika asoslarini yaxshilash uchun ularga yaqindan turib yordam berishlarini talab etdi. Bu qarorlarda talabalar

uchun maxsus darsliklarni yaratish, o'quv binolarini va yotoqxonalarni qurish zarurligi ko'rsatildi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, bu ishlarni boshida hozirda marhum professor Muxtor Ne'matovich Rahmatov turgan edi.

Toshkent politexnika institutining Buxoro filiali:

Fakultetning tez taraqqiy qilishida otaliq tashkilotlarining hissasi benihoya kattadir. Bu tashkilot rahbarlari fakultet uchun bor imkoniyatlarni ishga solib katta yordam berdilar. Buxoroda yangi texnik Oliy o'quv maskanini barpo etishda otaliq tashkilotlari tomonidan berilgan yordam miqdorini quyidagi jadvaldan ko'rish mumkin:

1959 yildan 1972 yilgacha bo'lgan davrda Toshkent Politexnika institutining Buxoro kechki umumtexnika fakulteti jamoasi o'z faoliyati bilan zamontalabiga javob bera oladigan institutni tashkil qilish qo'lidan kelishini isbot qila oldi. Fakultet ixtiyorida mustaqil o'quv-laboratoriya xonalari, oshxona, yotoqxona, qiroatxona, qurilish bo'limi, buxgalteriya, yangi o'quv-laboratoriya kompleksining qurilishini boshlanishi, o'qituvchilar tarkibining 36,2% ilmiy unvon va darajaga ega bo'lishi malakali muxandislarni etishtira olganligi va shunga o'xshashlar uni mustaqil o'quv yurtiga aylantirish payti etganligidan dalolat berar edi. Fakultet 1972 yil 28 iyulda Ittifoq Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan qabul qilingan qarorga asosan Toshkent Politexnika institutining filialiga aylantirildi.

Buxoro kechki unumtexnika fakulteti o'zining ish faoliyatini to'xtatib, Toshkent Politexnika institutining filialiga aylanar ekan, u 1971-1972 o'quv yilini 1909 kishilik talaba bilan 214 muhandisni tayyorlab chiqarish va yana fakultetga 525 kishini o'qishga qabul qilish bilan boshladi. Shu vaqtda fakultet qiroatxonasining foydali maydoni 80m² edi.

1977 yilning avgustida Sobiq Ittifoq Vazirlar Kengashi Respublika Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining Toshkent Politexnika institutining Buxoro shahridagi filiali negizida Buxoro oziq-ovqat va yengil sanoat texnologiyasi institutini tashkil qilish haqidagi taklifini qabul qilishga qaror qildi.

1977-78 o'quv yilida Toshkent Politexnika instituti filiali va yangi tashkil etilgan institut o'z faoliyatini birga davom ettirgan bo'lsa, 1978 yilning birinchi sentyabridan boshlab institut mustaqil ish boshladi va Toshkent Politexnika instituti filiali o'z faoliyatini to'xtatdi.

Institut faoliyatining boshlanishi davrlarida o'sha paytdagi Respublika va mamlakat rahbariyatidan, vazirliklardan, rahbar xodimlar jumladan respublika oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirlari G.A.Abdurahmonov, S.P.Po'latov, ularning o'rinbosarlari K.I.Afanas'ev, O.S.Abbasova, M.S.Sultonov, V.D.Dvorkin, Hindiston xalq maorifi va madaniyati vaziri janob Misra, Tunis ta'lim vaziri janob Al'men, Toshkent Politexnika instituti rektori, akademik K.S.Ahmedovlar tashrif buyurdilar va institut jamoasi bilan tajriba almashdilar. Buxoroda, buyuk entsiklopedist olim Abu ali Ibn Sino yurtida bunday oliy o'quv yurtining ochilishi tarixiy voqea ekanligini, uning mintaqqa ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy ravnaqida alohida o'rin tutishini mamnunlik bilan qayd etishdi. Institut rivojini ta'minlash uchun birinchi navbatda oziq-ovqat va yengil sanoat texnologiyasi fakultetlarini tashkil etish zarur edi. Buni iinobatga olib, respublika oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi mazkur yo'nalishlar bo'yicha malakali mutaxassislarni tanlov e'lon qilmay ishga qabul

qilishga ruxsat berdi. Shu tariqa institutning asosiy mutaxassisliklari bo'yicha o'qituvchilar jamoasi shakllana boshlandi.

Institut rektori qilib O'zbekiston Respublikasi FA akademigi Nusrat A'zamovich Parpiev tayinlandi. Uning bevosita rahbarligida institut o'qituvchilari orasidan o'nlab fan nomzodlari va doktorlari etishib chiqdi.

1979 yildan boshlab institutda o'qitishning uch shakli: kunduzgi, kechki, sirtqi o'qish tartiblari joriy etilib, o'quv jarayoni tashkil etildi.

Ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etishda faqat, uni ishlab chiqarish talablariga javob beribgina qolmay, balki fundamental fanlar taraqqiyotini ta'min etishiga ham e'tibor qaratildi. Ayniqsa, professorlar N.A.Parpiev, M.N.Rahmatov, M.T.Toshev, M.T.Hodjiev, H.T.Salomov, Sh.K.Norov, N.X.Avliyoqulov, M.M.Mustafoev, A.O.Ortiqov, M.M.Murodov, Q.H.Majidov, O.F.Safarov, M.M.Vohidov, H.B.Do'stov, I.I.Safarov, S.H.Ostonov, G.N.Navro'zova, Q.T.Olimov va dotsentlar M.X.Karimov, M.G.Vasiev, Sh.R.Mo'minov, M.Sh.Toirov va shularga o'xshash o'nlab olimlarning ilmiy izlanishlari mamlakatimiz fan sohalarini rivojlantirishga qo'shilgan katta hissa bo'ldi.

1959-1972 yillarda Toshkent Politehnika institutining Buxoro kechki umumtexnika fakulteti

1972-1977 yillarda Toshkent politeknika institutifiliali

1977 yildan esa Buxoro oziq-ovqat va yengil sanoat texnologiyasi institutiga aylandi.

2011 yil 25-iyulda Vazirlar mahkamasining 231-sonli qarori bilan Buxoro oziq-ovqat va yengil sanoat texnologiyasi institutini Buxoro yuqori texnologiyalar va muhandislik texnika institutiga aylantirish.

2013 yil 15-aprel PQ-1954-son bilan Buxoro muhandislik texnologiyasi institutiga aylantirildi.

NAZORAT SAVOLLARI:

1. Buxoro muhandislik-texnologiya institutining tashkiliy tarkibi nimalardan iborat?
2. "Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari» kafedrasida tarixi haqida gapirib bering?
3. "Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari» kafedrasidagi yo'nalishlar va o'qitiladigan fanlarga nimalar kiradi?

TAYANCH SO'ZLAR:

Kafedra, institut, filial, olim, yo'nalishlar, ilmiy-tadqiqotchi, fakultet.

3-MA`RUZA

MAVZU: TALABALARNING HUQUQ VA BURCHLARI

REJA:

1. Institut ichki tartib qoidalari
2. Talabalarning huquq va burchlari.
3. Talabalar bilimini reyting tizimib asosida baholash

O'quv maqsadlari:

Ta'limiy: Talabalarga institut ichki tartib qoidalari, talabalarning huquq va burchlari, talabalar bilimini reyting tizimib asosida baholash to'g'risida nazariy bilimlarni shakllantirish.

Tarbiyaviy: Talabalarga institut ichki tartib qoidalariga rioya qilishni o'rgatish.

4. **Rivojlantiruvchi:** Institut ichki tartib qoidalari, talabalarning huquq va burchlari, talabalar bilimini reyting tizimib asosida baholash bo'yicha dunyo qarashlarini kengaytirish, erkin va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Barkamol avlod - O'zbekistontaraqqiyotiningpoydevori", T., "SHarq", 1998y.64 b.
2. O'zbekiston Respublikasining "Kadrlartayyorlashmilliydasturi", "Barkamolavlod-O'zbekistontaraqqiyotiniigpoydevori, - T., "SHarq", 1997.,49 b.
3. Oliyo'quvyurtitalabalari odob-axloqqoidalariNizomi.

Har bir talaba o'zi o'qiydigan muassasada qabul qilingan qonun qoidalarga amal qilishi va o'ziga berilgan huquqdan to'g'ri foydalana olishi kerak.

Talabaninghuquqvaburchlariinstitutichkitartibqoidalarida-Ustavdabelgilabberilgan.

1.1. Institut Ichki tartib qoidalari "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, Mehnat Kodeksi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari, qarorlari va farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasining oliy ta'lim tizimini tartibga solishga yo'naltirilgan qarorlari, farmoyishlari, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi normativ-huquqiy xujjatlari, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 1999 yil 14 iyunda 746-son bilan ro'yxatga olingan Korxona, muassasa, tashkilot Ichki mehnat tartibining namunaviy qoidalari va Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2010 yil 01 iyuldagi 257-sonli buyrug'iga asosan ishlab chiqilgan.

1.2. Buxoro muhandislik-texnologiya instituti Ichki tartib qoidalari:

a) xodimlarga nisbatan: mexnat shartnomasini tuzish, o'zgartirish va bekor qilishni, ish va dam olish vaqtidan foydalanishni;

b) talaba, stajyor-tadqiqotchi-izlanuvchi, tinglovchilarga nisbatan: o'qish jarayonini tashkil etish, ularni o'qishga qabul qilish, boshqa ta'lim yo'nalishiga o'qishini ko'chirish, qayta tiklash va talabalar safidan chetlashtirish, homiladorlik, tug'ish va bola parvarishlash ta'tillaridan foydalanish, mehnat va o'quv intizomi, rektor bilan xodim hamda talabalar o'rtasida yuzaga keladigan boshqa huquqiy munosabatlar masalalarni tartibga soladigan asosiy normativ xujjat hisoblanadi.

1.3. Qoidalar institutning xodimlari va talabalari kasaba uyushma qo'mitasi bilan kelishib, rektor tomonidan tasdiqlangan kundan boshlab kuchga kiradi va institutda qo'llaniladi.

1.4. Qoidalariga rioya qilish rektor, xodimlar hamda talabalar uchun majburiy bo'lib, bajarmaslik qonunchilikda belgilangan tartibda javobgarlikka tortish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

2. Rektorning majburiyatlari:

3. Xodimlar va ta'lim oluvchilarning huquq va majburiyatlari.

3.1. O'quv ishlari bo'yicha prorektor:

3.2. Ma'naviyat va ma'rifat ishlari bo'yicha prorektor:

3.3. Ilmiy ishlar bo'yicha prorektor:

3.4. Moliya va iqtisodiyot ishlari bo'yicha prorektor:

3.5. Akademik listey va kasb-hunar kollejlari bilan ishlash bo'yicha prorektor:

3.6. Fakultet dekani:

3.7. Kafedra mudiri:

3.8. Professor, dostent, katta o'qituvchi, o'qituvchi, assistent:

3.9. Ilmiy Kengash kotibi:

3.10. Ilmiy xodimlar:

3.11. O'quv-yordamchi xodimlari:

3.12. Institut talabalari:

3.12.1. Talaba:

- sifatli va yuqori saviyada bilim olishi, tanlagan ixtisosligi bo'yicha yuqori malakali mutaxassis bo'lib etishishi uchun zarur bo'lgan huquqlardan foydalanishga;

- fan, texnika, zamonaviy texnologiyalar yutuqlariga mos keluvchi bilimlar olish, institut axborot-resurs markazida mavjud bo'lgan kitoblar, davriy nashrlar, elektron ta'lim vositalaridan belgilangan tartibda bepul foydalanishga;

- bepul maslahatlar va yo'l-yo'riqlar olishga;

- auditoriyalar, ta'lim vositalari sanaluvchi ashyolardan o'rnatilgan tartibda bepul foydalanishga;

- ta'lim jarayoni samaradorligi va ta'lim sifatini oshirish yuzasidan o'z taklif-mulohazalarini, tanqidiy fikrlarini belgilangan tartibda institut, dekanat va kafedra rahbariyatiga bildirishga va ularni ko'rib chiqilishini talab qilishga;

- institut va fakultet miqyosida o'tkaziladigan ommaviy tadbirlarda ishtirok etishga;

- ilmiy tadqiqot ishlarida va ilmiy konferenstiyalarda qatnashishga va ularning natijalarini nashr etishga va bu haqda axborotlar berishga;

- institutda qonuniy ravishda faoliyat yuritayotgan jamoat birlashmalariga a'zo bo'lish va ular ishida qatnashishga haqli.

3.12.2. Talaba:

- o'quv jarayoni talablariga bo'ysunishi, o'quv mashg'ulotlarini uzrli sababsiz qoldirmasligi, darslarga kech qolib kelmasligi, mashg'ulotlar tamom bo'lmasidan avval ketib qolmasligi;

- ta'lim jarayoni bilan bog'liq vazifalarni o'z vaqtida va sifatli bajarishi, o'qituvchilarning fanni o'zlashtirish bilan bog'liq topshiriqlarini o'z vaqtida va talab darajasida bajarishi, mashg'ulotlarga zarur o'quv qurollari bilan kelishi;

- tegishli kafedra va dekanat bilan mustahkam aloqada bo'lishi, dekanatning qonuniy topshiriqlarini o'z vaqtida bajarishi;

- bilimlarni egallashda tashabbus va g'ayrat ko'rsatishi, loqaydlikka yo'l qo'ymasligi;

- o'quv mashg'ulotiga kelmaganda (shu jumladan, kasalligi tufayli) uch kundan kechikmasdan bevosita o'zi yohud guruh rahbari orqali dekanatni yozma ravishda xabardor qilishi, qatnashmaslik sabablarini ko'rsatishi;

- xorijiy tashkilotlar grantlarida qatnashgani taqdirda bu haqda fakultet dekanini xabardor qilishi, grant bilan bog'liq holda chet elga jo'nab ketishdan avval o'rnatilgan tartibda O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi rahbariyatining roziligini olishi;

- o'z ilmiy, ma'naviy-axloqiy, g'oyaviy-siyosiy saviyasini muntazam oshirib borishi, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy sohalaridagi islohotlar va yangilanishlardan xabardor bo'lishi;

- institut Ustavi, Ichki tartib va Odob Qoidalariga, o'quv intizomiga, Ilmiy kengash qarorlari, rektor buyruqlari hamda ta'lim tizimiga doir normativ-huquqiy xujjatlarda quyilgan maqsad va vazifalarga, shuningdek o'zining majburiyatlariga rioya etishi shart.

3.12.3. Talabaning odob-axloqqa oid majburiyatlari:

5. O'qish va dam olish vaqtini tartibga solish talablari.

6. Talabalarni o'qish va jamoat ishlaridagi yutuqlari uchun rag'batlantirish.

6.1. Talabalar o'qishda yuqori ko'rsatkichlarga erishganligi, ilmiy-tadqiqot ishlari va institut ijtimoiy hayotida faol ishtiroki uchun quyidagi tartibda rag'batlantiriladi:

- tashakkurnoma e'lon qilish;

- stipendiyaga qo'shimcha qilish yoki mukofotlash;

- faxriy yorliq yoki qimmatbaho sovg'a bilan taqdirlash.

6.2. Rag'batlantirish institut "Kamolot" YoIH boshlang'ich tashkiloti, Xotin-qizlar qo'mitasi, Kasaba uyushmasi tomonidan yoki ularning tavsiyalari asosida rektor buyrug'iga muvofiq amalga oshiriladi.

6.3. Rag'batlantirishga tegishli ma'lumot va buyruqdan ko'chirma talabaning shaxsiy xujjatlar to'plamida saqlanadi.

7. Intizomiy ta'sir choralari.

8. Mehnat munosabatlari.

8.1. Mehnat shartnomasini (kontraktini) tuzish, o'zgartirish va bekor qilish tartibi.

9. Mehnat intizomini ta'minlash va javobgarlik

10. Bino ichidagi tartib

11. Ish va dam olish vaqti

12. Yakuniy qoidalar

12.1. Nizolarni hal etish tartibi

2. Buxoro muhandislik-texnologiya institutida talabalar bilimini reyting tizimida baholash mezonlari bo'yicha tayyorlangan uslubiy ko'rsatma O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2005 yil «30» sentyabrdagi 217-sonli va 2009 yil «11» iyun dagi 204 - sonli buyruqlari bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini baholashning reyting tizimi to'g'risida"gi muvaqqat Nizomga asoslanib, ishlab chiqiladi * Baholash turlari har bir fan xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, og'zaki, yozma ish, test, nazorat ishi, uy vazifasi, sxema chizish, masala echish, referat va shu kabi boshqa shakllarda ham amalga oshirilishi mumkin. Shu munosabat bilan ta'lim yo'nalishi o'quv rejasidagi «Yengil sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish texnologik jarayonini loyihalash» fanini ma'ruza, amaliy mashg'ulot, kurs loyihasi va mustaqil shlarni baholash mezonlari ishlab chiqildi.

Fanlardan reyting nazoratlari soni va ular bo'yicha ballar taqsimoti ilovalarda keltirilgan.

Unda talabalar bilimini baholash bo'yicha umumiy talablar quyidagi guruhlargabo'lib ular uchun alohida baholash mezonlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq:tarkibida ma'ruza, amaliy mashg'ulot, kurs loyihasi, mustaqil ish bo'yicha baholash mezonlari, ballar taqsimotini aniq jadvallarda ko'rsatilgan holda nazorat qilish va baholash bo'yicha ma'lumotlar keltirilgan.

«Yengil sanoat texnologik jihozlari» fanidantalabalarbiliminibaholash bo'yichaumumiytalablar

“Yengil sanoat texnologik jihozlari” fanini o'qitish, talabalar shu kursning so'ngida nimalarni o'rganishlarini ifodalashdan boshlanadi. Odatda bu ma'lum bir bilim va ko'nikmalar ro'yxati sifatida bo'ladi.

Talabalar bilimini baholashga tayyorgarlikning keyingi bosqichi baholashning tegishli usuli (shakli)ni tanlashdir. Talabalar tadqiqot olib borishga o'rganayotganda baholash shakli sifatida loyixa olib borishlari mumkin.

Talabaning o'z nuqtai-nazarini ifodalashi va uni isbotlash maxoratini tekshirish uchun og'zaki prezentastiyalar qo'l keladi. Har bir baholash shakli uchun baholash mezonlari tuziladi (talaba qaysi hollarda “a'lo”, “yaxshi,” “qoniqarli”, baho olishi mumkinligini ko'rsatuvchi tizim.

Baholash mezonlari shunday tuzilgan bo'lishi kerakki, u hamma uchun – sizning supervayzerlaringiz, boshqa o'qituvchilarga, talabalarga tushunarli bo'lishi zarur. Shuni qayd etish lozimki, agar talaban qo'yilgan bahodan norozi bo'lsa, baholash mezonlari yordamida nima uchun u yoki bu ballni qo'yilganligini isbotlab berish mumkin..

Tekshirayotganda shuni yodda tutish kerakki, elektron ta'lim resurslari rivoji bilan talabalar plagiati (ko'chirmakashlik) nomli muammo avj olishi mumkin. Bunda talabalar referat kurs,bitiruv malakaviy ishlarni o'zlari bajarmay Internetdan ko'chirishmoqda. Xozirgi kunda yuqori texnologiyalar va deyarli barchaning internetdan foydalanish imkoni bo'lgan davrida tekshirilayotgan ishning sifatiga alohida e'tibor qaratish lozim. Agar talaba ishni o'zi yozganligiga shubhalansangiz hamda Internetdan foydalanish imkoni bo'lsa, tekshirib ko'rishga erinmaslik kerak. Yozma ishlarni ko'rib chiqishga ishlarni mustaqil ravishda bajarishga qanchalik tayyor ekanligini doimo yodda tutish lozim.

Talabalarning bilimlarini baholashning usullari haqida fikr yuritishdan avval baholash mohiyati va maqsadlariga muvofiq ikki turdagi nazoratga bo'lish mumkinligini qayd etish lozim.

Birinchi turdagi nazorat joriy nazoratdir. Bunda talabalar o'quv materialini qanchalik o'zlashtirganligini tekshirishga qaratilgan bo'lib, unda asosiy maqsad butun semestr davomida talabalar va o'qituvchi o'rtasida muntazam aloqa o'rnatishdadir. Bunday turdagi baholash talabalarga quyidagilarni belgilashga yordam beradi:

- saviyasini o'sish darajasi;
- materialni qanchalik o'zlashtirganligi;
- qaerda kamchiliklar borligi, qaysi masalalarga ko'proq e'tibor berish kerakligi;
- o'quv kursi bo'yicha muayyan bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish bo'yicha talabaning yondashuvi qanchalik samarali ekanligi.

O'qituvchi uchun bu turdagi baholash dars berish uslubining samaradorligini, talabalar o'zlashtira olmagan muammoli masalalarni ertaroq aniqlashda ko'maklashadi.

Joriy nazorat turi tez-tez o'tkazilib turadi. Bilimlarni tekshirish qanchalik tez-tez o'tkazilsa, talabalarning bilimlaridagi kamchiliklarni aniqlash imkoni shuncha ko'payadi va o'qituvchi o'qish jarayonida bunday tomonlarga ko'proq e'tibor qaratishga harakat qiladi. Ammo bunda o'qituvchini haddan tashqari ko'p tekshirish uchun ishlar bilan band qilib qo'yilsa, o'qituvchi o'z ishini sifatli qilishi, talabalar bilan samarali muloqot o'rnatishga qiynalib qolishi mumkin.. Joriy nazorat turlarini oqilona taqsimlash muhim masala hisoblanib, katta e'tibor talab etadi.

Talabalar bilimini baholashning ikkinchi turi - ***yakuniy nazorat*** bo'lib, kursning maqsadlariga qanchalik erishganligi, o'qitilgan talabalar tomonidan qanchalik o'zlashtirilganligini ko'rsatadi. Yakuniy nazorat talabalarni o'zlashtira olgan va olmaganlarga tasniflash mexanizmi hamdir.

NAZORAT SAVOLLARI:

1. Institutichkitartibqoidalariniayting?
2. Talabalarninghuquqvaburchlarinimalardaniborat?
3. Talabalarbiliminireytingtizimiasosidabaholashbu?

TAYANCh SO'ZLAR

Rektor, prorektor, institut, dekan, kafedra, talaba, tartib, qoida, nazorat.

4-MA'RUZA
MAVZU: YENGIL SANOAT TO'G'RIDAGI MA'LUMOT

REJA

1. Respublikamiz yengil sanoati to'g'risida.
2. Respublikamizda yengil sanoatning hududiy tashkil etilishi.
3. To'qimachilik va tikuvchilik sanoatlari.

O'quv maqsadlari:

Ta'limiy: Talabalarni yengil sanoat sohasida amalga oshirilgan va olib borilayotgan ishlar to'g'risidagi bilimlarini oshirish.

Tarbiyaviy: Talabalarni tarbiyalashda ularning yengil sanoatning biror sohasini puxta o'rganishlari orqali milliy va mintaqaviy iqtisodiyotimizni rivojlantirishga o'rgatish.

Rivojlantiruvchi: Talabalarning yengil sanoat to'g'risidagi nazariy va amaliy bilimlarini boyitib, ularni mustaqil fikrlashga yo'naltirish hamda innovatsion g'oyalari va ixtirochilik qobiliyatlarini rivojlantirish

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Abirkulov K.N. O'zbekiston iqtisodiy geografiyasi. -T.: 2004..
2. Nabiev E., Qayumov A. O'zbekistonning iqtisodiy salohiyati.-T., 2000.
3. Soliev A.S., Axmedov E.A., Muxamadaliyev R.I. va b. Mintaqaviy iqtisodiyot. O'quv qo'llanma. -T:"Universitet", 2003.
4. Soliev A., Tojiev Z. Iqtisodiy va sotsial geografiya asoslari.-T., 2001.
5. From Wikipedia, the free encyclopedia

Light Industry Light Industry is industry that usually less capital-intensive than heavy industry and is more consumer – oriented than business- oriented. Light industry facilities typically have less environmental impact than those associated with heavy industry and zoning laws are more likely to permit light industry near residential areas. It is the production of small consumer	Yengil sanoat Yengil sanoat-shunday sanoatki ya'ni og'ir sanoatdan ko'ra kamroq mablag' talab qiladigan, tadbirkorlikdan ko'ra ko'proq xaridorga mo'ljallangan sanoat turidir. Yengil sanoatning qulayliklari odatda og'ir sanoat bilan bog'liq bo'lgan sanoat turlaridan ko'ra atrof muhitga (tabiatga)ta'siri kamroqdir va hududiy qonunlari aholi yashaydigan joy yaqinida ruxsat etilgan. Yengil sanoat korxonalarinikiga o'xshaydi. U kichik iste'molchi mahsulotlari ishlab chiqarishdir. Yagona iqtisodiy tarifda ta'kidlanganidek yengil sanoat bu- “ shunday ishlab chiqaruvchi faoliyatki, u o'rtacha miqdordagi qisman ishlov beradigan matolarning yuqori darajadagi
--	---

goods. One economic definition states that light industry is a manufacturing activity that uses moderate amounts of partially processed materials to produce items of relatively high value per unit weight. Examples of light industries include the manufacturing of clothes , shoes, furniture, consumer electronics and home appliances. Conversely, industries such as shipbuilding would fall under heavy industry. Clothing is fiber and textile material worn on the body. The wearing of clothing is mostly restricted to human beings and is a feature of nearly all humansocieties. The amount and type of clothing worn depends on physical, social and geographic consideration. Some clothing types can be gender specific.	og'rlik birligiga nisbatan ishlab chiqariladigan mahsulotidir. Yengilsanoatnamunalarikiyim –bosh, oyoqliyimi, jihozlar, maishiyelaktrjihozlarivauyanjomlarinio'zichigaoladi. Aksinchakemasozlikkabisanoatturlariog'irsanoatturiga ategishlidir. Tolavato'qimachilikmatolaridantayyorlangankiyimlar tanagakiyiladi. Kiyim kiyish insoniyat bilan cheklanadi va bu deyarli barcha inson jamiyatlarning oziga xos xususiyatlaridir.
--	---

From Wikipedia, the free encyclopedia

Bugungi kunda O'zbekiston to'qimachilik va yengil sanoatidagi ishlab chiqarish korxonalari yuqori darajada jihozlangan ko'p tarmoqli yirik sanoat kompleksidan iborat. «O'zbekiyengilsanoat» davlat aksiyadorlik kompaniyasi tarkibidagi sanoat muassasalari ip-kalava, mato, turfa xildagi tikuvchilik, tikuvchilik-trikotaj mahsulotlari, maxsus kiyimlar kabi keng turdagi yuksak sifatli mahsulotlar ishlab chiqarmoqda. Bu kabi yengil sanoat mahsulotlari bilan nafaqat ichki bozor ta'minlanmoqda, balki ular Yevropa, Amerika, Osiyo va Afrika mamlakatlariga etkazib berilayapti.

O'zbekiston sanoati tarmoqlari orasida yengil sanoat asosiy o'rinni egallaydi. Buning sababi milliy iqtisodiyot asosini paxtachilik tashkil etadi va shu maqsadda yirik yengil sanoati tashkil etilgan.

Mamlakat asosiy fondlarning 40 foizi sanoatga to'g'ri keladi, yalpi ichki mahsulotning 15 foizi sanoatda yaratiladi. Iqtisodiyotda band bo'lgan mehnat resurslarining salkam 13 foizi (yoki 2,1 mln.dan ortiq kishi) sanoat tarmoqlarida

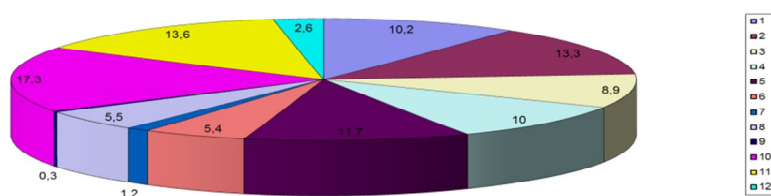
ishlaydi. Eslatib o'tish joizki, bu sohada yuqori malakali muhandis-texnik xodimlar, malakali ishchilar ishlaydi. Mustaqillik yillarida respublikada sanoatni ustivor rivojlantirishga katta ahamiyat berildi. Ichki va xorijiy investitsiyalardan samarali foydalanish, yangi korxonalar qurish, eskilarini qayta jihozlash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, korxonalar mulk shakllarini o'zgartirish, resurslardan oqilona foydalanish va h.k. sanoatning barqaror rivojlanishini ta'minlamoqda.

Islohotlarni chuqurlashtirish, xususiylashtirish va davlat tasarrufidan chiqarish dasturiga muvofiq 1912 ob'ektlar mulkchilikning yangi shakllariga aylantirildi hamda juda ko'p qo'shma korxonalar qurildi.

Milliy iqtisodiyot yengil sanoatning qator tarmoqlarini yangi texnika va texnologiya bilan ta'minlagan holda, bugungi kunda ishlab chiqariladigan mahsulotlarimizning sifati bilan butun jahon bozori mahsulotlari bilan raqotlasha oladagan tovarlar ishlab chiqarilmoqda, bu esa iqtisodiyotning rivojlanishida katta ahamiyat kasb etadi.

Ammo yengil sanoat mohiyati va uning tutgan o'rni bu bilan chegaralanmaydi. U aholining turli-tuman mahsulotlarga bo'lgan talab-ehtiyojini qondirishda, uning moddiy farovonligini oshirishda ham ahamiyatga ega. Bir so'z bilan aytadigan bo'lsak, milliy iqtisodiyotning eng muhim tarmog'i bo'lgan yengil sanoat, ishlab chiqarishining fundamenti hisoblanadi.

1-Elektr energetika; 2-Yoqilg'i sanoati; 3-Rangli metallurgiya; 4-qora metallurgiya; 5-Mashinasozlik va metalni qayta ishlash; 6-Kimyo va neft-kimyo sanoati; 7-Yog'ochsozlik va sellyuloza-qog'oz sanoati; 8-qurilish materiallari sanoati; 9-Oyna, chinni va fayans buyumlari sanoatgi; 10- yengil sanoat; **11**-Oziq-ovqat sanoati; 12-Un tortish, yorma-omuxta sanoati

2015 yilda mamlakatimiz korxonalari tomonidan 952 mlrd. so'mlik sanoat mahsulotlari (o'sish sur'ati 112,1%), shundan 181 mlrd. so'mlik xalq iste'mol mollari (115,3%) ishlab chiqarildi.

Iste'mol tovarlari turlari va assortimentini kengaytirish bo'yicha tarmoqda amalga oshirilgan kompleks chora-tadbirlar natijasida, yangi 15 ta turdagi va 52 ta assortimentdagi 43,5 mlrd. so'mlik tayyor mahsulotlar ishlab chiqarildi.

O'tgan davrda yangi mahsulot turlarini ishlab chiqarish yo'lga qo'yildi, bular: gabardin, vafel gazlamalar, har xil matolar, kostyumlar, kattalar va bolalar uchun

shimlar, paxmoq tikuvchilik va uy-ro'zg'or tikuvchilik buyumlari hamda bo'yalgan kalavalardir.

2. Respublikamizda yengil sanoatning hududiy tashkil etilishi.

Mamlakat yengil sanoati ko'p tarmoqli industrial majmui bo'lib, uning tarkibida paxta tozalash zavodlari, to'qimachilik korxonalari, trikotaj va shoyi to'qish, tikuvchilik va ko'n-poyabzal, gilamchilik, chinni-fayans buyumlari va boshqa maxsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonalar bor.

Respublika yengil sanoati tarmoqlari yiliga 456 mln. m² ip gazlama, 474 ming m² jun gazlama, 47 mln. m² shoyi gazlama, 32,1 mln. dona trikotaj mahsulotlari, 64,5 mln. juft paypoq, 5,5 mln. juft poyabzal, 2 mln. m² gilam va gilam mahsulotlari ishlab chiqarmoqda.

Paxta tozalash sanoati. U yengil sanoat tarmoqlari orasida etakchi o'rinda turadi. Respublikaning yirik shaharlarida, barcha viloyatlarida va aksariyat tumanlarida zamonaviy texnologiyaga ega bo'lgan paxta tozalash sanoati (birinchi navbatda paxta tozalash zavodlari) mavjud.

Respublika paxta tozalash sanoati yagona boshqaruvda ishlaydigan paxta tayyorlash punktlari, quritish-tozalash sexlari, transport xo'jaliklari, paxta tozalash zavodlarini o'z ichiga oladi. Tarkibida 119 ta paxta tozalash zavodi, 560 ta paxta punkti faoliyat ko'rsatmoqda (1997). Paxtadan tola chiqishi o'rtacha 31—32 foizni tashkil qiladi. Tolasi ajratib olingan texnik chigit yog'-moy kombinatlarida qayta ishlanadi. Mamlakatda yiliga 1,2 mln. tonnadan ko'p tola va 200 ming tonnadan ortiq urug'lik chigit tayyorlanadi.

O'zbekiston mustaqillik yillarida paxta maydonlarini yarim million gektarga kamaytirdi. Bu narsa paxta sanoati faoliyatiga ta'sir ko'rsatdi. Mustamlakachilik yillarida O'zbekistonda qayta ishlangan paxta tolasining 92—95 foizi Rossiya, Ukrainaga jo'natilar edi. Hozirgi vaqtda O'zbekiston paxta tolasi 40ga yaqin xorijiy mamlakatlarga, jumladan, Buyuk Britaniya, Belgiya, Janubiy Koreya, Shvetsariya, AQSH, Turkiya va boshqa mamlakatlarga eksport qilinmoqda.

To'qimachilik sanoati. U ip va ip gazlama, ipak (shoyi) gazlama, jun gazlama ishlab chiqarishni o'z ichiga oladi. O'zbekistonda to'qimachilikning tarkib topishi va rivojlanishi uzoq tarixga borib taqaladi. Biroq, O'zbekiston to'qimachilik sanoati yaqin o'tmishda yaxshi rivojlantirilmadi. Bu sanoat uchun asosiy xom ashyo bo'lgan paxta tolasining g'oyat katta qismi o'zga rayonlarga tashib ketildi.

Respublika to'qimachilik sanoatini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri raqobatbardosh gazlama ishlab chiqarishni ko'paytirishdan iborat. Shu maqsadda deyarli barcha viloyatlarda zamonaviy texnika va texnologiya bilan jihozlangan o'nlarcha yirik to'qimachilik korxonalari qurildi, ayniqsa, AQSH, Italiya, Turkiya, Pokiston, Hindis-ton, Koreya firmalari bilan hamkorlikda ip gazlama ishlab chiqaradigan yangi qo'shma korxonalar qurildi. Jumladan, "Supertekstil"

paxta ip-yigiruv O'zbekiston-AQSH qo'shma korxonasi (Toshkent, 1993), ipak gilamlar ishlab chiqaradigan "Afg'on — Buxoro — Samarqand" qo'shma korxonalari (Samarqand, Buxoro, 1993) va Turkiyaning "Yazeks" kor-poratsiyasi bilan hamkorlikda Qoraqalpog'istonning Ellikqal'a tumanida "Panfen" qo'shma korxonasining ip yigirish fabrikasi, To'ytepa, Toshkent (Ko'kcha) fabrikalari qurilishi hamda eskilarini ta'mirlash, jihozlash, to'qimachilik sanoatining istiqbolini ochib bermoqda. Ammo, to'qimachilik sanoatida yuz berayotgan katta o'zgarishlarga qaramasdan respublikada ishlab chiqarilayotgan paxta tolasining kam qismi mamlakatimiz sanoat korxonalarida qayta ishlanmoqda. Yaqin kelajakda esa respublikada etishtiriladigan paxta tolasining teng yarmini qayta ishlashga erishish vazifasi qo'yilmoqda. Buning uchun mamlakatimizning barcha paxta etishtiradigan hududlarida turli quvvatga ega bo'lgan to'qimachilik korxonalari qurilishi rejalashtirilgan.

Respublika ipakchilik sanoatida tabiiy ipak, kimyoviy va aralash iplardan mahsulot ishlab chiqariladi. O'zbekistonda sanoatning bu turi qadimdan Marg'ilon, Namangan, Qo'qon, Buxoro, Samarqand shaharlarida shoyi gazlamalar ishlab chiqarish bilan mashxur bo'lgan. Shoyi gazlama va zarli kiyimlar ishlab chiqarishda katta tajribaga ega bo'lgan o'zbek xalqi o'z udumlarini asrlar osha davom ettirib va takomillashtirib kelmoqda.

Respublikamizda dastlabki pillakashlik fabrikalari 1926-1932 yillarda Samarqand, Buxoro va Marg'ilonda qurilgan. 1937 yilda sun'iy ipak gazlamalar ishlab chiqarish yo'lga qo'yilgan. Hozirgi vaqtda esa ushbu sohada Marg'ilon (1926), Farg'ona (1926), Samarqand (1927), Buxoro (1927), Toshkent (1959), Namangan (1966), Urganch (1975), Shahrisabz (1976) va Buloqboshi (1989) pillakashlik fabrikalari va ularning 12 ta filiali ishlab turibdi.

Respublikada shoyi to'qish sohasida Marg'ilon shoyi to'qish kombinati (1928), Marg'ilon "Atlas" (1925) va Namangan (1966) shoyi ishlab chiqarish birlashmalari, Namangan abrli gazlamalar kombinata (1925), Samarqand shoyi ishlab chiqarish birlashmasi (1934), Qo'qon shoyi to'qish fabrikasi (1926), Sho'rchi va Boysun shoyi to'qish fabrikalari faoliyat ko'rsatmoqda.

Mamlakat shoyi va atlas to'qish sanoat korxonalarida ishlab chiqarilayotgan krepdeshin, krepshifon, krep-jorjet, atlas, xonatlas, beqasam, shoyi, sun'iy iplardan to'qilgan abrli gazlamalar xalqimiz ehtiyojini qondirib kelmoqda va xorijga eksport qilinmoqda.

Mamlakat to'qimachilik sanoati majmuida trikotaj buyumlari ishlab chiqarish hamda tikuvchilik ham taraqqiy etmoqda. Sanoatning mazkur tarmoqlariga ixtisoslashgan yirik korxona (fabrika va kombinat)lar Toshkent, Samarqand, Buxoro, Andijon va boshqa o'nlab shaharlarda faoliyat ko'rsatmoqda. Mazkur korxonalarda chiroyli kiyim-kechaklar bilan birga qo'lda tikilgan chopon, ko'rpa-to'shak, gulko'rpa, zarbof to'n, choyshab, so'zana, kashta kabi buyumlar yuksak milliy san'at mahsuli darajasida ishlab chiqarilmoqda.

Kun-poyabzal ishlab chiqarishning geografiyasi katta. Uning yirik korxonalari ko'pchilik viloyat markazlarida faoliyat ko'rsatmoqda. Ayniqsa, Toshkentdagi ikkita (1927, 1935), Buxoro, Samarqand, Andijon, Qo'qon, Chirchiq va Namangandagi poyabzal fabrikalari mashhurdir. Ularda hayvonlar terisidan yumshoq va qattik charm, tabiiy va sun'iy charmdan turli poyabzal (tufli, botinka,

etik, sandal, shippak, piyma, kalish va b.), shuningdek, telpak, ot-ulov asboblari, attorlik buyumlari ishlab chiqariladi. Poyabzal ishlab chiqarishni takomillashtirish sohasida xorijiy mamlakatlar bilan hamkorlik yaxshi yo'lga qo'yilgan. Masalan, 1995 yildan "Farg'onapoyabzal" aksiyadorlik jamiyati Germaniyaning "Salamander" firmasi bilan hamkorlikda "O'zsalamander" qo'shma korxonasi barpo etilib, eksportbop mahsulot chiqara boshladi. Ushbu korxonaning yilliga 8 turdagi 500 ming juft erkaklar poyabzali ishlab chiqarish quvvatiga ega.

Toshkent ko'n-mo'yna zavodida ayollar va bolalar uchun mo'ynali palto, bosh kiyimlar, astari muyna, avrasi gazlama bo'lgan buyumlar ishlab chiqariladi. Buxoro — Qorako'l zavodida Qorako'l terilariga ishlov beriladi.

O'zbekiston yengil sanoatida chinni idishlar tayyorlash ham yaxshi yo'lga qo'yilgan. ayniqsa, Toshkent, Samarqand, Kuvasoy chinni zavodlarida chevar qo'llar orqali tayyorlangan (gullangan) kosa, piyola, choynak, laganlarning dovrug'i etti iqlimga ketgan. Masalan, Toshkent chinni zavodida ishlab chiqarilayotgan "Oq oltin", "Tong" va Samarqand chinni zavodida ishlab chiqariladigan "Uzum" va boshqa chinni idish to'plamlari xalqaro yarmarka va ko'rgazmalarda faxrli o'rinlarni egallagan.

Respublikada kanop tolasidan turli xil mahsulotlar ishlab chiqariladi. Uning Toshkent va Yangiyo'lda, Jumabozor va Ketmontepada, Yangihayot va Qo'rg'onchada, Quyi Chirchiq va Yuqori Chirchiqda yirik sanoat korxonalari ishga tushirilgan. Kanop tolasidan brezent, poyandozlar, noto'qima matolar, qop-o'rov gazlamasi, arqon, kabel ipi va boshqa mahsulotlar ishlab chiqariladi.

Mustaqillik yillarida mamlakat to'qimachilik sanoatining hududiy tarkibi va ishlab chiqarish hajmida sezilarli o'zgarishlar bo'ldi. Erkin raqobatga asoslangan iqtisodiyot hamda jahon bozoriga integratsiyalashuv, mamlakat to'qimachilik sanoatining zaif tomonlarini ochib tashladi. Jumladan, hududiy tarkibining nomukammalligi, mavjud quvvatlar samarador-ligining pastligi, ishlab chiqarilayotgan mahsulotning sifat, dizayn va estetik jihatdan chet el turdosh mahsulotlariga raqobatbardosh emasligi bunga misol bo'laoladi.

Ushbu va boshqa obektiv sabablarga ko'ra to'qimachilik sanoatining barcha tarmoqlarida ishlab chiqarish sur'ati asta-sekinlik bilan izchil qisqarib bordi. Ayniqsa bu jarayon ipak gazlama va noto'qima materiallar va jun gazlama sanoatida kekin yuz berdi.

Mustaqillikning dastlabki yillaridan mamlakat xo'jaligini rivojlantirish uchun olib borilayotgan itisodiy islohotlar, boshqa tarmoqlar qatorida to'qimachilik sanoatiga ham joriy etildi. Chunonchi, 90-yillarning o'rtalaridan tarmoqqa xorijiy sarmoyalar jadal kiritila boshlandi. Respublikaning turli mintaqalarida yangi quvvatlar tashkil etilishi barobarida to'qimachilik korxonalarining katta qismi zamonaviy texnologiyalar bilan qurollantirildi. Natijada 2000 yillar boshidan, to'qimachilik sanoatida ishlab chiqarish qisqarishi sur'ati turg'unlashdi va tarmoq hududiy tarkibi biroz takomillashdi

To'qimachilik sanoatining turli tarmoqlari hozirda respublikaning deyarli barcha viloyatlarida mavjud. Biroq tarmoq quvvatlari va ishlab chiqarish hududiy tarkibida katta farq mavjud. Tarmoq mahsulotining asosiy qismi Toshkent, Buxoro, Namangan, Andijon va Farg'ona viloyatlarida ishlab chiqarilmoqda. Masalan, mamlakat to'qimachilik mahsulotining 23,7 foizini beruvchi Toshkent viloyatida

tarmoq mahsulotining viloyat yalpi sanoat mahsulotiga bo'lgan nisbat ko'rsatkichi 1,5-ni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich tarmoq mahsulotining 5,4 foizini beruvchi Xorazm viloyatidan 1,9 marta, 5,0 foizini ishlab chiqaruvchi Qoraqalpog'iston Respublikasidan esa 2,7 marta kamdir. Boshqacha qilib aytganda, respublikaning sanoat salohiyati pastroq bo'lgan Namangan, Buxoro, Xorazm viloyatlarida va Qoraqalpog'iston Respublikasida to'qimachilik ishlab chiqarish ularning sanoatida muhim o'rinni egallaydi.

To'qimachilik va tikuvchilik sanoatlari.

2015-yil yakunlariga ko'ra, ushbu korxonalar qiymati 3 trillion so'mdan ortiq sanoat mahsulotlari, 1 trillion so'mlik xalq iste'moli tovarlari ishlab chiqardi. Kalava va gazlama, trikotaj polotno va buyumlar, noto'qima materiallar, shoyi va boshqa asosiy turdagi mahsulotlar ishlab chiqarish hajmi ko'paydi. Umuman, o'tgan yili soha korxonalari 188 turdagi yengil sanoat tovarlari ishlab chiqarib, 75 turdagi yangi mahsulotlar tayyorlashni o'zlashtirdi.

Sohada sport mahsulotlari ishlab chiqarishga alohida e'tibor qaratilayotir. Bugun 85 korxona sport buyumlari, jumladan, bolalar sporti kiyimlari ishlab chiqarishga ixtisoslashtirilgan. Milliy liboslar yaratish va ishlab chiqarish ham muhim yo'nalishga aylangan. Mamlakatimiz hududlari va poytaxtimizda yurtimiz bozorlarida kundalik kiyimlar, sport formasi, ro'zg'orga kerakli to'qimachilik buyumlari, paypoq va boshqa turli mahsulotlarni arzon narxlarda xarid qilish mumkin.

Zamonaviy liboslar yaratish uchun xorijlik dizaynerlarni jalb qilish va keyinchalik ularni mamlakatimiz korxonalarida ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish borasida ham salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Shu maqsadda yurtimizda O'zbekiston dizaynerlari va xorijiy davlatlardagi yetakchi moda hamda dizayn maktablari vakillari ishtirokida «Moda va dizayn – 2015» xalqaro festivali tashkil etildi. Unda Italiya, Fransiya, Yaponiya, Janubiy Koreya va boshqa mamlakatlardan jahon moda sanoati vakillari qatnashdi. Festival doirasida korxonalarimizning 160 dan ortiq dizaynerlari va mamlakatimizning taniqli dizaynerlik guruhlaridan yaratilgan liboslar namoyish etildi.

Chet el investitsiyalarini jalb qilish, yangi zamonaviy korxonalar tashkil etish va faoliyat ko'rsatayotgan ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish mamlakatimizda yengil sanoat sohasini yanada rivojlantirish imkonini bermiqda.

O'tgan yil yakunlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining 2015-yilga mo'ljallangan Investitsiya dasturi doirasida sohaga 187,3 million dollar jalb etildi va bu 2014-yilga nisbatan 2,7 foizga ko'pdir. 2015-yilda 33 yangi korxona ishga tushirilib, 12 mingdan ziyod yangi ish o'rinlari yaratildi.

O'tgan yilning oxirida Toshkent viloyatidagi «Maksim Gold» mas'uliyati cheklangan jamiyati bazasida qiymati 7 million dollar bo'lgan investitsiya loyihasi hayotga tatbiq etildi. Bu yerda yiliga 3,5 ming tonna kalava ishlab chiqarish yo'lga qo'yildi. Andijon viloyatida ham qiymati 2,44 million dollarga teng loyiha amalga oshirildi. Bankrotga uchragan «Bobur» ochiq aksiyadorlik jamiyati bo'linmalari bazasida 1 million dona trikotaj buyumlar ishlab chiqarish tashkil etildi. «Lemon International» xorijiy kompaniyasi (Gonkong) bunga investitsiya kiritdi. Jizzax viloyatidagi «Do'stlik» mashina-traktor parki bazasida esa yiliga 3,5 million dona tayyor mahsulot ishlab chiqarish yo'lga qo'yildi.

O'tgan yili soha korxonalarida energiya sarfini kamaytirish va energiya tejaydigan texnologiyalarni joriy qilish bo'yicha tizimli ishlar davom ettirildi. Masalan, 2015-yilda qiymati 1 milliard so'mlik mahsulotlar ishlab chiqarish uchun elektr energiyasi sarfi 6 foiz, tabiiy gaz iste'moli 9,8 foizga kamaydi.

Yengil sanoat korxonalari o'z faoliyatida mahsulotlarni eksport qilishni kengaytirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Buning samarasida sohada eksport hajmining ortib borayotgani va ichki bozorlarimiz mamlakatimizda ishlab chiqarilayotgan sifatli mahsulotlar bilan ta'minlanayotgani kuzatilmoqda. Jumladan, o'tgan yili qiymati 1 milliard dollardan ziyod y yengil sanoat mahsulotlari eksport qilindi. O'tgan davrda eksportchi korxonalar soni 254 taga yetdi va bu «O'zbekiyengilsanoat» korxonalari umumiy sonining 89 foizini tashkil qiladi.

Bugungi kunda kompaniya korxonalari eksportga yetkazib berilayotgan tayyor buyumlar turini kengaytirish borasida ham samarali ishlarni amalga oshirayotir. Misol uchun, o'tgan yilning yanvar-dekabr oylarida soha korxonalari eksport qilayotgan mahsulotlar tarkibiga bambukli, modal va aralash kalava, jakkard va ringel mato, yangi tur va modeldagi, turli rasmlar solingan tayyor tikuvchilik-trikotaj buyumlari kiritildi. Ayni paytda umumiy eksport hajmida yuqori qo'shimcha qiymatga ega tovarlar ulushi 40 foizga yetdi.

O'zbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligining tashqi savdo kompaniyalari bilan yaqin hamkorligi samarasida jahon bozorida to'qimachilik hamda tikuvchilik-trikotaj mahsulotlariga bo'lgan talab inobatga olingan holda, eksport ko'lamini kengaytirish ishlari amalga oshirilayotir. Tashqi savdo bozorlarini diversifikatsiya qilish, eksport qilinadigan tovarlar turini kengaytirish maqsadida soha korxonalari Xitoy, Rossiya, Belarus, Latviya, Koreya Respublikasi, Germaniya va boshqa davlatlarda o'tkazilgan xalqaro ixtisoslashtirilgan ko'rgazma-yarmarkalarda ishtirok etdi. Bugun mamlakatimizda tayyorlanayotgan to'qimachilik mahsulotlari dunyoning 55 dan ortiq davlatiga eksport qilinmoqda. 2015-yilda mahsulotlarimizni Kolumbiya, Braziliya, Salvador, Pokiston, Xorvatiya, Nigeriya va boshqa mamlakatlarga yetkazib berish yo'lga qo'yildi.

Ipak gazlama tarmog'ida ham mustaqillik yillarida hududiy ixtisoslashuv darajasi ancha o'zgarib ketdi. Ushbu sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish yildan-yilga pasayib borishi, an'anaviy ipakchilik markazi Farg'ona iqtisodiy rayonida pilla

tayyorlash va ishlab chiqarishning qisqarib ketishi bilan tavsiflanadi. Tarmoqda hududiy ixtisoslashuv koeffitsienti 80-yillar ko'rsatkichidan farq qiladi. Hozirda bu ko'rsatkich Samarqand viloyatida) yuqori, Namangan viloyatida o'rta, Farg'ona viloyatida past darajaga ega.

Jun gazlama sanoatida hududiy ixtisoslashuv darajasi, hududiy mujassamlashuv darajasidan biroz farq qiladi. Tarmoqda hududiy ixtisoslashuv darajasi Namangan viloyatida yuqori, Farg'onada o'rta, Navoiy viloyatida esa past.

Gilam to'qimachilik sanoatida keyingi yillarda Samarqand va Toshkent viloyatlarida ishlab chiqarishning jonlanishi tufayli ma'lum o'zgarishlar ro'y berdi. Tarmoqda hududiy ixtisoslashuv darajasi Xorazm viloyatida yuqori, Toshkent va Samarqand, viloyatlarida o'rta, Navoiy viloyatida past ko'ratkichlidir.

So'nggi uch-to'rt yil ichida noto'qima materiallar sanoatida tarmoq hududiy tarkibining takomillashishi sababli soha hududiy ixtisoslashuv darajasida ayrim o'zgarishlar ko'zga tashlanadi. Sohada hududiy ixtisoslashuv Namangan viloyatida eng yuqoriligicha qolmoqda. Ushbu ko'rsatkich Farg'ona va Andijon viloyatlarida o'rta, Xorazm, Samarqand viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasida past ko'rsatkichga ega.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqqan holda viloyatlarda to'qimachilik sanoatining hududiy mujassamlashuv va ixtisoslashuv darajasiga qarab, ularni bir nechta guruhga ajratsa bo'ladi. Masalan, hududiy mujassamlashuv ko'rsatkichi yuqori bo'lgan guruhga Namangan, Farg'ona va Andijon, viloyatlari kiradi. Ushbu ko'rsatkich Buxoro, Xorazm, Samarqand, Toshkent viloyatlarida o'rta, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Qashqadaryo, Surxondaryo, Navoiy viloyatlari va Toshkent shahrida past.

Hududiy ixtisoslashuv darajasiga ko'ra esa viloyatlar quyidagicha guruhlanadi; ixtisoslashuv darajasi yuqori bo'lgan viloyatlar-Farg'ona, Namangan va Xorazm; ixtisoslashuv darajasi o'rta bo'lgan hududlar-Buxoro, Andijon, Toshkent va Samarqand viloyatlari; ixtisoslashuv darajasi past bo'lgan ma'muriy birliklar: Qoraqalpog'iston Respublikasi, Qashqadaryo, Surxondaryo, Sirdaryo, Navoiy viloyatlari va Toshkent shahri.

Shuni ta'kidlash lozimki, hozirga kelib to'qimachilik sanoati hududiy tarkibida ancha ijobiy siljishlar kuzatilmoqda. Biroq shunga qaramay, mazkur sanoat tarmoqlarining hududiy tarkibini takomillashtirishda katta muammolar mavjud. Ushbu muammoni hal etishda esa zamonaviy so'nggi texnika va texnologilardan sanoat sohasiga olib kirish hamda hududiy jihatdan mamlakatni o'rgangan holda yangidan yangi innovatsion g'oyalarni ishlab chiqib sohaga tadbiq qila olishdan iboratdir.

Nazorat savollari

1. Yengil sanoatning qaysi turlarini bilasiz?
2. Paxta sanoati haqida gapiring.
3. To'qimachilik sohasining kichik tarmoqlari haqida gapiring?
4. Tikuvchilik sohasining kichik tarmoqlari haqida gapiring?
5. Respublikamizda nechta to'qimachilik korxonalari mavjud?
6. Gilamchilik sohasi haqida gapiring?

7. Necha turdagi gazlama assortimentlarini bilasiz?
8. Ipakcilik mamlakatimizning qaysi hududida ko`p ishlab chiqariladi?
9. Tikuvchilik buyumlari assortimenlarga misol keltiring?
10. Tikuv-trikotaj buyumlaridan qaysi turlarini bilasiz?
11. Buyumlarni bezash uchun nimalar ishlatilgan?
12. Poyafzal ishlab chiqarish haqida gapiring?
13. Noto`qima gazlamalardan nimalar tayyorlanadi?
14. Sohaga doir innovatsion ishlanmalar yaratish mumkinmi?

TAYANCH SO'ZLAR:

Paxta sanoati, paxtani qayta ishlash, to'qimachilik, pillachilik, ip-kalava, tikuvchilik, tikuv-trikotaj, poyafzal, charm-attorlik, gilamchilik, qo'n-jun.

5-MA'RUZA

Mavzu: GAZLAMALAR VA UNING TARIXI HAQIDA MA'LUMOT

REJA:

1. Gazlama to'qish tarixi haqida ma'lumot.
2. Ilk o'rta asr gazmollari haqida ma'lumot.
3. To'quvchilik dastgohlari va ularning vazifalari.

O'quv maqsadlari:

Ta'limiy: Talabalarga gazlamalar, uning to'qilishi va tarixi haqida nazariy bilimlarni shakllantirish.

Tarbiyaviy: Talabalarga gazlama to'qilishida xavfsizlik qoidalariga rioya qilishni o'rgatish.

Rivojlantiruvchi: Gazlamalar tarixiga qiziqtirish, turli xil gazlamalar va ularning to'qilishi, gazlama turlar ibo'yicha dunyo qarashlarini kengaytirish, erkin va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Jrats woven silks from Central Asia. The Ray Collection. – Cambridg, 1998.
2. Baldano I.S. Moda XX veka: Ensiklopediya.- M.: «Olma-Press», 2002.
3. N.G Abbosova, B.B. Ahmedov, Sh. M.Mahkamova, T.A Ochilov. “Yengil sanoat mahsulotlari materialshunosligi”. T., Aloqachi 2006y.
4. S.A.Xamraeva “To'quvchilik texnologiyasi” T., Fan, 2005y.
5. www.ethnogrhy, omskreg.ru – Kafedra etnografii i muzevedeniya OGU.

The history of fabric structures

The origins of fabric structures

The origins of fabric structures can be traced back over 44,000 years to the ice age and the Siberian Steppe, where remains have been found of simple shelters constructed from animal skins draped between sticks. It is likely that structures of this type were the first dwellings actually constructed by humans, and it has even been

Gazlamatuzilishi tarixi.

Mato tuzulishining paydo bo'lishi muzlik davriga 44 000 yil orqaga borib taqalishi mumkin. Ularning hayvon terilaridan qilingan boshpanalarda qoldiqlari tiqilib qolib ketgan joyidan topilgan. Bu turdagi strukturali boshpanalar boshlang'ich uylar hisoblangan. Ko'rinib turibdiki, odamzod bu uylarni o'zi yaratgan. Ular uylarni yaratishda

suggested that simple textiles were used for spatial division and shelter before they were used as clothing.

Initially associated with nomadic peoples, one of the earliest and most successful types of fabric structure was the loosely woven black tent. The black tent spread throughout the civilized world during the Arab conquests of the eighth century, and its descendants are still in use today.

The production of [silk](#) originates in [China](#) in the [Neolithic \(Yangshao culture, 4th millennium BCE\)](#). Silk remained confined to China until the [Silk Road](#) opened at some point during the later half of the first millennium BCE. China maintained its virtual [monopoly](#) over [silk production](#) for another thousand years. Not confined to [clothing](#), silk was also used for a number of other applications, including writing, and the color of silk worn was an important guide of [social class](#) during the [Tang Dynasty](#).

The [Industrial Revolution](#) changed much of Europe's silk industry. Due to innovations in spinning [cotton](#), cotton became much cheaper to manufacture and therefore caused more expensive silk production to become less mainstream. New weaving technologies, however, increased the efficiency of production. Among these was the [Jacquard loom](#), developed for silk embroidery. An [epidemic](#) of several silkworm diseases caused production to fall, especially in France, where the industry never recovered. In the 20th century Japan and China regained their earlier role in silk production, and China is now once again the world's largest producer of silk. The rise of new fabrics such as [nylon](#) reduced the

matolardan foydalanganlar. Bundan kelib chiqib shuni aytish lozimki, matolar kiyim-kechak uchun ishlatilishidan oldin ham boshqa maqsadlarda qo'llanilgan. Dastlabki ko'chmanchi qabilalar to' dasidan shuni bilsa bo'ladiki, matoning eng boshlang'ich va muvaffaqiyatli turi qora chodirlar bo'lgan. Qora chodirlar madaniy dunyoga Arablar istilosidan keyin, ya'ni 8 asrda, keng yoyila boshlandi va tarqaldi, va ularning avlodlari haligacha ham ishlatilib kelinmoqda.

Ipakni joriy qilish Yaponiyada 300 asrdan 500 asr davrida keng tarqaldi. Bu Vizantiyaliklar ipak qurtini qo'lga kiritib uni o'stirishni va ko'paytirishni boshlagan davrga taaluqlidir. Arablar ham xuddi shu davrda ipak sanoatini boshlaganlar. Uning ko'p joylar va madaniyatlarga tarqalishi natijasida, Xitoy ipakchilik eksporti kam ahamiyat kasb eta boshladi. Lekin ular hali ham ipakchilikda dominant(ustunlik)ni saqlab qolishgan. Salb yurishi G'arbiy Evropaga ipak sanoatini olib keldi. Ayniqsa, Italiyaning ko'p joylarida boshqa Evropa mamlakatlariga ipakni eksport qilish iqtisodiy o'sishni ko'rsatdi. Uni ishlab chiqarishdagi texnikaviy o'zgarishlar ham aynan O'rta asrga borib taqaladi. Bu davrda yigirish charxlari paydo bo'lgan edi. 16 asrdavomida Fransiya muvaffaqiyatli ipak savdosini rivojlantirish maqsadida Italiyaga qo'shildi. Shunga qaramay boshqa xalqlarning ipakchilik sanoatini rivojlantirishdagi urinishlari muvaffaqiyatsiz edi.

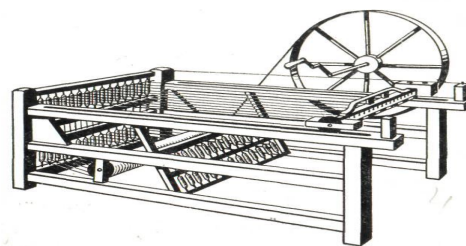
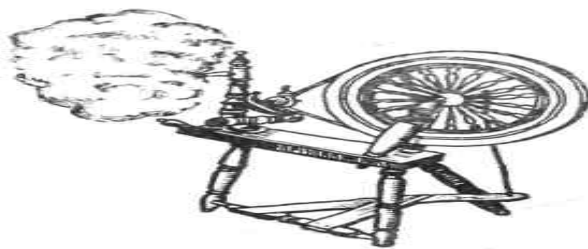
Ipakni joriy qilish Yaponiyada

prevalence of silk throughout the world, and silk is now once again a rare luxury good, much less important than in its heyday.

300 asrdan 500 asr davrida keng tarqaldi. Bu Vizantiyaliklar ipak qurtini qo'lga kiritib uni o'stirishni va ko'paytirishni boshlagan davrga taaluqlidir. Arablar ham xuddi shu davrda ipak sanoatini boshlaganlar. Uning ko'p joylar va madaniyatlarga tarqalishi natijasida, Xitoy ipakchilik eksporti kam ahamiyat kasb eta boshladi. Lekin ular hali ham ipakchilikda dominant(ustunlik)ni saqlab qolishgan. Salb yurishi G'arbiy Evropaga ipak sanoatini olib keldi. Ayniqsa, Italiyaning ko'p joylarida boshqa Evropa mamlakatlariga ipakni eksport qilish iqtisodiy o'sishni ko'rsatdi. Uni ishlab chiqarishdagi texnikaviy o'zgarishlar ham aynan O'rta asrga borib taqaladi. Bu davrda yigirish charxlari paydo bo'lgan edi. 16 asrdavomida Fransiya muvaffaqiyatli ipak savdosini rivojlantirish maqsadida Italiyaga qo'shildi. Shunga qaramay boshqa xalqlarning ipakchilik sanoatini rivojlantirishdagi urunishlari muvaffaqiyatsiz edi.

https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_silk

Insoniyat tarixida yengil sanoat buyumlarini ishlab chiqarish bundan bir necha ming yillar oldin ma'lum bo'lganligi tarixiy adabiyotlarda qayd etilgan. Qo'lda ip tayyorlash va gazlama (mato) to'qish, charmdan poyafzal tikish uchun uni qayta ishlash Hindiston, Xitoy, Misr, O'rta Osiyoda meloddan bir necha asr ilgari ma'lum bo'lgan.

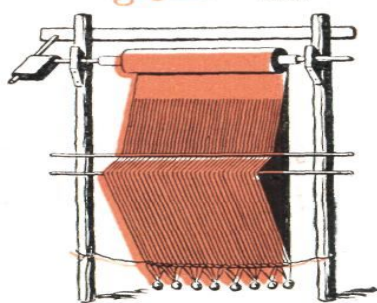
O'tmish va yangini o'zaro bog'liqligi – badiiy madaniyatni yaratish asosidir.

Tabiatni ob'ektiv aks etish uchun to'qimachilik san'at ko'p imkoniyatlarga ega. To'qimachilik gazmollari insonni estetik tuyg'usini bitmas-tuganmas manbasidir. Insonda ongsiz hislarni uygotish va yaratish-san'atning vazifasidir. O'zbekiston mintaqasida paxtachilik tarixi va bu qimmatbaho toladanigazlama to'qish bundan ikki ming yillar oldin boshlangan.

O'rta Osiyoda gazlama ishlab chiqarish uchun jun, zigir, paxta va ipak xom ashyosi qo'llangan. To'quvchilik har xil asboblari, to'quv dastgohlarning qismlari, jarayonlar atamalariga ko'ra gazlamani ishlab chiqarishni tasavvur etish mumkin. Paxta va junni maxsus uskuna «*etang*» yordamida bir necha marta tarashardi. Keyingi jarayon - xom ashyoni yigirish. Xom ipni eshib, ulashardi. (*tavrat*). Bu xizmatni tabakasidan qa'tiy nazar barcha ayollar qilishardi. Yigirish jarayonida ishlangan xom ipni (*edrik*) tanda (*arish*) va arqoq ipiga qo'llanilgan. Bo'ya «*butar*»ni to'qish uchun qo'llangan qalin tanda ipi qo'llangan.. Ola chipor ip ikki xil rangli iplarni eshish natijasida qilinar edi yoki har rangli ip qo'llanardi. "Esri" so'zni ma'nosi – naqsh solish. Tanda ipiga qo'shimcha ishlov berishni talab qilardi: uni nimtalashardi, «*butat*»dastgohida o'tkazishardi, navoy (*chegga*)ga o'rashardi (*kattur*) va tortishardi (*yugur*) va tufon yozuvlarida etigandek: «Bu dunyoda barcha narsalar kabi tanda va arqoq o'zaro o'rilganda shoyi, kimxob, bo'z va boshqa gazlamalar kelib chikadi».

Ko'zak asbobini qo'llab, to'quvchilik (*toki*) bilan erkaklar shug'ullanar edi.

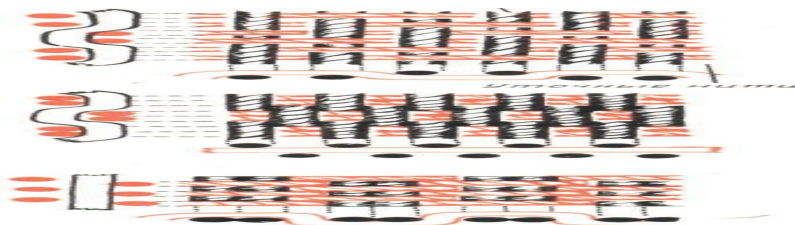
Gazlama ishlab chiqarish jarayonni atamalariga ko'ra oddiy ip va yung gazlamalari uy sharoitida ishlangan. Uy hunarmandchiligida to'quv dastgohi oddiy bo'lgan: tanda ipi tepaga ko'tarilib va blokdan o'tkazilib, qarmoqtosh yordamida tortilardi. 1811yilda Vutix ta'riflangan Buxoro dastgohlarida shiftga faqat tanda ipi tortilmasdan, berdo, rom va shodalari bilan osilardi. Etnograflar ma'lumoti bo'yicha turk xalqlarda gorizontaal dastgoh «*urmak*» bo'lgan. U yig'ma bo'lgan va unda yung gazlamalari to'qilgan. Dastgohda bitta shoda bo'lgan, andada xomuza taxtachalar yordamida hosil bo'lardi. Yog'ochga o'ralgan arqoq ipi xomuzadan o'tkazilardi va yog'och taxtachalar bilan mahkamlanardi.

Ip gazlamalarchinakam xalqchil va ommabop gazlama ip gazlamasi bo'lgan. Ularning orasida eng hammabopi surup – boz bo'lgan. Bu eng arzon mato bo'lib, boshqa gazlamalarni baholash uchun mezon bo'lgan («zarli atlas–*chuz atlas* qimmat, eng arzon – *surup-boz*) yoki pul yoki turli operatsiyalarda almashish mol sifatida o'tardi, hattoki kul savdosida ham («xarjat uchun bizga mablag' kerak bo'lganda, biz Qutlug' nomli ayolni sotib, Qutlug' - Temurdan 150 bo'lak surup oldik»). XI asrda surup navlar bo'yicha farqlanardi: etaklik boz – kiyimni etagi uchun, serdak boz - yupqa to'qilgan boz asosan engil va ichki kiyim uchun qo'llanar edi. Bozni kichkina bo'lagi *egin* deyilardi. Etnografik ma'lumotlar bo'yicha XIX asr

surupi – bo‘yalmagan, sal eshilgan ipdan oddiy polotno o‘rilishda to‘qilgan gazlama. M.Kashgarskiyning lug‘atida «*chit*» gazlamasi to‘g‘risida quyidagilar aytilgan: «Turli rangli gullar bosma qilingan ip gazlama».

Gazlamalar M.Kashgarskiy lug‘atida mahalliy va xorijiy gazlamalarning nomlari berilgan. Xom ashyoga ko‘ra gazlamalar ip, yung, shoyi va aralashma bo‘lgan. Gazlamani bo‘yashardi va bezatishardi. Gazlama to‘qilgan va bo‘yalgan

yoki bezatilgandan (*bozu*) so‘ng yaltiratilgan. Olimlar tadqiq etgan arxeologik asl nusxalar, rang tasvirda tasvirlangan gazlamalar va yozma ma’lumotlar O‘rta Osiyoda ilk o‘rta asrlarda to‘qimachilik san’at va badiiy ipakchilikning rivojlanganligini ko‘rsatadi. Shubhasiz, ilk o‘rta asr to‘quvchilikni rivojlanishida Buyuk Ipak yo‘li bo‘yicha qizgin savdo va madaniy aloqalar katta rol o‘ynagan, chunki bu erdan uch muhim yo‘llar o‘tgan: Karategin, Shungan va Vaxan, Ular Xitoy, Xindiston va qo‘shni Osiyo malakatlari va ular orqali esa Ovrupo bilan bevosita O‘rta Osiyoni bog‘lashardi.

Mamlakatlararo savdo-sotiqda gazlamalar katta rol o‘nagan, ayniqsa shoyi gazlamalar shoyi dunyo bozorida qimmatbaho va yengil bo‘lgani uchun eksportga qulay edi. Shoyi va boshqa qimmatbaho gazlamalarga ehtiyoj oshgani uchun, shoyi oltin va kumush kabi xalqaro valyutaga aylandi. Xuttaldan ko‘prangli shoyilar hattoki xitoy gazlamalari bilan raqib bo‘lgan. Xitoyda esa O‘rta Osiyodan kelgan gazlamalarga o‘zgacha ehtiyoj bo‘lgan.

Bosma gazlamalarni ishlash O‘rta Osiyoda XIX asrning birinchi yarmida keng joriy etilgandi. Bu gazlamalar Rossiyaga eksport qilinardi. Buxoro va uning atrofidagi qishloqlari bosma ishlash asosiy markazi bo‘lgan. Bu san’at bilan ayniqsa Jondor, G‘ijduvon, Chitgaron, Vardonze, Romitan qishloqlari mashhur bo‘lgan. Ular ajoyib donalab tayyorlanadigan bosmani ishlashgan.

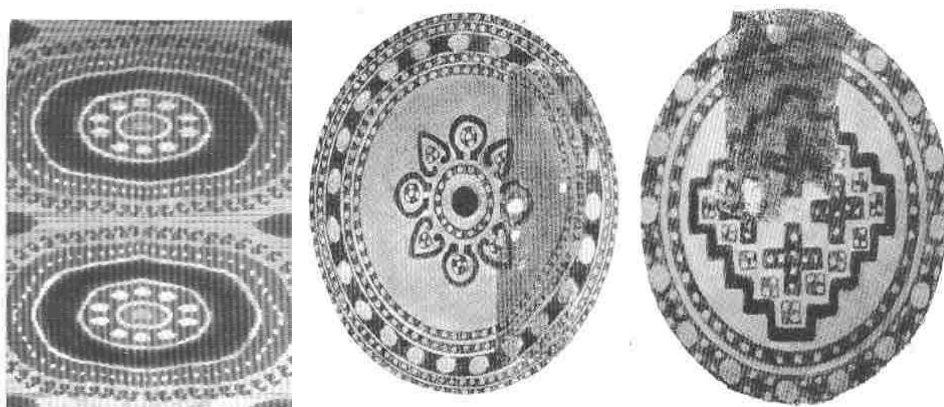
Bosma gazlamani O‘rta Osiyo boshqa joylarida ham ishlashgan: Samarqand, Urgut, Kattako‘rgon, Shaxrisbзда. Bu joylarda donali va metrli bosma ishlanardi. Fargona va Toshkentda asosan metrli bosma ishlanardi. Xorazm bosmalari o‘ziga xos xususiyatga ega bo‘lgan, ularni naqshi nozik edi.

Rossiyadan kelgan fabrikada ishlangan gazlamalar O‘rta Osiyoda qo‘lda ishlangan mahalliy gazlamalarga raqobatlik kilardi. Bu ularni chiqarishga g‘ov bo‘ldi. XIX asrni oxiriga kelib ustki kiyimda qo‘llanmaydigan bo‘ldi va faqat past navlari erkaklar choponing astari sifatida qo‘llanardi. Ko‘ylak uchun kilinadigan yuqori sifatli metrli bosma gazlamalar umuman ishlanmaydigan bo‘ldi.

Ikkinchi jahon urushi payitida bosma gazlamalar aholining ehtiyojini ta’minlashda muhim rol o‘ynagan. Bu vaqtda O‘zbekistonda bosma bo‘yicha bita ixtisoslashtirilgan artel Toshkentda va bosma sexlar Samarqand, Quqon, Margilon, Buxoro, Andijon artellarida bo‘lgan. Urushdan keyingi yillarda hunarmandchilik

bosma gazmollarni kamroq ishlatiladigan bo'ldi. O'zbek bosmasi o'ziga xos badiiy tur va uslubiga ega, qaysiki faqat viloyatiga ko'ra deyarli farqlanardi.

XX asrni oxirida fan va texnika intensiv rivojlanishi natijasida to'qimachilik sohasida ko'p revolyusion ixtirolar ro'y bergandi.

XIX asrda o'zbek milliy kiyimlarini tikishda ishlatiladigan asosiy matolar sirasiga ip-gazlama, ipak, nimshoyi va jun gazlamalar kiradi. Xomashyoning mo'lligi va arzonligi Movarounnahr shaharlarida ipak to'quvchilik, bo'z to'quvchilik, jun to'quvchilik va boshqa xil matolarni to'quvchilik kasb-hunarlarini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitni vujudga keltirdi. To'quvchilikning, asosan, ikki turi: hammabop ip-gazlama to'quvchiligi va nisbatan qimmatroq ipak to'quvchiligi ko'proq taraqqiy etgan. Ip-gazlama matolarni to'qish bilan, asosan, ayollar, ipak va nimshoyi gazlamalarni to'qish bilan erkaklar shug'ullanishgan. Ip-gazlama matolarning turlari va navlari juda xilma-xil bo'lgan. Ayniqsa oq, jigarrang, sariq tusli bo'zlar keng tarqalgan bo'lib, ulardan barcha yoshdagi kishilar uchun choponlar, shuningdek, ichki kiyimlar, sallalar tikilgan. Ayollarning ro'mollari, dakana va lachaklarini tikish uchun shasha doka ishlatilgan. Erkaklarning ko'ylaklari xom surup, sidirg'a chit, sodda to'qilgan, qalami deb nomlangan ip gazlamadan tikilgan. Yo'l-yo'l ip gazlama mato-olachalar ko'proq qishloq to'quvchilari tomonidan to'qilib, chopon tikishda ishlatilgan.

Quyida mana shu matolarning ayrimlariga bir-ikki og'iz ta'rif berib o'tamiz.

Beqasam — yo'l-yo'l gazmol bo'lib, undan erkak, ayol va bolalar uchun kundalik kiyiladigan to'nlar, ko'rpa-ko'rpachalar tikishda foydalanilgan.

Banoras — beqasamdan rang turlari bilan farqlanib, undan ayollarning ustki kiyimi bo'lmish paranji tikilgan.

Paripashsha — beqasamdan qalinroq matodirki, u paranji, shuningdek, chopon tikishda ishlatilgan.

Adras — abr inlar bilai gul solingan nimshoyi gazmoldir. Shuningdek, kanovuz, shoyi, xonatlas, guldor kimxob, duxoba kabilar ham keng qo'llanilgan.

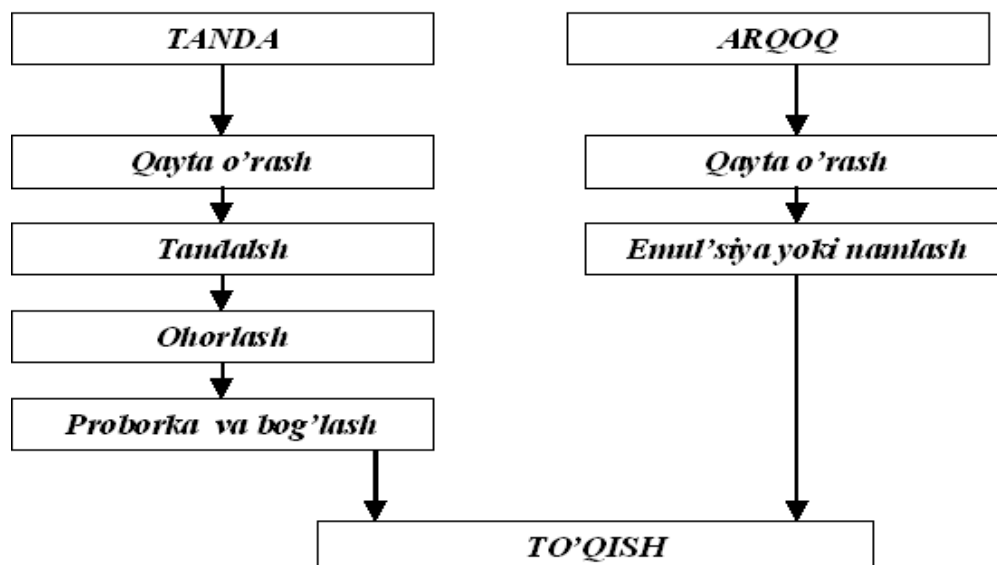
Shoyi va nimshoyi matolar — beqasam, adras, yakro'yo, katak shoyi, tovlanma shoyi, abrashoyi va hokazolarga turli-tuman gul lar solingan.!

XIX asrning birinchi yarmida O'rta Osiyoga Rusiyadan keltirilayotgan ip gazlama va boshqa matolarning miqdori tobora orta bordi. Bu matolar O'rta Osiyo va Qashqar o'lkasida to'qiladigan gazlamalar bilan raqobat qila boshladi. Rusiya fabrika egalari O'rta Osiyo o'lkalari bilan savdo-sotiq qiluvchi savdogarlar bilan til biriktirib, mahalliy aholi didiga mos gazmollar ishlab chiqarishga astoydil harakat qilib, bu erdagi bozorlarda ustunlikka erishish uchun kurashni avj oldirdilar.

Rusiya mollari, jumladan, gazmollarining o'lkaga keltirilishi natijasida ular mahalliy hunarmandchilik mollari bozordan siqib chiqara boshladilar. Fabrikada ishlangan matolar kosiblar qo'ldan chiqqan matolarning bozorini kasod qilib boraverdiki, bu hol o'lka xo'jaligining bozor ehtiyojlari uchun mol ishlab chiqarish sohasining umumiy taraqqiyoti jarayoni va natural xo'jalikning inqirozi bilan bog'liq edi.

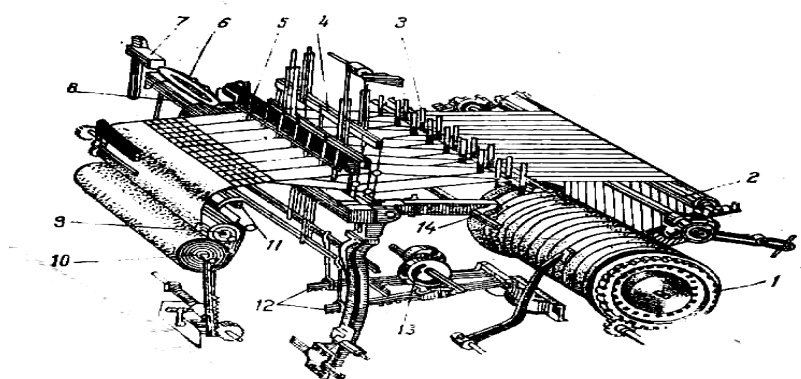
XIX asr oxiri va XX asr boshida o'zbeklar orasida ham asosan fabrikada tayyorlangan ip gazlamalar: chit, bo'z, kolenkor, xom surupdan tikilgan kiyim-kechaklarni kiyish rasm bo'ldi. Boy-badavlat kishilar esa kimxob, ipak, atlas, duxoba, rangorang movutlardan kiyim tiktirib kiya boshladilar. Shunga qaramay, kosiblar dastgohidan chiqqan mahalliy gazlama: mato, bo'z, nim-shoyi gazmol, adras, beqasam, podshoi, kimxob, xonatlas, katakshoyi kabilarning turli xillariga ham ehtiyoj katta edi.

Gazlama – o'zaro perpendikulyar iplar sistemasining o'rilishidan hosil bo'ladigan tukuvchilik buyumi. Gazlamada uzunasiga etadigan iplar tanda sistemasini yoki t a n d a deyiladi; ko'ndalang etadigan iplar arqoq tizimi yoki arqoq deyiladi. Tanda va arqoq to'quv dastgohida urilishadi. Tandani tukuvchilikka tayorlashda quyidagi ishlar bajariladi: kalava ip qayta o'raladi, tandalanadi, ohorlanadi, proborka va bog'lash (remizkalar va berdoga o'tkaziladi). Kalava ip o'rash mashinalarida kalavadan bobinaga *qayta o'raladi*.

Bunda kalava ipdagi nuqsonlar yo'qoladi va ipning uzunligi oshadi.

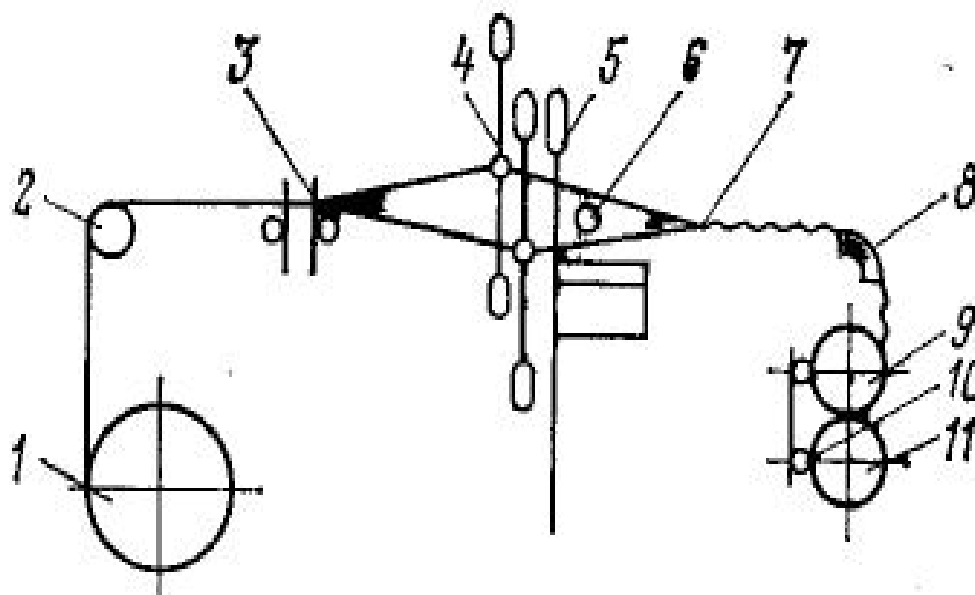
To'quv dastgohining umumiy ko'rinishi.

TO'QUV DASTGOHINING TUZILISHI VA ISHLASHI

Tukuv dastgoxining sxemasi berilgan. Navoy 1 dan kelaetgan tanda skalo 2 dan egilib utib, lamel 3, remizkalar 4 gulalarining kuzlari orkali, batan 8 ga maxkamlangan berdo 5 tishlari orasidan utadi. Tayer gazlama dastgoxining old brusi 11 dan egilib utib, moxat regulyatori 9 erdamida tovar vali 10 ga uraladi. Tanda doimo tarang turadi. Oddiy polotno urilishni xosil kilish uchun (chit, buz, polotno kabi gazlamalar shunday urilishda tukiladi) ikkita remizka etarli: bitta remizkaga tandaning barcha juft iplari, ikkinchisiga tok iplari utkaziladi. Agar tukuv dastgoxida bitta remizka kutarilib, ikkinchisi tushsa, barcha tanda iplari surilib t u k u v b u s h l i g i (zev) xosil kiladi. Moki 6 ana shu bushlikdan utadi.

Polotno urilishda remizkalar ekssentrikli bushlik xosil kiluvchi mexanizm erdamida kutarib-tushiriladi. Unda podnojka 12 va ekssentrik 13 bor. Tirsakli val 14 povodoklar orkali batanni va unga maxkamlangan berdo 5 ni xarakatlantiradi. Urtasida arkokli shpula bulgan moki 6 turtgich 7 zarbi ta'sirida bushlik orkali uchib utadi va arkok ipini tashlab ketadi. Batan tebranma xarakatlanadi va berdo erdamida arkok ipini gazlama chetiga uraladi.

Sungra remizkalar uz vaziyatini uzgartiradi: yangi bushlik xosil buladi, moki orkaga uchib utadi va yangi arkok ipini tashlab ketadi. Batan yana tebranma xarakatlanadi va yukorida aytilgan jaraenlar takrorlanadi. Tanda asta-sekin bushala boradi, xosil bulgan gazlama esa maxsulot valiga uraladi. Maxmulot regulyatori

gazlamani kanday tezlikda surishiga karab, gazlamaning zichligi xar xil buladi: tezlik oshganda zichlik kamayadi.

Nazorat savollari.

1. O'rta Osiyo to'qimachilik markazlarini ayting?.
3. O'rta Osiyoda qo'llanilgan bo'yoqlarni ayting?.
4. O'rta Osiyoda qo'llanilgan to'quvchilik asboblari.nimadan iborat?
5. Ip gazmollar turlari nimadan iborat?
6. Ilk o'rta asr gazlama turlari, naqsh mavzulari va ularni kompozitsion joylanishi nimadan iborat?.
7. O'zbekiston bosma naqsh turlari, mavzulari, ishlash usullari, qo'llanilgan bo'yoqlari, mintaqiviy farqlari, qo'llanilgan buyumlari nimadan iborat?
8. Tanda iplari nima?
9. Arqoq iplari nima?
10. Hozirgi zamon to'quvchilik dastgohi ishchi qismlari nimadan iborat?

TAYANCH SO'ZLAR:

Gazlama, kiyim, to'qimachilik, tanda, to'quv, arqoq,bo'yash, dastgoh, xom ashyo,kiyim.

6-MA`RUZA

MAVZU: KIYIM HAQIDA MA`LUMOT, O`ZBEKMILLIY KIYIMLAR TARIXI VA ULARNING RIVOJLANISHI

REJA:

1. Kiyimning kelib chiqish tarixi
2. Kiyimlarining rivojlanish bosqichlari
3. O`zbek milliykiyimlarini ishlab chiqish texnologiyasi.

O`quv maqsadlari:

***Ta`limiy:*** Talabalarga kiyimning kelib chiqish tarixi, kiyimlarining rivojlanish bosqichlari, o`zbek milliykiyimlarini ishlab chiqish texnologiyasi haqida nazariy bilimlarni shakllantirish.

Tarbiyaviy: Talabalarga o`zbek milliykiyimlarini ishlab chiqish texnologiyasini o`rgatishda xavfsizlik qoidalariga rioya qilishni o`rgatish.

Rivojlantiruvchi: O`zbek milliy kiyimlarini ishlab chiqish va tikish texnologik jarayonini takomillashtirish bo`yicha dunyo qarashlarini kengaytirish, erkin va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komilova X.X., Hamroyeva N.K. Tikuv buyumlarini konstruksiyalash. Toshkent. 2003.
2. Xasanboyeva G.K., Krimova O.I. Kiyim modelini ishlash va konstruksiyasini tayyorlash., Toshkent. "O`qituvchi. 1990.
3. Toshpo`latov S.Sh., Komilova X.X., va boshq. Tikuv buyumlarini loyihalash., Toshkent. "Voriz - nashriyot". 2007.
4. Jabborova M. "Tikuvchilik texnologiyasi" T."O`qituvchi", 1994

History of clothing and textiles

The study of the *history of clothing and textiles* traces the availability and use of [textiles](#) and other materials and the development of technology for the making of [clothing](#) over human history. The wearing of clothing is exclusively a human characteristic and is a feature of most human societies. It is not known when humans began wearing clothes but [anthropologists](#) believe that animal skins and vegetation were adapted into coverings as protection from cold, heat and rain, especially as humans migrated to new climates; and an alternative hypothesis is that covering may have been first used for other purposes, such as magic, decoration, cult, or prestige, and later found to be practical as well. Clothing and textiles have been important in human history and reflects the materials available to a civilization as well as the technologies that had been mastered. The [social](#) significance of the finished product reflects their [culture](#).

The development of textile and clothing manufacture in prehistory has been the subject of a number of scholarly studies since the late 20th century. These sources have helped to provide a coherent history of these prehistoric developments. Evidence suggests that humans may have begun wearing clothing as far back as 100,000 to 500,000 years ago.

A *textile* or *cloth* is a flexible material consisting of a network of natural or artificial [fibres](#) ([yarn](#) or [thread](#)). Yarn is produced by [spinning](#) raw fibres of [wool](#), [flax](#), [cotton](#), or other material to produce long strands. Textiles are formed by

Kiyim-kechak va to'qimachilik tarixini o'rganish to'qimachilik va boshqa matolarning odamzod tarixi ustidan kiyim-kechak ishlatilishi va rivojlanish texnologiyasini rivojlantirish va ishlatish iziga tushib ketdi. Kiyim kiyish faqatgina odamzod xarakteriga(tabiatiga) xosdir. U ko'pgina kishilik jamiyatining o'ziga xos belgisidir. inson qachon kiyim kiyishni boshlaganligi ma'lum emas, lekin antropologlarning taxmin qilishlaricha, hayvon terilari, o'simlik dunyosi kishi tanasini sovuqdan, jaziramadan va yomg'irdan saqlash uchun yopinchiq sifatida moslashtirilgan. Ayniqsa, bu insonning boshqa iqlimga moslashishida qo'l kelgan. Lekin yana boshqa farazlar ham borki, matolar kiyim-kechak sifatida ishlatilishidan oldin, sehr-jodu, uy bezagi, ibodat, obro'-e'tibormaqсадlarida ham ishlatilgan. Keyinchalik esa qulay deb topilgan. Kiyim-kechak va to'qimachilik insoniyat tarixi uchun juda muhim bo'lgan. U bugungi madaniyat va texnologiyaning rivojiga katta ta'sir ko'rsatadi. Tyyor mahsulotning ijtimoiy ahamiyatiuning madaniyatiga ta'sir ko'rsatadi.

To'qima yoki mato egiluvchan bo'lib, tabiiy va sun'iy tola, yigirilgan ip yoki ip(qatim)dan qatorlaridan tashkil topgan tizimli matodir. Ip jun, zig'ir, paxta va boshqa xom ashyolarni(yigirilmagan) bir qatorga tizish orqali hosil bo'ladi. To'qimalar to'qish, bo'rtma to'qish, [crocheting\(to'qish\)](#), [knotting\(tugunli to'qish\)](#), or [felting\(namatlar to'qish\)](#) bilan shakllanadi. To'qimachilik ishlab chiqarish bu bir hunar bo'lib, kishining jadallik va ishlab chiqarish miqdori sanoatlashishni tan olish oralig'ida va zamonaviy ishlab chiqarish texnikasini

[weaving](#), [knitting](#), [crocheting](#), [knotting](#), or [felting](#).

The production of textiles is a craft whose speed and scale of production has been altered almost beyond recognition by industrialization and the introduction of modern manufacturing techniques. However, for the main types of textiles, [plain weave](#), [twill](#), or [satin weave](#), there is little difference between the ancient and modern methods.

tadbiq qilish orqali o'zgartirildi. Qadimgi va hozirgi to'qish uslublari o'rtasida farq juda ham kamdir.

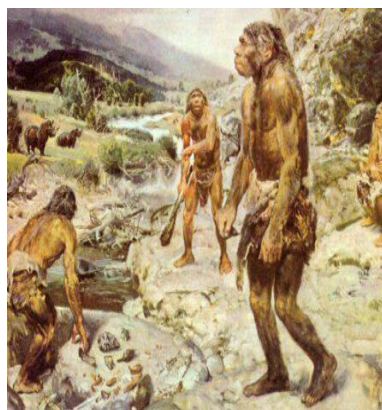
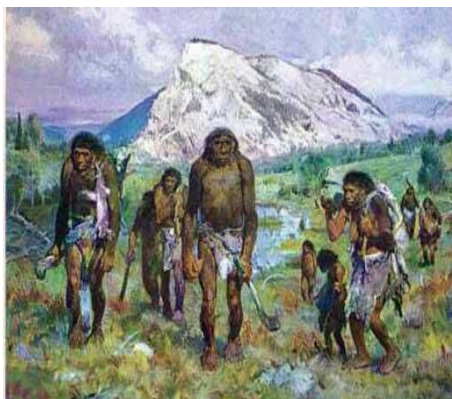
https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_clothing_and_textiles

Kiyimning kelib chiqish tarixi

Kiyim - bu odam tanasiga kiyiladigan predmetlar kompleksi, ichki kiyim, ustki kiyim, bosh kiyimi, kabilardir.

Kiyimni kelib chiqish tarixi uzoq-uzoq asrlarga borib taqaladi. Kiyimni kelib chiqishi iqlim shart-sharoitlari bilan bog'liq; uning rivojlanishi esa ishlab chiqarish kuchi va vositalarining rivojlanishi bilan bog'liqdir.

Ibtidoiy jamoada kiyimning birinchi namunalari sifatida hayvonlar po'sti, daraxtlar barglari, qush patlari xizmat qilgan.

Tekstil ishlab chiqarish vositalarini va to'quv stanogini paydo bo'lishi bilan tikilgan kiyimning poydevori bo'lmish, avval tanani o'rab oluvchi kiyimlar keyin esa bichib tikilgan kiyimlarning eng sodda turlari vujudga kelgan.

Bu davrda daraxt barglari, poxollar, hayvon terilarini tanaga beldan bog'lab yurishgan. Kiyim insonning ijtimoiy hayoti, mehnat faoliyati va ongining rivojlanishi tufayli u ham rivojlanib bordi. Kiyimning keyingi ko'rinishi turli o'simlik va hayvonot mahsulotlaridan to'qilgan oddiy gazlamalarni tanaga o'rab yurishdan iborat edi.

Kiyim insonning ijtimoiy hayoti, mehnat faoliyati va ongining rivojlanishi tufayli u ham rivojlanib bordi. Kiyimning keyingi ko'rinishi turli o'simlik va hayvonot mahsulotlaridan to'qilgan oddiy gazlamalarni tanaga o'rab yurishdan

iborat edi. Qadimgi Gretsiyada ayollar kiyimi ikki qismdan iborat bo'lib, ular kiyimi yopiqroq va uzunroq bo'lgan. Ichki kiyimi – xiton burmalangan gazlama bo'lagi yelkada fibulalar (to'g'nog'ichlar) bilan mahkamlangan. Xiton oq, sariq, qizil rangdagi jun va zig'ir tolali gazlamalardan tayyorlangan. Xiton uy kiyimi hisoblanib, unda ko'chaga chiqish odatlanilmagan. Ayollar ustki kiyimi peplos deb atalardi. Uning shakli va drapirovka qilinishi xitonga o'xshab ketardi, faqat taxlamalari soni ko'proq va uzunroq edi.

Qadimgi greklar va rimliklar bunday burmalangan kiyimlarni ustalik va yuqori did bilan bajarganlar. Hozirgi kunda bunday burmalangan kiyimlarni Hindistonning milliy kiyimlarida ko'rish mumkin.

Kiyimning rivojlanish bosqichlari

Kiyim insonning ilk rivojlanish davridan boshlab doimo inson bilan birga rivojlanib keldi. Kiyimning dastlabki ko'rinishlari Ibtidoiy davr odamlarining qabila bo'lib yashagan vaqtiga to'g'ri kelgan

I-bosqichga misol tariqasida rimlar "tunikasini" keltirish mumkin. "Tunika" - tug'ri burchakli matodan tikilgan yoqa va yeng o'mizlari bichilgan ko'ylak» O'rta Osiyoda yashovchi tojik va o'zbeklarning milliy kiyimlari ham shunday kiyimlar qatoridandir

II - odam tanasiga mos qilib tikilgan kiyimlarni tayyorlash. I bosqichga mansub kiyimlarga misol sifatida qadimiy rimlar va greklar kiyimini keltirish mumkin. Hind ayollarining milliy kiyimlari –«sari» ham shundaylar safidandir.

III bosqichda mansub kiyimlarga misol qilib odam figurasiga qarab bichilgan kiyimlar kiradi, zamoiaiviy kiyimlar ham shular qatoridadir

Gretsiyada erkaklar kiyimi ikki qismdan – xiton va gimatiydan iborat bo'lgan. Xiton – bu ichki kiyim bo'lib, jun yoki zig'ir tolali gazlamadan tayyorlangan.

Erkaklarning gimatiy kiyimi

Ayollarkiyimihamerkaklarkiyimigao'xshabikkiqismdaniboratbo'lib, ularkiyimiyopiqroqvauzunroqbo'lgan. Ichki kiyimi – xiton burmalangan gazlama bo'lagi yelkada fibulalar (to'g'nog'ichlar) bilan mahkamlangan. Xiton oq, sariq, qizil rangdagi jun va zig'ir tolali gazlamalardan tayyorlangan. Xiton uy kiyimi hisoblanib, unda ko'chaga chiqish odatlanilmagan. Ayollar ustki kiyimi peplos deb

atalardi Uning shakli va drapirovka qilinishi xitonga o'xshab ketardi, faqat taxlamalari soni ko'proq va uzunroq edi. Qadimgi greklar va rimliklar bunday burmalangan kiyimlarni ustalik va yuqori did bilan bajarganlar. Hozirgi kunda bunday burmalangan kiyimlarni Hindistonning milliy kiyimlarida ko'rish mumkin.

Ustki kiyim – peplos

Tabiatshunoslik, samo fanlarining kelib chiqishi kiyimga o'z ta'sirini o'tkazadi. Kiyim gazlamasi turlari paydo bo'ladi (yupqa, qalin, shoyi, ip tolali gazlama). Keyinchalik kiyimda tananing qismlariga alohida gazlamalarni o'rab tayyorlash, bo'ylab biriktirish mehnat qilish uchun ancha qulaylik tug'diradi.

Ayniqsa, ignaning kelib chiqishi kiyim qismlarini biriktirib tikishda uning takomillashishiga olib keldi. XIII asrga kelib kiyimda yoqalar, yeng, manjetlar, cho'ntaklar, taqilmalar shakllandi. Kiyimning tashqi ko'rinishida, gazlamasida, bichilishida o'zgarishlar tez rivojlandi. Kiyimning gavdaga yopishgan, etaklari hajmli, qavatli ko'rinishlari, gazlamalarning atlas, barxat, movut kabi turlari paydo bo'ldi. Evropa mamlakatlarida feodalizm mustahkam qaror topgan o'rta asrlar davrida maxsus estetik ideal va shunga mos kostyum xarakteri tarkib topdi. Odamzot gavdasining go'zalligidan zavqlanish nomunosib va gunoh ish hisoblanar, shuning uchun gavdani qo'poldan-qo'pol, og'ir, keyinchalik esa cho'ziq shakllarga o'rab tashlar edilar. Tor, yuqori qismi qator-qator murakkab taxlamalardan iborat, orqa etagi juda uzun, ko'ylak juda baland konussimon bosh-kiyim va nihoyatda cho'ziq poyafzal bilan birga qo'shilib, qaddi qomat ko'rinishini o'zgartirib yuborardi (3-rasm).

O'rta asrlarda kostyum gavdani turli vositalar (shnurlar, korsetlar) yordamida qattiq qisib, tabiiy shakldan uzoqlashtiradigan "g'ilof" sistemasi rivoj topishini boshlab berdi.

Feodalizm davri kiyimi

Uygʻonish davrida (XVI-XVII asrlar) estetik dunyoqarashni qayta baholash yuz berdi, yaʼni gumanistik ideologiyalar shakllandi. Bu buyuk geografik kashfiyotlar, ilm va texnika yutuqlari davri, sanʼat davri edi. Bu Leonardo da Vinchi, Rafael Santi, Mikelanjelo kabi ulugʻ allomalar davri edi.

Bu davrda ayollar kiyimi juda noqulay – qattiq, harakatga halaqit beradigan xolatda edi. Ikki qavatli kiyim bir vaqtda kiyilib, beldan etak qismiga karkas yordamida konussimon shakl koʻrinishida boʻlgan (4-rasm). Erkaklar kiyimi esa sipo va sodda koʻrinishda boʻlgan. Kashtali koʻylak, keng kamzul, triko va kalta shar shakliga oʻxshab ketuvchi pantolonlar kiyilgan.

XVIII asr (Barokko davri) larga kelib kiyimda xashamatdorlik juda avj oldi. Bu davr kiyim shakllarining nazokatligi, murakkabligi bilan va gʻaroyib jimjimadorligi bilan farq qiladi.

Uygʻonish davri kiyimi

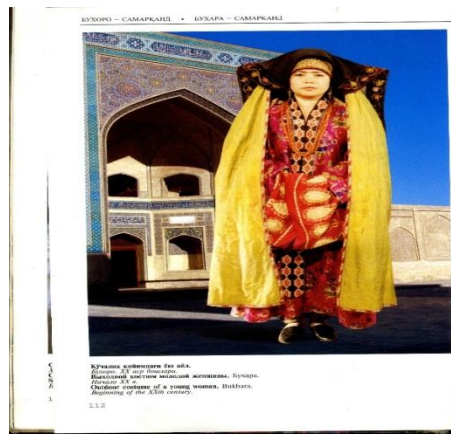
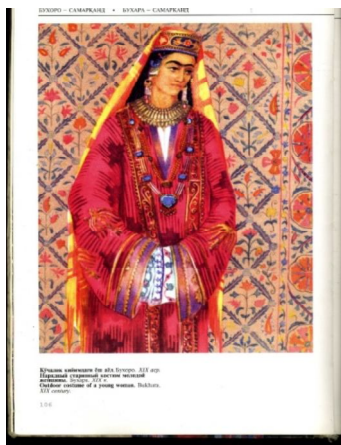
Ayollar kiyimi juda tor boʻlib, uning ostidan korset kiyilgan. Koʻylak old qismi juda ochiq, yenglari tor, past qismi toʻrlar bilan bezatilgan, koʻylakning etak qismi krinolin hisobiga keng turgan.

Bu davr erkaklar ichki kiyimlari kamiza, ustki kiyimi plash esa tabar deb yuritiladi. Tabarlarda yon chok boʻlmagan va bu kiyim juda eʼzozlangan. Ayollar kiyimi ham ikki qavatli kamiza va kotta qismlardan iborat boʻlgan.

Kotta ustki kiyim boʻlib, yuqori qismi juda tor va yon yoki orqada shnurli taqilmasi boʻlgan, yenglari ham juda tor va uzun boʻlib, yubka qismi esa boʻlakdardan iborat juda keng va uzun shleyflar bilan yakunlangan.

Oʻzbek milliy kiyimlarni ishlabchiqish texnologiyasi

XIX asrning oxiridan boshlab tikuv mashinalarining ixtiro qilinishi bilan birga kiyimlarning tashqi koʻrinishi ancha takomillashgan va zamonaviy kiyimni eslata boshlagan.

Xozirgi paytda ayollarning milliy o'zbekcha ko'ylagida mahlum o'zgarishlar bo'lmoqda. Ko'ylak gavda qismining silueti, xajmi va uzunligi qisqarmoqda. Koketka, yoqa, englarning katta-kichikligi va shakliga ko'pgina omillar, shu jumladan moda tahsir etmoqda.

Ayollarning zamonaviy milliy ko'ylak modellari

Bugungi kunga kelib, albatta ayollar ko'ylagi juda o'zgarib ketgan bo'lsa ham, shakli va bichimi saqlanib qolgan bo'lib turmushda ishlatilib kelmoqda. Ayollarning an'anaviy milliy ko'ylagi milliy mansublik simvoli bo'lgani uchunгина emas, balki, asosan xalq kostyumida iqlim xususiyatlariga, tevarak atrofdagi tabiatga va turmush tarziga to'g'ri keladigan ratsional shakllar bir necha asrlardan beri saralanib kelgani uchun saqlanib qoldi. Ayollar ko'ylagidagi yorqin ranglar mutanosibligi o'lkamiz tabiatiga monand tushgan bo'lib, shaklining kengligi jazirama quruq iqlim sharoitiga mos keladi.

Xozirgi o'zbekcha ko'ylak daturlibezaklar, qo'yma ishlatiladi. Milliy ko'ylak tikish uchun turli gazlamalar, masalan, (krepdishen, krep-jorjet, atlas, batis, shifon, chit) kabitabiiy ipak gazlamalar bilan birga zamonaviy

materiallar assortimenti (sunhiyshoyi, baxmal, gazlamasimon trikotaj, velyur va boshqalar) xam ishlatiladi. Astariesa ko'pincha ip gazlama yoki asosiy gazlamadan bichiladi. Milliy o'zbekcha ko'ylak bichim shakli va gazlama xususiyatiga ko'ra O'zbekiston iqlimi sharoitida kiyish uchun juda qulaydir. Busifatlar o'zbekchako'ylakning ommaviy bo'lib qolishining asosiy sabablariidir. Milliy ko'ylak tashqi ko'rinishining tavsifi O'zbek milliy ayollar ko'ylagi – atlas gazlamasidan tikilgan bo'lib, klassik klubda, siluet to'g'ri, o'tkazma yenglidir.

O'zbek milliy ayollar ko'ylagining model turlar

O'zbek milliy ko'ylaklarni tikishda zamonaviy tikish texnologiyalaridan optimal foydalanish.

O'zbek milliy kiyimlar- to'g'ri bichimli, keng va uzun, deyarli yerga tegib turadigan, etagi biroz kengaygan, yenglari to'g'ri va uzun bo'lgan. Ko'ylaklarning oldidagi tik kesimlar maxsus to'qilgan yoki gazlamadan ishlangan bog'ichlar bilan bog'langan. Aytishlaricha bu odat Fotima onamizdan meros bo'lib, ular o'g'illari Hasan ba Husaynlar halok bo'lishganida, ularning kiyimlaridan tasma shaklida bo'laklar yirtib olib, ko'ylaklariga bog'ich qilib olgan ekanlar.

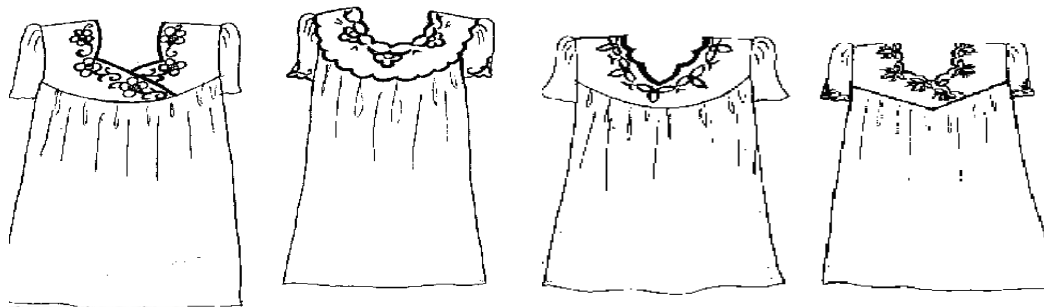
Milliy kiyim va zamonaviy kostyumlarda xalq san'ati motivlarini qo'llash hozirgi kunda bu sohaning xodimlariga ancha vaziyat berdi. Bugun milliy urf-odatlarini, qadriyatlarini tiklash uchun milliy kiyimga, uni zamonaviy elementlar bilan bezashga (kashta tikish: zarduzlik, patduzlik), zamonaviy moda yunalishiga asoslangan holda yo'l berildi.

Moda bir o'rinda to'xtab turmay, kundan kunga yangilashadi, o'zgaradi, qaytib keladi. Lekin, bu modellashtirish va badiy bezash asosida rivojlanadi va ruyobga keladi.

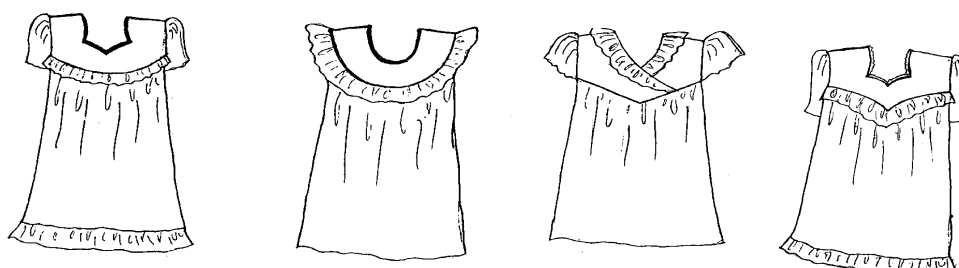
Shuning uchun milliy ko'ylaklarni tikishda zamonaviy kiyim elementlarini qo'llashda nimalarga e'tibor berish, qanday tikish texnologiyalarini qo'llash lozimligini aniqlash lozimdir:

- milliy ifrixorimiz bo'lmish atlas gazlamadan tikiladigan kiyimlarga kashta chok bilan bezak berish yanada e'tiborliroq bo'lishlikni talab etadi.

-atlasdan tikilgan kiyimlarga kashta chok bilan bezak berishda yaltiroqligi kam bo'lgan iplarni tanlash maqsadga muvofiqdi.

To'rlar bilan bezatilgan milliy ko'ylak namunalari.

Burma va tasma bilan bezatilgan milliy ko'ylak namunalari.

Burmalarini bichish jarayonida xam gazlamagan qiya burchak ostida qirqib olish lozim. Chunki burmalar ko'pincha to'g'ri qirqimli detallarga, ovalsimon detallarga, to'g'ri-qabariq-botiq yuzalarga tiqiladi. Shunday hollarda burmalarni xoxlagan yuzaga tikishni qulaylashtirish maqsadida shunday bichiladi.

Nazorat savollari

1. O'zbek milliy kiyimning kelib chiqish tarixi haqida aytib bering?
2. O'zbek milliy kiyimlarning rivojlanish bosqichlari nechiga bo'linadi va qaysilar?
3. O'zbek milliy kiyimlarini ishlab chiqish va tikish texnologiyasi qanday vujudga kelgan
4. Milliy kiyimlarni tikishda gazlamaning ahamiyati
5. Qadimgi Gretsiyada ayollarlar kiyimi qanday bo'lgan?
6. Gretsiyada ayollar ustki kiyimi nima deb atalardi va u qanday shaklda bo'lgan?
7. Nechanchi asrga kelib kiyimda yoqalar, yeng, manjetlar, cho'ntaklar, taqilmalar shakllandi?
8. XVIII asr (Barokko davri) larga kelib ayollar kiyimlari qanday ko'rinishda bo'ldi?
9. Klassik, sport, fantaziya hamda erkin uslubda kiyinish nechanchi asrga kelib paydo bo'ldi?
10. SHarq Uyg'onish davrida o'zbek milliy kiyimlari qanday tusda bo'lgan?

TAYANCH SO'ZLAR:

Tunika, Kashta, Zardo'zlik, patdo'zlik, atlas, to'rlar, burmalar, tasmalar, ipak, milliy kiyim.

MAVZU: MILLIY BOSH KIIYIMLAR TARIXI VA RIVOJLANISHI

REJA:

1. Bosh kiyimlar haqida umumiy ma'lumot
2. Bosh kiyimlar tasnifi
3. Bosh kiyim turlari

O'quv maqsadlari

Ta'limiy: Talabalarga milliy bosh kiyimlarning yaratilish san'ati va uning tarixi haqida bilimlarini shakllantirish.

Tarbiyaviy: Talabalarga milliy bosh kiyimlarning tarixi haqida va hayotga to'g'ri tadbiq qilishni o'rgatishda estetik tarbiya berish.

Rivojlantiruvchi: Milliy bosh kiyimlarning tarixiga qiziqtirish, ularni dunyoqarashlarin kengaytirish, erkin va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Komilova X.X., Hamroyeva N.K. Tikuv buyumlarini konstruksiyalash. Toshkent. 2003.
2. Xasanboyeva G.K., Krimova O.I. Kiyim modelini ishlash va konstruksiyasini tayyorlash., Toshkent. "O'qituvchi. 1990.
3. Z. A. Fatxutdinova, N. N. Xasanova Bosh kiyimi texnologiyasi o'quv qo'llanma, Toshkent «Turon-Iqbol 2006
4. [https://en.wikipedia.org/wiki/Bonnet_\(headgear\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Bonnet_(headgear))
5. Masks <https://en.wikipedia.org/wiki/Mask>

Headdress Bosh kiyim

Headgear, headwear or headdress is the name given to any element of clothing which is worn on one's head. Headgears serve a variety of purposes:

Bonnets

Bonnets, as worn by women and girls, were hats worn outdoors which

Bosh kiyim deb boshga kiyiladigan xohlagan bir narsaga aytiladi. Ular turli maqsadlarda xizmat qiladi.

Bonnetlar – yuzni to'sib turuvchi shlyapa turi bo'lib, ayollar va qizlar tomonidan kiyilgan. U iyak ostidan mustahkam qilib bog'langan.

were secured by tying under the chin, and often which had some kind of peak or visor. Some styles of bonnets had peaks so large that they effectively prevented women from looking right or left without turning their heads. Bonnets worn by men and boys are generally distinguished from hats by being soft and having no brim—this usage is now rare (they would normally be called caps today, except in Scotland where the "bunnet" is common in both civilian life and in the Royal Regiment of Scotland).

A *cap* is a form of [headgear](#). Caps have crowns that fit very close to the head and have no [brim](#) or only a [visor](#). They are typically designed for warmth and, when including a visor, blocking sunlight from the eyes. They come in many shapes and sizes.

Caps are generally soft and often have no brim or just a peak (like on a baseball cap). For many centuries women wore a variety of head-coverings which were called caps. For example, in the 18th and 19th centuries a cap was a kind of head covering made of a flimsy fabric such as muslin; it was worn indoors or under a bonnet by married women, or older unmarried women.

A *fillet* was originally worn in classical antiquity, especially in cultures of the Mediterranean, Levant and Persia, including Hellenic Culture. At that time, a fillet was a very narrow band of cloth, leather or some form of garland, and they were frequently worn by athletes. It was also worn as a sign of royalty and became symbolized in later ages as a metallic ring which was a stylized band of cloth.

Ularning ba'zida cho'qqilari va soyabonlari bo'lgan. Ba'zi bu turdagi shlyapalarning katta soyabonlari bo'lib, ular ayollarni o'ng va chap taraflarga boshlarini burmasdan turib qarashlarining oldini samarali olgan. Erkaklar va o'g'il bolalar bu turdagi shlyapasi tubdan farq qilgan. Ular juda yumshoq va qirrasi bo'lmagan (soyaboni). Hozir bu shlyapalar "bonnet"lar deyilmay, oddiygina shlyapalar deyiladi. Bular Shotlandiyada kundalik hayotdan tashqari Shotlandiyaning Qirollik polkida ham kiyiladi.

Kepkalar bosh kiyim turidir. Ularning tepa qismi bo'lib, u boshga to'g'ri tushadi. Uning qirrasi yo'q bo'lib, old qismida chiqqan soyaboni bo'ladi. Ular odatda issiqlik uchun mo'ljallangan bo'lib, old qismidagi soyabonini hisobga olib ko'zlarni quyoshdan saqlash uchun moslashtirilgan. Ular turli ko'rinish va o'lchamlarda bo'ladi.

Kepkalar-qopqoqsimon bosh kiyimi- yumshoq bo'lib, old qismida beysbol kepkalari singari soyaboni bo'ladi. Ko'p asrlar ayollar kepkalar deb ataluvchi turli xildagi bosh kiyimlarni kiyishgan. Masalan, 18 va 19 asrlarda kepkalar mulinaga o'xshagan nozik matodan qilingan. Ular uy ichida yoki bonnetlar tagidan turmushga chiqqan ayollar yoki turmushga chiqmagan yoshi katta ayollar tomonidan kiyilgan. Fille(t)lar aslida antik davrga xosdir. Ayniqsa, O'rta yer dengizi, Levant va Fors Helenik madaniyatni o'z ichiga olgan kiyilgan. U juda ingichka mato, charm va gulchambar shaklli bo'lak bo'lib, atletikjachilar tomonidan tez-tez bog'lanib turilgan.

likdagilarning ham belgisi bo'lib, lik metal aylanalarga

Later, in medieval times, a fillet was a gan.Ko'rinishdan matoga o'xshab turgan. type of headband worn by unmarried ilik, O'rta asrlarda, soch bog'ichlari women, in certain monkhoods, usually sa chiqmagan ayollar tomonidan ba'zi bir with a wimple. kda odatda yoping'ich ustidan digan bo'ldi.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Bonnet_\(headgear\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Bonnet_(headgear))

Masks <https://en.wikipedia.org/wiki/Mask>

Bosh kiyimlar haqida umumiy ma'lumot

Bosh kiyimning kelib chiqish tarixi qadim — o'tgan zamonlardan boshlanadi. Bosh kiyim kishini tabiatning ofatlaridan, yomon havo ta'sirlari (yomg'ir, sovuq, shamol, issiq)dan saqlash hamda boshni issiq tutish uchun foydali ashyodir. Ularning shakli odamning yashash tarziga, iqlim sharoitiga, va qo'llanilgan materiallariga bog'liq.

Birinchi bosh kiyimlari o'simlik tolalari va barglaridan, qushlar patidan hamda iqlimi sovuq mamlakatlarda hayvon terilaridan tayyorlanar edi

Qadimgi Rusiyada bosh kiyimlarining shakli, bezatilishi, sifati va ishlatilgan materiallari bilan dehqonlar, shaharliklar va zodagonlar bir-biridan farqlanishgan

Qadimgi rus bosh kiyimlari:

- a — dehqonning bosh kiyimi;
- b — shaharlikning bosh kiyimi;
- d — zodagonning bosh kiyimi.

Kiyim kishining tashqi ko'rinishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Kiyim chiroyli bo'lsa va did bilan tanlansa, u kishini yaxshi didlik ekanligini bildiradi.

Bosh kiyim bu — ikkinchi darajali buyum emas, balki kiyimning asosiy qismlaridan biridir. Kiyim ansamblini eng asosiy elementlardan biri — bosh kiyimdir. Uning shakli kiyim shakliga bog'liq bo'lib, buyum umumiy uslubiga mos kelishi kerak. Masalan: sport uslubidagi paltoga beretka shaklidagi bosh kiyim yoki sport uslubidagi bashang ko'ylakka «fantazi» uslubidagi shlapalar tanlanishi kerak.

Bosh kiyim ikki xil: amaliy va bezak vazifalarini bajarishi mumkin.

Amaliy vazifasi — boshni tashqi ta'sirlar (shamol, yomg'ir, sovuq, issiq)dan himoya qiladi. Bezak vazifasi — boshni bezash, kostumni to'ldirib turishi kerak.

Bosh kiyim kiyishga qulay, mo'ljallanishiga mos, figuraga nisbatan mutanosib va tayyorlanishi jihatidan oddiy va chiroyli bo'lishi kerak.

Bosh kiyim simmetrik holatda, chap yoki o'ng yon tomonlarga egilgan holatda, biroz orqaga surilgan yoki peshonaga tushirib qo'yilgan holatda kiyib yurilishi mumkin.

Shlapalarni boshda har xil turishi:

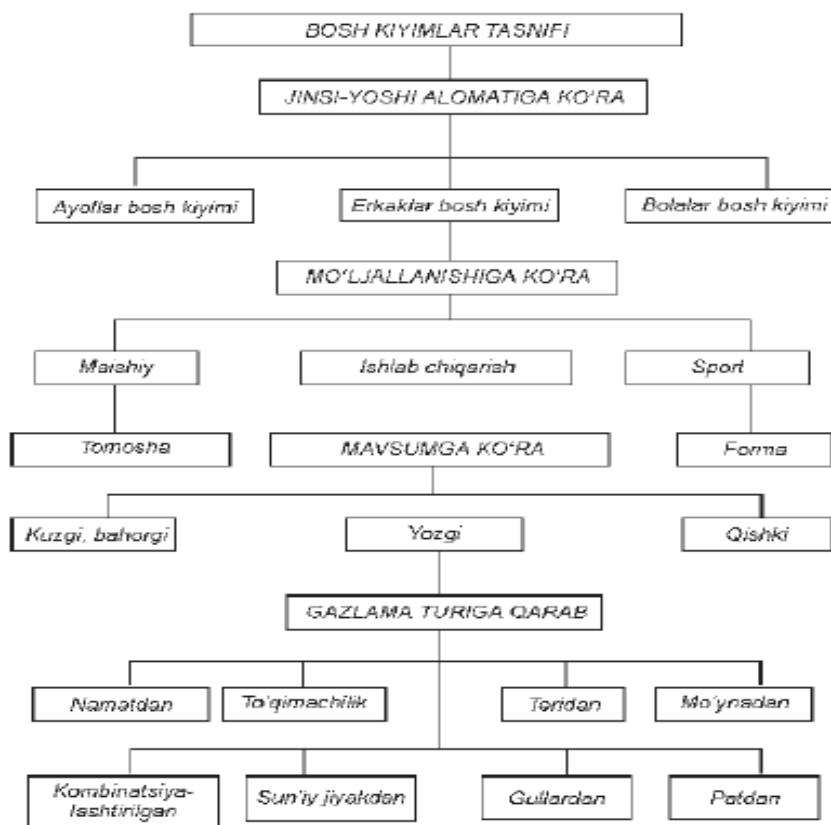
a — simmetrik; b — egilgan holatda;

d — biroz orqaga surilgan; e — peshonaga tushirib qo'yilgan.

Bosh kiyim modelini yaratayotganda kishi yuz tuzilishining shakli, soch xususiyatlarini (ko'p, qalin va siyrak) inobatga olish kerak.

Bosh kiyimlar assortimenti moda yo'nalishiga mos holda tez-tez o'zgarib turadi. Bosh kiyimlar quyidagi belgilar bo'yicha guruhlariga bo'linadi:

- Jinsi va yoshiga ko'ra — erkaklar, ayollar va bolalar bosh kiyimlari;
- mo'ljallanishiga ko'ra — kundalik, bashang, sport uchun, forma sifatida;
- mavsumga ko'ra — qishki, yozgi, kuzgi va bahorgi;
- gazlama turiga ko'ra — namatdan, gazlamadan, teridan, mo'ynadan, charmdan, trikotajdan, poxoldan va h.k.;
- tuzilishiga ko'ra — kelishilgan, ya'ni klassik, sport, «fantazi»;
- ishlov berilishiga ko'ra — qattiq, yarimqattiq, yumshoq va h.k.

Bosh kiyimlar turlari

qorako'lcha) keng foydalanadilar. Kundalik bosh kiyimlar oddiy shaklda, chiroyli hamda kiyishda qulay bo'lishi kerak.

Ishlab chiqarish bosh kiyimlari asosan, yo'l ishchilari, temir yo'l ishchilari, ovchilar, o'rmon kesuvchilar, cho'ponlar va hokazolar uchun tayyorlanadi.

Sport bosh kiyimlari ham yaxlit va aralash to'rtli bo'lishi mumkin. Ularni tayyorlash uchun tuki kalta bo'lgan mo'ynalar ishlatiladi. Bu bosh kiyimlar asosan yoshlarga mo'ljallangan.

Formalik bosh kiyimlar — asosan, xizmatchilar (fuqaro aviatsiyasi, militsiya, qorovullar va h.k.) uchun ishlab chiqariladi.

Materialiga qarab bosh kiyimlar yaxlit va aralash gazlamadan tayyorlanuvchilarga bo'linadi. Masalan: yaxlit mo'ynali bosh kiyimlar tikish uchun barcha detallar tabiiy mo'ynadan tayyorlanadi. Ularga: quloqchin, gogol, moskvacha, boyarka, ukraincha, kapor tipidagi bolalar va o'smirlar bosh kiyimi, yarim eskimoska, har xil modeldagi ayollar shlapalari va hokazolar kiradi.

Aralash tipdagi bosh kiyimlarni tayyorlashda manjetning asosiy detallarini (soyavon, quloqchin ensalik) tabiiy mo'ynadan bichiladi. Ostki manjet detallari va bosh qismi — movutdan, charmdan, sun'iy mo'ynadan, velur va suv o'tkazmaydigan materiallardan bichiladi. Masalan: erkaklar aralash telpaging manjetli qo'y yoki quyon mo'ynasidan bichilsa, ostki detallar esa movut, charm yoki velurdan bichiladi.

Ishlov berilish usuliga ko'ra, bosh kiyimlar yumshoq va shakllantirilgan bo'ladi. Yumshoq bosh kiyimlarda model, shaklni loyihalash yo'li, detallarni qo'llash va shakl saqlovchi yordamchi materiallardan foydalanib beriladi. Shakllangan bosh kiyimlar esa metall yoki yog'och qoliplarda namlab-issiqlik bilan ishlov berish natijasida shakllantiriladi. Shaklni mustahkamlash maqsadida to'rtli yordamchi moddalar, yelimli qorishmalar ishlatiladi.

O'lchamiga ko'ra — bosh aylanasi kallaning bo'rtib turgan nuqtalari bo'ylab, qoshdan 1 sm yuqori, quloq boshlanish joyidan 1,5 sm yuqoridan o'lchanadi:

- kattalar uchun — 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61;
- bolalar uchun — 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57.

BOSH KIYIMLAR TASNIFI

Bosh kiyimlari quyidagicha tasniflanadi:

- shakl hosil bo'lishining tektonik belgilari bo'yicha;
- texnik belgilari bo'yicha;
- shakl hosil bo'lish usullari bo'yicha;
- konstruktiv yechimi bo'yicha;
- texnik va tektonik belgilari bo'yicha;
- bosh kiyimlarning sotsial belgilari bo'yicha;
- konstruktiv-texnologik birlilik belgisi bo'yicha;
- detallarni biriktirishning asosiy usullari bo'yicha.

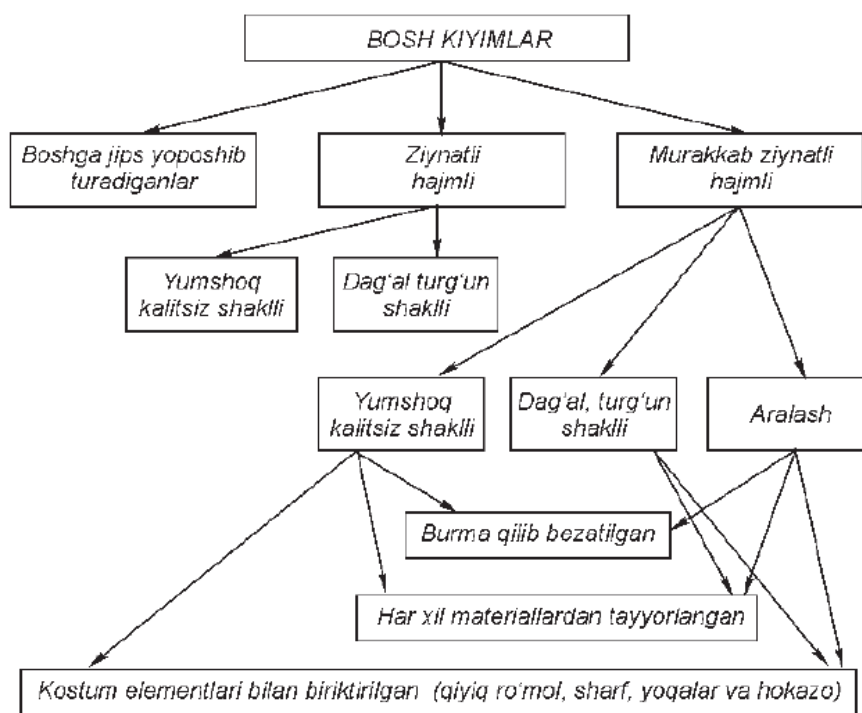
Shakl hosil bo'lishining tektonik belgilaribo'yicha bosh kiyimlari tasnifi

Tektonik yechim qobiqli va kerakli tuzilmani o'z ichiga olib, bosh kiyimlar shu holat bo'yicha kostum elementi sifatida ko'rib chiqiladi.

Bosh kiyimlar funksiyaning tarixiy rivojlanishi, Ovro'po kostumida shakllarning ko'p turililigini namoyish etdi. Material xossalari bilan to'g'ri muvofiqlilikda yoki material xususiyatining kontrast o'zaro ta'siriga asoslangan. Turli fazoviy yechimga ega bo'lgan bosh kiyimlarning konstruktiv yechimi quyidagicha: shaklini takrorlagan holda (qobiqli tur) boshga zich yopishib turishi, materialning plastik xususiyatlari tufayli yoki karkas (qolip) konstruksiyalar yordamida berilgan shaklga egadir.

Shunday qilib, fazoviy rivojlanishi bo'yicha boshni zich qoplaydigan va dekorativ hajmga ega bo'lgan bosh kiyimlarga bo'linadi.

Zamonaviy kostumda bosh kiyimlarga ham kostumdagidek talablar qo'yiladi va kostum shakliga bo'ysunuvchi shakl sifatida rivojlanib, ba'zan uning dominanti bo'lib hisoblanadi. XXasr kostumi, tarixiy fondan faqatgina, bosh kiyimlarning ayrim turlarini olgan bo'lib, ularning hajmiy-fazoviy tuzilmasi kostumning asosiy qismi shaklini to'ldiradi (palto, plash, kostum). Bu murakkab bo'lmagan shakllar, fazoviy tashkil qilish aniqligiga ega. Ularda asosan, boshning tuzilishi har xil hajmda bo'lganligini hisobga olib, bosh hajmi aniq tasvirlanadi.

Bosh kiyimlarning sotsial belgilaribo'yicha tasnifi

Bosh kiyimlar odamlarning aniq bir va har xil ehtiyojlarini qondirish uchun yaratiladi. Bu ehtiyojlar ularni loyihalash va ishlab chiqarishning har bir bosqichida hisobga olinadi. Tayyor mahsulotda katta jamoaning faoliyati va ishlab chiqarish korxonasining texnik darajasi aks etadi. Bu esa, rassomdan, kostum loyihalovchidan, asosan, bosh kiyimni yaratuvchisidan yangi mahsulotni yaratishda katta mas'uliyatni yuklaydi.

Sotsial belgilari bo'yicha bosh kiyimi quyidagicha tasniflanadi:

- yosh va jins belgilari bo'yicha;
- funksional ergonomik belgilari bo'yicha;
- sotsial belgilari bo'yicha;

- estetik belgilari bo'yicha;
- badiiy tasvirlanish bo'yicha.

Konstruktiv-texnologik birlilik belgisi bo'yicha boshkiyimlartasnifi

Bosh kiyimlar modellarining xilma-xilligi konstruksiyaning asosiy uch kombinatsiya turidan quriladi:

- qiyiqlardan qurilgan;
- asosiy detallarning pastki qalpoqi va yon qismlaridan qurilgan;
- o'rta va yon detallaridan qurilgan.

Bosh kiyimlarni modellashtirishda ko'pincha konstruksiyaning to'rtinchi turi qo'llaniladi. Bu konstruksiya bir yoki ikkita detaldan tuzilgan. Ular asosida panama va pilotkalarining andazalari olinadi. Asosiy, an'anaviy bosh kiyimlar turiga: sport shapkachasi, jokkeyka, panama, kepi, beret, shlem, pilotka, furajka, kapitanka, matroska, quloqchin shapkalar kiradi. Konstruktiv texnologik belgilar bo'yicha bosh kiyimlarni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

Birinchi guruh — qiyiqlar konstruksiyasiga asoslanib qurilgan sport shapkachasi, jokkeyka, panama, shlem, beret, kepi

Ikkinchi guruh — pastki qalpoq va taxta detallariga asoslanib qurilgan — sport shapkachasi, jokkeyka, panama, shlem, beret, furajka va kapitankalar.

Uchinchi guruh — o'rta va yon detallardan qurilgan bosh kiyimlar — sport shapkachasi, panama, shlemlar.

BOLALAR BOSH KIYIM TURLARI

Bolalarga mo'ljallangan bosh kiyimlar yengil, bolaning harakatlariga xalaqit bermaydigan va kiyib-yechishi uchun oson bo'lishi kerak.

Ko'pchilik kichik yoshdagi bolalarning boshi noto'g'ri shaklda, ayrim hollarda boshning orqa qismi yoki peshana qismi bo'rtib chiqqan, yoki boshi cho'ziq shaklda bo'ladi. Shuning uchun, bosh kiyim boshdagi barcha nuqsonlarni ko'zdan yashiradigan shaklda bo'lishi kerak.

Yozgi shapkachalar avra va astdan, qishki shapkachalar paxta yoki vatin qo'yib qavilgan astdan va avradan iborat bo'ladi. Shapkachalar bola boshiga yaxshi yopishib turishi kerak.

Bolalar bosh kiyimini yaratayotganda modeler bosh kiyim old qismi peshanaga, orqa qismi bo'yinga zich yopishishi kerakligini, quloqlar esa, bog'ich tasmasi ostida qolishi kerakligini hisobga olishi kerak. Bosh kiyimlar uchun bo'yalgan, tabiiy dog'li va teri qatlami yumshoq mo'ynalar tanlanadi.

O'g'il bolalar uchun shapkalar soyavonli va charm bilan jiyaklanib, bezash uchun esa har xil temir furnituralardan foydalangan holda tikiladi. Maxsus bichish usulidan foydalanib yozgi shlem tipidagi shapkalar yaratiladi.

Bolalar bosh kiyimi jinsi va yoshi bo'yicha quyidagi guruhlarga ajratiladi:

Jinsi : — og'il bolalar uchun;

— qiz bolalar uchun.

Yoshi: — bog'cha yoshigacha bo'lgan bolalar uchun;

— bog'cha yoshida bo'lgan bolalar uchun;

— maktab yoshigacha bo'lgan bolalar uchun;

— kichik maktab yoshidagi bolalar uchun;

— katta maktab yoshidagi bolalar uchun;

— o'smirlar uchun.

Qiz bolalar shapkasi bortlariga bashang bezak berib, mo'ynali pamponlar bilan, yog'och va plastmassa taqinchoqlar, tugmachalar, jiyakchalar bilan bezatiladi.

Maktab yoshidagi o'g'il bolalar bosh kiyimi, asosan, an'anaviy fasonlarda bo'ladi: quloqchin, bosh qismi va soyavoni turli shaklli sport shapkalari. Ularni charm jiyaklar, kamarhalqa va choklar bilan bezaydilar.

Katta bo'lmagan bosh kiyimlarni modellashda modelerlar kalta tukli mo'ynalar va aylanma gulli terilar ishlatadilar. Uzun tukli va tuki o'rtacha uzun mo'yna, kalta tukli mo'ynalarga qaraganda bosh kiyim ko'rinishini kattalashtirib ko'rsatadi.

Bolalar bosh kiyimi moda yo'nalishiga, jinsi va yoshiga mos ravishda ishlab chiqariladi.

Bolalar bosh kiyimi tasnifiga ko'ra klassik, kombinatsiyalashtirilgan va sport turiga bo'linadi.

Modelerlarni, ko'pincha klassik va kombinatsiyalashtirilgan bolalar bosh kiyimlari qiziqtiradi. Ular asosida zamonaviy va chiroyli modellar yaratadilar va eng ko'p tarqalgan bolalar bosh kiyimidan kepi, panamalar, shlemlar, kapitanka, matroska, budyonovka, sport shapkachalari, beret tipidagi quloqchin shapka, shlapalar «kubanka», «yarimeskimoska», «eskimoska» va h.k.

Bolalar bosh kiyimlari ko'rinishiga va ishlab chiqarilishiga ko'ra quyidagi guruhlarga bo'linadi:

- klassik bosh kiyimlari;
 - sport bosh kiyimlari;
 - tikilgan bolalar bosh kiyimlari;
 - kombinatsiyalashtirilgan bosh kiyimlari (shapochkalar, shlem, sport shapkachalari);
 - qiyiqlar konstruksiyasiga asoslanib tikilgan asosiy bosh kiyimlar.
- Bolalar bosh kiyimlari gazlamasiga ko'ra quyidagi guruhlarga bolinadi:
- ip gazlamadan bolalar bosh kiyimi (panama, yoyiladigan panama, jokkeyka, budyonovka, sport shapkachalari, kepi);
 - jun gazlamadan bolalar bosh kiyimi (kepi, furajka, sport shapkachalari, panamalar);
 - sun'iy mo'ynadan bosh kiyimi (sport shapkachalari, beret tipidagi, quloqchin shapka tipidagi);
 - tabiiy va sun'iy charmdan tikilgan bosh kiyimlar.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Qadimda bosh kiyimlar qaysi materiallardan tayyorlangan?
2. Bosh kiyimlar belgilari bo'yicha qanday guruhlarga bo'linadi?
3. Bosh kiyimlari jins va yoshiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
4. Bosh kiyimlari mo'ljallanishiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
5. Bosh kiyimlari mavsumga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
6. Bosh kiyimlari gazlama turiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
7. Bosh kiyimlari tuzilishiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
8. Bosh kiyimlari ishlov berilishiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?

TAYANCH SO'ZLAR:

Bosh kiyim, kiyim, model, gazlama, namatdan, teri, mo'yna, charm, trikotaj, poxol, shlapa, beret, kapushonka.

8-MA'RUZA

MAVZU: ZARDO'ZLIK SAN'ATI VA UNING TARIXI

REJA:

1. Zardo'zlik san'ati va uning tarixi
2. Zardo'zlik uchun ishlatiladigan zaruriy ashyo va asbob-uskunalar
3. Mahsulot ishlab chiqarish texnologiyasi

O'quv maqsadlari:

Ta'limiy: Talabalarga zardo'zlik san'ati va uning tarixi haqida bilimlarini shakllantirish.

Tarbiyaviy: Talabalarga zardo'zlik san'ati va uning tarixi haqida, hayotga to'g'ri tadbiq qilishni o'rgatishda estetik tarbiya berish.

Rivojlantiruvchi: Zardo'zlik san'ati va uning tarixiga qiziqtirish, ularni dunyo qarashlarini kengaytirish, erkin va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. P. A. Gonchava. Buxoro zarzo'zlik san'ati. Qo'llanma Toshkent 1986y
2. Jrats woven silks from Central Asia. The Ray Collection. – Cambridg, 1998.
3. From Wikipedia, the free encyclopedia

Goldwork (embroidery).

Goldwork is the art of [embroidery](#) using metal threads. It is particularly prized for the way light plays on it. The term "goldwork" is used even when the threads are imitation gold, silver, or copper. The metal wires used to make the threads have never been entirely [gold](#); they have always been gold-coated [silver](#) ([silver-gilt](#)) or cheaper metals, and even then the "gold" often contains a very low percent of real gold. Most metal threads are available in silver and sometimes [copper](#) as well

Zardo'zlik.

Kashtachilik- bu gazlama yoki boshqa matolarga ip yoki yigirilgan ip va igna yordamida qo'lda bezak berishdir. Kashtachilik shuningdek marvarid, marjon bezak beruvchi igna va ko'ylak bezaklari kabi boshqa anjomlar bilan birgalikda olib boriladi. Kashtachilik ko'pincha do'ppilar, qalpoqlar, paltolar, adiyollar, ko'ylaklar, paxtali kiyimlarda xalqning qadimgi an'anaviy bezaklari yoqalarga metalga bezak berishdir. Kumush yoki misdan tayyorlangan iplar asosan milliy kostyum kashtachiligi uchun qo'llanilgan. Zardo'zlik – bu metal iplardan foydalanilgan kashtachilik sanati. U asosan yorqin asarlarda ifodalanganligi uchun qadrlangan.

“Zardo'zlik” atamasi hatto oltin kumush

as gold; some are available in colors as well.

Goldwork is always [surface embroidery](#) and [free embroidery](#); the vast majority is a form of [laid work or couching](#); that is, the gold threads are held onto the surface of the [fabric](#) by a second [thread](#), usually of fine [silk](#). The ends of the thread, depending on type, are simply cut off, or are pulled through to the back of the embroidery and carefully secured with the couching thread. A tool called a *mellore* or a stilleto is used to help position the threads and create the holes needed to pull them through.

Goldwork was originally developed in Asia, and has been used for at least 2000 years. Its use reached a remarkable level of skill in the [Middle Ages](#), when a style called [Opus Anglicanum](#) was developed in [England](#) and used extensively in church vestments and hangings.^[1] After this period it was also used frequently in the clothing and furnishings of the royalty and nobility throughout Europe, and still later on military and other regalia.

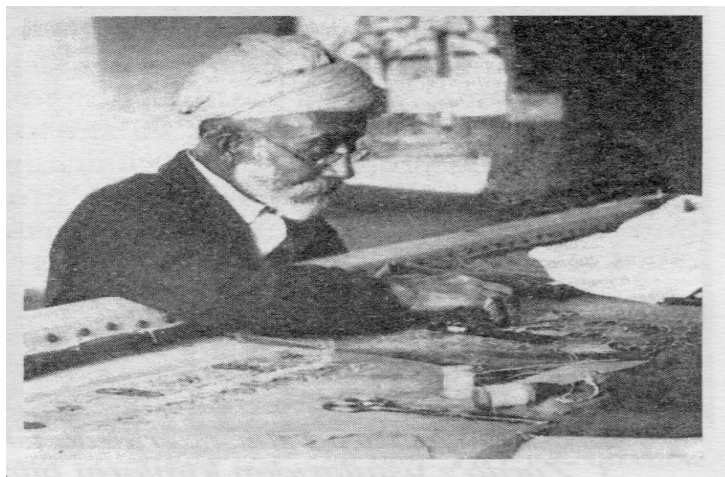

yoki misga o'xshatib tayyorlangan iplardan foydalanilganda ham ishlatilgan. Ip qilish uchun ishlatilgan metal simlar umuman oltindan bo'lmagan, ular doimo oltin suvi yugurtirilgan kumush yoki arzonroq metallar bo'lgan. Hatto haqiqiy oltinning eng past foizi ishlatilgan. Ko'pgina metal iplar kumushda va ba'zan oltin kabi misda ham mavjud bo'lgan, bazilari turli ranglarda mavjud bo'lgan. Zardo'zlik doimo turli kiyimlarda turli xil bo'lgan. Eng katta qismi bo'rttirib tikish shaklidir, ya'ni odatda matononig ustiga yaxshi ipak tolalari ustida zar iplarini qo'yish orqali tikiladi. Zardo'zlik aslida Osiyoda rivojlangan bo'lib, qariyb ikki ming yillardan beri foydalanilmoqda. Uning foydalanilishi o'rta asrlarda yuksak darajaga erishdi, ya'ni Opus Anglicanum – angliyaliklar ijodi deb nomlangan uslub angliyada rivojlangan bo'lib cherkovlardagi kiyim va pardalarda keng qo'llanilgan davrda. Bu davrdan so'ng u Yevropa bo'ylab qirol va zodagonlar oilalarida kiyim hamda jihozlarini bezashda tez-tez qo'llanilib turilgan.

From Wikipedia, the free encyclopedia

Zardo'zlik san'ati o'zining uzoq tarixiga ega bo'lib, deyarli barcha Sharq mamlakatlari uning vatani hisoblanadi. Pliniyning aytishicha Vavilon kashtachiligi qadimdan mashhur bo'lib, matoga turli rangdagi iplar bilan kashta tikishni o'sha yerda kashf etishgan. Zardo'zlikning vatani Vavilon Rim imperiyasi tarkibiga kirgach, zar, ipak va jun ip qo'shib tikilgan rang-barang kashtachiligi bilan shuhrat qozongan. Zardo'zlik san'atining an'analari Vizantiyada ham rivoj topib, zardo'ziy kiyim-kechaklar faqat imperator ayonlari va aslzodalar kiyinishgan. Sosoniylar davrida Eron podshosining saroyida ham zardo'zlik san'ati rivoj topgan. Chunki bu mamlakat Vizantiya bilan muntazam madaniy va siyosiy hamkorlik qilgan. Eronda zardo'zlik san'atining rivojlanganligiga XV -XVII asrlarda ishlangan zardo'zlik namunalari misol bo'la oladi. Qadimgi Rus ham Vizantiyaga taqlid qilib zardo'zlik san'atini o'rgangan. O'rta Osiyoda zardo'zlik juda qadimdan rivojlanib kelayotgan xalq amaliy san'ati turlaridan biridir. Arxeologik topilmalar va tarixiy manbalardan ma'lumki, O'rta Osiyo xalqlari orasida qadimdan I-II asrlarda zarbof kiyimlar, badiiy buyumlar keng tarqalgan. XVII asrda yashagan Samarqandlik shoir Fitratning asosiy kasbi zardo'zlik bo'lgan, u matolarga zardan ajoyib kashtalar tikkan. XIX-XX asr boshlarida zardo'zlikning o'ziga xos maktabi yaratilgan.

Usta Omonjon Majidov

O'zbekistonda Buxoro, Samarqand, Farg'onavaboshqajoylardazardo'zlikmaktablariochilgan. Qimmatbaho matodan tayyorlanadigan zardo'ziy kiyimlar mahalliy aholining turli tabaqalari o'rtasida keng tarqalgan. Qo'li gul ustalar amir saroyining ahllari uchun chakmon, kamzul, poyafzal, belbog', chalvor, salla quloq va jul tikkanlar.

Boy xonadonning 8-10 yoshdan katta bo'lmagan o'g'il bolalariga sunnat to'yi munosabati bilan zarbof to'n kiydirganlar. Amir Nasrullodan anchagina zardo'ziy kiyimlar saqlanib qolgan. 1885-1911 yillar Buxoroda zardo'zlik san'ati gullab-yashnagan davr bo'lgan. 1920 yilda amirlik ag'darilib, zardo'zlik san'ati xalq qo'lga o'tdi.

Hunarmandchilik artenari ochilib zardo'zlar birlashib, dabdabali kimxob to'nlar o'rniga do'ppi, ayonlar nimchalari, sumka, tuflari, choyshablar, ko'zoynak g'iloflari, divan yostiqlarining g'ilofi tikila boshlandi. 1930 yilda O'zbekistonda rassomlar uyushmasi qoshida zardo'zlik arteli tashkil etilib, unga tajribali zardo'zlar taklif etildi. Keyinchalik artel kengaytirilib fabrikaga aylantirildi.

O'sha davrda talantli rassom Omonjon Majidov, talantli zardo'z Umar Hayitov va usta Fayzulla G'aybullaevlar ishga kelgan yoshlar ayniqsa ayollardan mohir kashtado'zlar etishib chiqishida o'zlarining salmoqli hissalarini qo'shdilar.

Zardo'z do'ppilar faqat Buxoroda tikilardi, ustalar yangi ajoyib nushalarini yaratdilar. Ayniqsa qizlar, kelinchaklar kiyadigan, yoqut, olmosdek charaqlagan "Gulnoz", "Bahor", "Navro'z", "Dilorom", "Ra'no", "Festival", "Qo'shbodom" va "Baxt" deb nomlangan do'ppilar tikildi.

1960 yillardan buyon xotin-qizlar tuflilarining zardan uch xil shakli tikila boshlandi. Zardo'z buyumlarga lola, oftob, bodom, Minorai Kalon, "Somoniy" maqbarasi kabi naqsh va rasmlar aks ettirildi. Zardo'zlik san'atining yirik namoyandalaridan biri, buxorolik zardo'z usta No'mon Aminovdir.

U 1908 yilda zardo'zlar oilasida dunyoga keldi. Otasi Omonjon Majidov Buxoro amirligi ustaxonasida 12 yil ishlagan edi. (Usta Omonjon Majidov I-rasm) U Nu'monjonga yoshlik chog'idanoq zardo'zlik sirlarini o'rgatdi. Nu'monjon gulburlik, rassomlik va zardo'zlik tikish sirlarini o'rgandi. N. Aminov ijodidagi yutug'i zar tikish xillarining qirralarini izlab, yangiliklar yaratdi.

Toshkentdagi xalq amaliy san'ati muzeyida "Go'ri Amir" tasviri, hamda Samarqandning 2500 yiliga bag'ishlangan tasviri juda chiroyli va ta'sirchan chiqqan.

U yoshlarga xalq amaliy san'atining noyob zardo'zlik san'atini chin yurakdan o'rgatdi va rivojlantirdi.

Zardo'zlik uchun ishlatiladigan zaruriy ashyo va asbob-uskunalar

Zardo'zlik ishida chetdan keltirilgan turli xil fabrika materiallari singari mahalliy jaydari gazlamalardan XIX-XX asr boshlarida foydalanilgan.

Erkaklar cho'ponlari chetdan keltirilgan baxmal birishim eng a'lo navli barhutlardan tikiladi. Baxmali farangi deb atalgan rus barhuti ham keng foydalanilgan. Bu gazlama g'arbiy Evropadan Rossiya orqali keltirilgani uchun baxmali zagranish deb yuritilgan (ruscha zagranichniy so'zidan olingan). Barhutlar g'oyat rang-barang tusda bo'lishiga qaramasdan, kishilarga qizil, binafsha, yashil va ko'k rangdagilari ko'proq yoqqan. Qizil va binafsha rangdagi barhutlardan ayollar va bolalar kiyimlari uchun qo'llaniladi. Sof ipak barhutdan tashqari baxmali musi degan silliq, yarmi ipak barhut erkaklar choponidan boshqa barcha buyumlar uchun ishlatiladi. Yarim shoyi jaydari olacha gazlama zardo'zlikda deyarli barcha buyumlar tayyorlashda ishlatiladi. Undan asosan uy-ro'zg'or buyumlari.

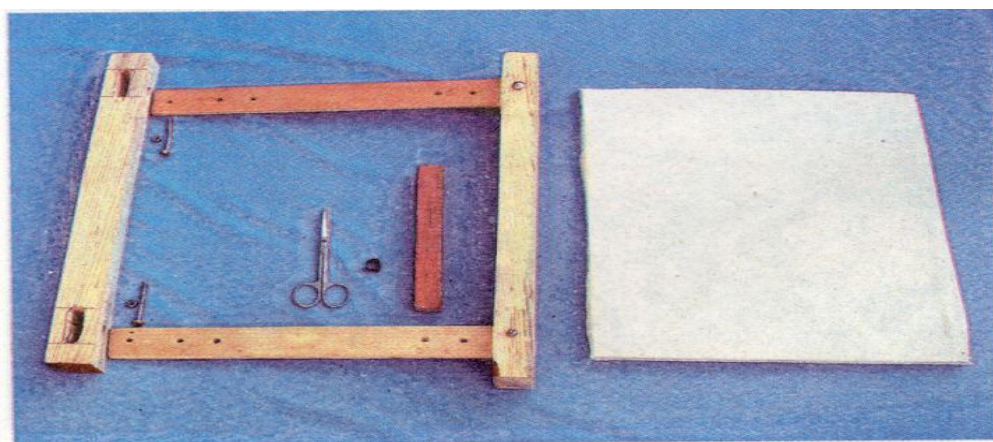
"So'zana", "Yostiqlik jildi", "Joynamoz", "lo'la bolish"lar jildi tikiladi.

Turli navdagi simli iplar zardo'zlik uchun asosiy xom-ashyo bo'lib hisoblanadi. Qadimdan Misr hamda Bobilda zar va kumush ip tayyorlash texnologiyasi ma'lum bo'lgan. O'rama zar simlar dastlab Dehli shahrida ishlab chiqarilgan. XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlab Buxoroga zar iplar faqat Moskvadan, keyinchalik Angliyadan, hozirda Yaponiyadan keltirilyapti. G'oyat momiq zar tolalar buxorolik zardo'zlar tilida kalyobatun nomi bilan mashhur bo'lib, u goh zar, goh kumush ip o'rnida qo'llanilgan. U yoki bu navni ajratish zaruriyati tug'ilib qolsa zar ipga tilla

kalyobatun, kumush ipga kalyobatun safed (oq) deb ataladi. Kalyobatun ingichka metal ip bo'lib, shoyi ipga puxta o'ralgan. Kalyobatun tayyorlash uchun kumush qotishmasini oz emas, ko'p emas 84 foizgacha bo'lgan sifati ishlatilgan.

Birishmi tillo chor tor -u to'rt yo'lli zar ip va eng yaxshi sifatli ipak ip. Oq ipak ipdan kumushrang gullar tikiladi. XIX asrning 90-yillari boshida 40-raspoli pechak g'altak ip paydo bo'lgan bo'lib, zardo'zlikda keng ishlatiladigan xom ashyo.

1. Korcho'b, 2. Patila. 3. Qaychi, 4. Angishvona.

"Tilla " kalyobatun qilish uchun sim ipga tilla suvi yugurtirilgan. Kalyobatunning asosini tashkil etuvchi ipak ipning rangi turlicha bo'lgan. Kolyobatun bilan sim Buxoro zardo'zligining asosiy xom-ashyosi hisoblangan. Ayniqsa, kolyobatun XIX asrning boshida shu paytgacha bo'lgan davrga oid barcha buyumlarda uchraydi. Zardo'zlikda oltin, kumush rangdagi ipak hamda sun'iy ipak va tolalardan foydalaniladi.

Zardo'zlikda yana po'lakcha, olmos qubbalar, zarhal to'g'alar va boshqalar ishlatiladi.

Po'lakcha-zardo'zlikda ishlatiladigan kichkina piston (pirpirak). U mayda oq, qizil, sariq va boshqa ranglarda bo'ladi. Buyumga bezash uchun qadaladigan, o'rtasidan teshikcha qilingan metall pistoncha.

Olmos qubbalar-turli nav oltindan zardo'zlaming o'zlari yasagan zargarlik taqinchoqlariga o'xshab ketuvchi bo'rtma naqshlar, dur, hamda qimmatbaho tabiiy va sun'iy toshlar, shishadan tayyorlangan munchoqlar ishlatiladi.

Zarhal to'g'alar-mahalliy zargarlar ishlagan, odatda qora sir va feruza bilan bezatilgan, nafis gul naqshi tushirilgan bo'ladi.

Zardo'zlikda o'ziga xos asbob-uskunalar ishlatiladi. Naqsh kompozitsiyalarini chizish uchun chizg'ichlar, yumshoq va qattiq qora qalamlar, daftar, albom, o'chirg'ichlar, shaffof, karton qog'ozlar kerak bo'ladi. Zardo'zlik qurollari unchalik ko'p emas.

Chambarak, ya'ni korcho'p, uning to'n, nimcha va mayda-chuyda buyumlar uchun mo'ljallangan uch turi ma'lum. Ular tuzilishi jihatidan bir xil bo'lib, hajmlarining katta-kichikligi bilangina bir-biridan farq qiladi.

Korcho'b uzunligi 320 santimetrgacha bo'lgan ikki teng yonli silliq yog'och dastadan iborat bo'lib, uchida joylashgan harakatlanuvchi shamshirak yordamida chamberakni istalgan kattalikka keltirish mumkin.

Chambarakka bo'zdan qilingan kerish (tavar) tortilib, u tikib tayyor bo'lgan buyum bilan birga chiqarib olinadi. Zardo'zlikda qadimdan patila degan asbob ishlatiladi. Patila qattiq yog'ochdan, uzunligi 20 santimetr bo'lgan, to'rt qirrali va nafis qilib tarashlangan, ichini kovlab qo'rg'oshin quyib vazminlashtirilgan bo'ladi. Unga to'rt qavat qilib zar ip o'raladi.

Bunday patilalar ipni zich qilib o'rashni ta'minlagan. Zardo'zlikda angishvona ham ishlatiladi. Ang-forscha, angusht, ya'ni barmoq, vona, bona saqllovchi degan ma'noni bildiradi.

Qo'lga igna kirib ketmasligi uchun barmoqqa kiyiladigan metall g'ilof Angishvonananing ustki va yoni ignani keti qadaladigan ya'ni igna toyib ketmasligi uchun chuqurlardan iborat bo'ladi. Zardo'zlik ishida ikki xil angishvonadan foydalaniladi. Biri fabrika angishvona bo'lib, uni o'rta barmog'iga, ikkinchisi tagsiz, qalin charmdan yasaliib, chap qo'lning uchta barmog'iga taqilib islanadi.

Chann angishvonani fabrikada metallardan ishlangani ham bo'ladi.

Zardo'zlikda ikki xil qaychi bo'ladi. Qaychi ushtur gardan, ya'ni "Tuya bo'yin qaychi" degan ma'noni beradi. Tuya bo'yniga o'xshash qaychi bo'lib, gul qirqishda ishlatiladi. Oddiy uy ro'zg'orda ishlatiladigan metall qaychilar ham ishlatiladi. Ignalarning fabrikasidan chiqqan, o'rtacha kattalikdagilari ishlatiladi.

Mahsulot ishlab chiqarish texnologiyasi

Zardo'zlik -zar ip bilan naqsh (kashta) tikish kasbi. U forscha zar (tilla), do'zi (tikmoq) so'zini anglatadi.

Zardo'zlikni bilish uchun asosan quyidagi hunarlami yaxshi bilishi kerak: 1. Rasm solish va naqsh chizishni; 2. Gul kesishni, ya'ni gulbur bo'lishni; 3. Kesilgan gulga zarni tika bilishi kerak;

Zardo'z quyidagi tartibda ishlaydi. Tikiladigan har bir buyum uchun alohida andoza tayyorlanadi va bichiladi. Axta va Xoka yordamida kartonga naqshi tushiriladi. Axta, ulgi, nusxa -naqsh yoki rasmni qog'ozga chizib, chiziqli yo'llariga bilan teshilib, tayyorlangan andoza.Naqsh gullarini tuya bo'yin qaychi yordamida kesib olinadi.Bunday ishni gulbur bajaradi.Hozirda kartondan foydalaniladi. Kartonni yuziga sariq bo'z yopishtirilsa, bu holatda karton sinmaydi va bir tekisda chiqadi. Kartondan gul kesish tez va oson, zar bilan tikish qulay hamda sifatli bo'ladi. Gullar kesilib, chambarak tayyor bo'lgach, ya'ni unga bo'zdan qilingan kerish tortiladi. Kerish (ta'vor) ustiga tikiladigan buyum gazlamasiga qadab chiqiladi. Gazlama ustidan qo'yilgan gul bichiqlari surilib ketmasligi uchun ular yirik qaviqlar bilan chatib qo'yiladi.Odatda ta'vor ish batamom nihoyasiga yetgandan keyin olib tashlanadi. Usta zardo'z ikkita angishvona yordamida tikib hammamizga ayonki, zardo'zlik ikki qo'l bilan tikilib, ignasi kalta va nozik bo'lishi lozim. Tilla rangli zami qizil, sariq iplar bilan.Kumush zarni oq ip bilan tikiladi.Zar ipni to'rt qavat qilib patilaga ya'ni zar ip o'raydigan cho'pga o'raladi.Keyin maxsus kartondan kesilgan gullar ustidan tikib chiqiladi.

Zardo'zlik ishi quyidagicha olib boriladi: dastlab zar ip bilan asosiy gullar, keyin to'ftado'ziy yoki simdo'ziy zar ip bilan gulning qismlari tikiladi. Bu iplarni berishimdo'ziy, ipak, sun'iy ipak ip aralashgan zarrin sim kabi nomlar bilan ataladi. Zargarlik ziynatlari, tabiiy va sun'iy toshlar, shishadan tayyorlangan munchoqlar, metall po'lakcha, bo'rtma naqshlar tikiladi. Shu tariqa gullarning barchasi tikilib bo'lgach, qirg'oqlarini pishiqqina yigirilgan zarrin ip tahrir bilan nozik yo'l qilib, qator halqachalar yordamida aylantirilib chiqiladi.Gullarning girdini aylantirish bilan baravariga tikilmay qolgan joylarni ham marg'ula, tagalak (jingalak. spiralsimon jingalak) nusxa gullar bilan to'ldirib bezatiladi. Erkak va ayollar kiyim-kechaklari, uy-ro'zg'or buyumlari zardo'zlik ishi tugashi bilan korcho'pdan birato'la olinadi.

Ko'ylak kashtalari, poyafzal, do'ppilar, peshonaband, ro'mollar va boshqa buyumlar qalinroq bo'lishi uchun teskari tomonidan yelimda bir necha qavat gazlama yoki qog'oz qo'yib yelimlanadi va tayyor buyum holatiga keltirib tikiladi.

Yelimlar-suyuqlangan yuqori molekulyar anorganik va organik moddalar yoki ularning eritmalari bo'lib, turli materiallarni bir-biriga yopishtirish uchun ishlatiladi.

Korcho'pda buyum tikish.

Zardo'zlikda o'ttiz xil klassik tikish usullari mavjud. Bu usullar o'ziga xos tomonlarining nomlari bilan bir-biridan farq qiladi. 1. Zardo'ziy zamindo'ziy -tagini yoppasiga zar bilan tikish. 2. Zardo 'ziy guldo'ziy –bunda tikilayotgan naqshning tagi ochiq qolib, faqat gul naqshlarining o'zi zar bilan tikiladi, biroz bo'rtma naqshgul hosil bo'ladi.

Guldo'zi usulida karton gullar yuzasi to'rt qavat qilib o'ralgan zar ip bir tekisda, hamda zar ip matodan o'tmaganligi sababli karton tomoni oddiy iplar bilan tikib chiqiladi. 3. Zardo'ziy birishimdo'ziy -goh ipak ipda, goh zar ipda aralash tikiladi. 4. Zardo'ziy pulakchado'ziy-pulakcha deb ataladigan piston qadab zardo'zlik tikish. Zamindo'zlikning ikki asosiy usuli ma'lum: a) To'g'ridan -to'g'ri matoga tikish, b) Siddiy deb ataluvchi to'shmaga tikish. Siddiy jaydari ipakdan tayyorlanadi. Birinchi navbatda ip 4 yoki 5 qavat qilib, keyin ikki qavat qilib eshiladi. Shu hosil bo'lgan ingichka shurni zardo'zlikda siddiy deb yuritiladi.

11-rasm. Zardo'ziy birishimdo'ziy usuli "Lola gul" Usta Sa'dullo rasmi.

Nazorat savollari

1. Xalq amaliy san'atining qaysi turlarini bilasiz?
2. Qadimda zardo 'zlik qaerlarda ishlatilgan?
3. Zardo'z ustalaridan kimlarni bilasiz?
4. Qanday zardo 'z buyumlar tikilgan?
5. Zardo'zlikda qanday asboblari va zaruriy ashyolar ishlatiladi?
6. Zardo'zlikda qanday iplar ishlatiladi?
7. Buyumlar qanday gazlamalardan tayyorlangan?
8. Buyumlarni bezash uchun nimalar ishlatilgan?

TAYANCH SO'ZLAR:

Zardo'zlik, kiyim, chakmon, kamzul, poyafzal, belbog', chalvor, salla quloq, jul

9-MA`RUZA

MAVZU: TIKUVCHILIK KORXONALARI JIHOZLARI HAQIDA MA'LUMOT.

REJA:

1. Tikuv mashinalarining yaratilish tarixi
2. MDX va chet mamlakatlarida tikuv sanoati mashinalarini ishlab chiqaruvchi firmalar va korxonalar.
3. Tikuv mashinalarining belgilanishi va rusumi.

O'quv maqsadlari:

Ta'limiy: Talabalarda tikuv mashinalarining rivojlanish taraqqiyoti, dunyo miqyosida tikuvchilik mashinasozligi, tikuv mashinalarining belgilanishi haqida bilimlarni shakllantirish

Tarbiyaviy: Talabalarga tikuv mashinalariga ishlashda xavfsizlik qoidalariga rioya qilishni o'rgatish.

Rivojlantiruvchi: Chet mamlakatlarida tikuv sanoati mashinalarini ishlab chiqaruvchi firmalar va korxonalar, tikuv mashinalarining yaratilish tarixi, kiyimni yaratishdagi bosqichlari bo'yicha dunyo qarashlarini kengaytirish, erkin va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

8. Н.С. Содиқова “Ўзбек миллий кийимлари XIX-XX асрлар” Т. 2001.
9. Q.T.Olimov “ Tikuvchilik korxonalari jihozlari“ Т.: 2003y
10. History of the Sewing Machine by Merchant Books 2010 year

4. Wikipediya: http://www.life-prog.ru/1_45260_The-history-of-a-sewing-machine.htmlThe history of a sewing machine

5. Jump up Clayton, Marie (2008). *The ultimate A to Z companion to 1,001 needlecraft terms: appliqué, crochet, embroidery, knitting, quilting, sewing*. New York: St. Martin's Griffin. ISBN 0-312-37777-0.

6. Jump up Elissa Meyrich (2002). *Sew fast sew easy: all you need to know when you start to sew*. New York: St. Martin's Griffin. ISBN 0-312-26909-9.

7. Jump up Wills, Lydia (2000). *Complete Idiot's Guide to Sewing*. Indianapolis, Ind: Alpha Books. ISBN 0-02-863891-3.

8. Jump up Jolynn Gower (2000). *Notions: Over 50 Great Gadgets You Can't Live Without*. Taunton. ISBN 1-56158-415-0.

Hand sewing is an art form that is over 20,000 years old. The first sewing needles were made of bones or animal horns and the first thread was made of animal sinew. Iron

Qo'lda tikish bu ham bir san'at turi bo'lib 20 000 yillik tarixga ega. Birinch tikish ignalari suyaklardan yoki hayvonlat shoxlaridan qilingan.

needles were invented in the 14th century. The first eyed needles appeared in the 15th century. The first possible patent connected to mechanical sewing was a 1755 British patent issued to German, Charles Weisenthal.

Weisenthal was issued a patent for a needle that was designed for a machine, however, the patent did not describe the rest of the machine if one existed. The first functional sewing machine was invented by the French tailor, Barthelemy Thimonnier, in 1830.

Thimonnier's machine used only one thread and a hooked needle that made the same chain stitch used with embroidery.

The inventor was almost killed by an enraged group of French tailors who burnt down his garment factory because they feared unemployment as a result of his new invention. Sewing machines did not go into mass production until the 1850's, when Isaac Singer built the first commercially successful machine. Singer built the first sewing machine where the needle moved up and down rather than the side-to-side and the needle was powered by a foot treadle. Previous machines were all hand-cranked. However, Isaac Singer's machine used the same lockstitch that Howe had patented. Elias Howe sued Isaac Singer for patent infringement and won in 1854. Walter Hunt's sewing machine also used a lockstitch with two spools of thread and an eye-pointed needle; however, the courts upheld Howe's patent since Hunt had abandoned his patent.

Another important point is to raise sewing equipment household penetration." Wu Jianmin pointed out that in Japan, the home machine% penetration rate was 70%; in Korea, the penetration rate of home machine is 130%%. In China, even if only 10% percent of the home machine penetration, but also means a huge market space, at least you can drive hundreds of thousands of jobs. "If the sewing courses can enter the elementary, middle and high school classrooms, to cultivate children's imagination, creativity, ability, for improving the aesthetic qualities and the entire nation will

Birinchi iplar esa hayvon paylaridan qilingan. Temir ninalar 14 asrda ixtiro qilingan. Birinchi teshik ko'zli ninalar 15 asrda paydo bo'lgan. Birinchi mexanikaviy tikishning patenti Germaniyalik Charlz Veizenteluga 1755 yilda tegishli bo'lgan. Veizentel mashina uchun kerak bo'lgan ninaga patent olgan. Lekin bu patent mashinaning boshqa qismlarini ko'rsatib bermagan. Birinchi amaliy (funksional) mashina frantsuz tikuvchisi Barzelemi Timmonir tomonidan 1830 yilda ixtiro qilingan. Timmonirning mashinasi faqatgina bitta ip (qatimni) va ilgakli ninani ishlatgan. U kashtachilikda qo'llaniladigan xuddu o'sha zanjirli chokni hosil qilgan.

Ixtirochi bir guruh g'azablangan frantsuz tikuvchilari tomonidan qariyb o'ldirilgan edi. Ular uning kiyim-kechak fabrikasini yoqib yuborishdi. Tikuvchilar uning ixtirosi oqibatida ishsiz bo'lib qolishdan qo'rqishdi. Tikish mashinalari 1850 yillargacha Isaak Zinger tomonidan birinchi tijorat nuqtai nazaridan omadli hisoblangan mashina paydo bo'lgunicha ko'p miqdorda ishlab chiqilmadi. Zinger ixtiro qilgan mashina u yoki bu tomonga harakatlangandan ko'ra yuqoriga va pastga harakatlanadigan birinchi mashina edi va uni bemalol oyoq bilan ham boshqarib bo'lgan. Oldingi mashinalarning hammasi qo'lda aylantirilar edi. Biroq, Isaak Zingerning mashinasi Hau patent olgan mashina singari yo'rmash chokli amalni bajarardi. Eliaz Hau Isaak Zingerni patent o'zlashtirishda (buzishda) ayblab sudga berib davo qildi va 1854 yilda yutib chiqdi. Wolter Xantning tikuv mashinasi ham yo'rmash chokni ipning ikki naychasi(g'altagi)ni va teshik ko'zli ninani qo'llagan.(ishlatgan) . Biroq sudyalari (sud) Hauning patentini Hant o'zining patentini to'xtatib qo'yguniga

play an active role.

qadar qo'llab-quvvatlashdi.

“Yana bir boshqa muhim tomoni tikish mashinalarining uy-ro'zg'or buyumlari sifatida ichiga kirishini oshirish”. Jienminning ta'kidlashicha, Yaponiyada mashinalarni uyga joriy qilish 70%, Koreada 130% ni tashkil qiladi. Xitoyda, mashinalarni uyda joriy qilish 19% deb olsakda, bu bozorda ancha bo'shliqni tashkil qiladi. Bunda minglab yangi ishchi o'rinlari ochish kerakligini bildiradi. “Agar tikish kurslari boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim darsliklariga kiritilsa, bolalarning tasavvurlarini, jodkorliklarini, qobiliyatlarini rivojlantirishda, ularning estetik sifat(fazilatlarini)larini va butun umummiyliklarini oshirishda asosiy o'rin tutadi.”.

History of the Sewing Machine

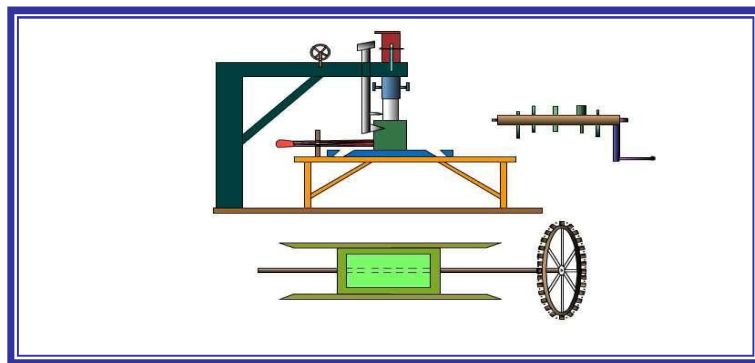
by Merchant Books 2010 year

Wikipediya: http://www.life-prog.ru/1_45260_The-history-of-a-sewing-machine.htmlThe history of a sewing machine

Tikuv mashinasining dastlabki ko'rinishlari Leonardo da Vinchin loyihalarida aks etgan. XVI asr oxirlarida inglizlik Uilyam Li bir ipli zanjirsimon baxiyali to'qima tikish mashinasini kashf etdi. 1755 yili Karl Veyzentel qo'lda bajariladigan qaviqlardan nusxa ko'chiruvchi tikuv mashinasini yaratadi. Hozirgi paytda ham bir qator firmalarda qo'lda bajariladigan qaviqlarga o'xshash baxiya hosil qilib tikuvchi mashinalar ishlab chiqarilmoqda.

Bu mashinalar teri mahsulotlari, poyabzal va qo'lqoplarni tikishga mo'ljallangan bo'lib, ularning ishlash prinsiplari K. Veyzentel va T.Sent ixtirolariga asoslangan. 1790 yili Angliyada teri mahsulotlarini tikadigan mashina uchun Tomas Sentga patent berilgan.

Mashina qo'lda yurgizilar, poyabzal detallari ham igna tagida qo'lda surilib turilardi. Bu mashina konstruksiyasi uncha murakkab bo'lmas-da, unda ilgari qaytma harakatlanuvchan igna yuritgichi, gorizontal igna plastinasi, baxiya uzunligini o'zgartirish va gazlamani surish qurilmalari mavjud bo'lgan.

1790 yili Tomas Sent tomonidan yaratilgan dastlabki tikuv mashinasi.

1829 yili fransuz Bartolomeya Timone yuqoridagi mashinalardan mukammalroq bir ipli zanjirsimon baxyali tikuv mashinasi asosida harbiy kiyim tikishga mo'ljallangan 80 ta tikuv mashinasini yaratgan.

1834 yili amerikalik Uolter Xant ustki va ostki iplar qo'llanilgan birinchi moki baxyali tikuv mashinasi yaratgan. Bu mashinada ostki ipning tarangligini sozlash qurilmasi bo'lmaganligi sababli, sifatli baxyaqator olish imkoni yo'q edi. 1843 yili Amerikada Bendjamin Bin tomonidan yoysimon shakldagi ignali tikuv mashinasini yaratilgan. 1845 yili AQSH da Ellios Xou moki baxyali tikuv mashinasi uchun patent oldi. Bu mashinada gazlama vertikal tarzda suruvchi richag ildirgichlariga sanchib qo'yilar va faqat to'g'ri yo'nalishda surilar edi. Uning bukik ignasi gorizontall tekislikda harakatlanar, to'quv stanogi mokisiga o'xshash mokisi esa ilgarilanma-qaytma harakatlanar edi. Bulardan keyingi kashfiyotchilar tikuv mashinalarini yanada takomillashtirdilar. A.Vilson (1850 yil), I.Gibbs va I.Zingerning (1851 yil) dastlabki mashinalarida igna vertikal harakatlanar, tepki bilan bostirib qo'yilgan gazlama esa gorizontall platformada harakatlanar edi. Oldin bu mashinalarda gazlamani to'xtab-to'xtab surib turadigan tishli g'ildirakcha bo'lgan, keyinchalik esa uning o'rniga tishli reyka o'rnatilgan. Xuddi shu davrda amerikalik Grober va Bekerlar ikki ipli zanjirsimon baxyali tikuv mashinasini yaratdilar. Bu mashinada ustki ip vertikal ilgarilanma-qaytma harakatlanuvchan to'g'ri ignadan, ostki ip esa gorizontall harakatli bukik ignadan uzatilar edi. 1858 yili «Vilkokk – Jibss» firmasi aylanma harakatlanuvchan ikki ipli zanjirsimon baxyali tikuv mashinasini ishlab chiqara boshladi. SHu davrdan boshlab ingliz Tomas Eyt, germaniyalik Villi Pfaff va Deton Nauman, shved Xuskvarno va boshqalarning tikuv mashinalarini ishlab chiqaruvchi, loyihalash va takomillashtirish ishlari bilan shug'ullanuvchi firmalari tashkil etiladi.

1870 yildan boshlab YAponiya, Rossiya va boshqa davlatlarda «Zinger» firmasi yig'uv ustaxonalarini tashkil etadi. Bu ustaxonalarda chetdan keltirilgan detallardan tikuv mashinasi yig'ilar edi.

O'tgan asrning 30–50-yillarida AQSH, Buyuk Britaniya, Germaniya va Fransiya davlatlaridan tikuv mashinalariga 30 dan ortiq patent olingan va katta hajmda ishlab chiqarila boshlangan.

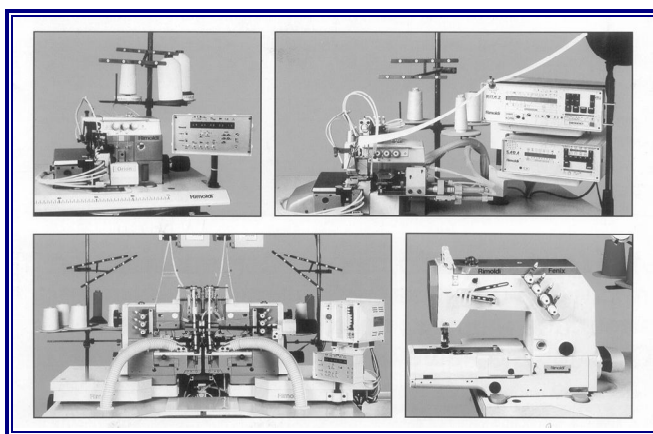
Хозирги даврда жаҳонда тикув машиналарини ишлаб чиқарувчи 100 дан ортиқ машиасозлик фирмалари ва заводлари фаолият кўрсатмоқда

Hozirgi vaqtda jahonda tikuv mashinalarini ishlab chiqaruvchi 100 dan ortiq firma va korxonalar mavjud. SHulardan eng yirik firma va mashinasozlik korxonalari haqida to‘xtalamiz. «Zinger» mashinasozlik firmasi tashkil qilinganidan hozirga qadar asosan teri va tikuvchilik mahsulotlarini tayyorlashga mo‘ljallangan moki baxiyali maishiy va sanoat tikuv mashinalarini ishlab chiqaryapti. «SHtrobels» (Germaniya) firmasining 200 dan ortiq turli tipdagi ko‘rinmas chok hosil qilib, tikuvchi mashinalari ko‘p davlatlarda, jumladan, mamlakatimiz engil sanoati korxonalarida keng qo‘llanilmokda. Zanjirsimon baxiyali tikuv mashinalari Amerikada «YUnion Spetsial», yarimavtomatik ravishda ishlaydigan tikuvchilik sanoati mashinalari esa «Riss» firmalarida ishlab chiqarilishi yo‘lga qo‘yilgan. «Rimoldi» (Italiya) firmasida ishlab chiqarilayotgan bir, ikki va ko‘p ipli zanjirsimon baxiyali takomillashtirilgan, avtomatik boshqaruvli va murakkab texnologik jarayonlarni bajaruvchi maxsus tikuv mashinalarida tikish sifatini nazorat qiluvchi elektron qurilmalar o‘rnatilgan (2-rasm).

«Torrington» firmasida esa barcha ko‘rinishdagi tikuv mashinalari uchun ignalar tayyorlanadi.

Keyingi 25–30 yil ichida Yaponiyada tikuvchilik sanoati mashinasozligi ancha rivojlandi. «YAmoto», «Juki», «Kansai Spetsial», «Seyko» firmalarida pnevmatik va elektron mexanikaviy qurilmali avtomatik va yarimavtomatik mashinalar, avtomatik boshqaruvli tizimlar katta hajmda ishlab chiqarilyapti.

«Juki» firmasining zanjirsimon baxiyali yo‘rmab tikish mashinalari barcha turdagi gazlamalarni sifatli tikishga mo‘ljallangan bo‘lib, ularda texnik va texnologik talablarga javob beruvchi qo‘shimcha mexanizm va qurilmalar qo‘llanilgan

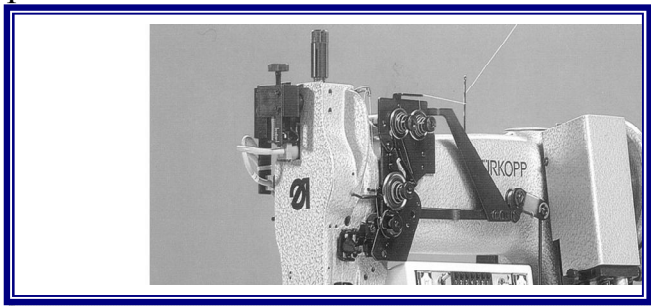

“Rimoldi” (Italiya) firmasi avtomatik boshqaruvli murakkab texnologik jarayonlarni bajaruvchi tikuv mashinalari.

XIX asr oxirlaridan boshlab Germaniyadagi «Pfaff», «Adler», «Dyurkopp» firmalari poyabzal va kiyim tikishga mo‘ljallangan moki va zanjirsimon baxiyali tikuv mashinalarini boshqa davlatlarga eksport qilmoqda. «Dyurkopp-Adler»

mashinasozlik firmasida avtomatik va yarimavtomatik tikuv mashinalari (4-rasm), texnologik jarayonlar uchun hisoblash texnikasi, elektron boshqaruv qurilmasi, mikroprotessor vositalaridan keng foydalanilgan ixtisoslashgan sistemalar ishlab chiqarilayapti.

«Tekstima» mashinasozlik birlashmasida maishiy va sanoat tikuv mashinalari, «Pannoniya» (Vengriya) mashinasozlik kombinatida tugma qadash, halqa hosil qilish yarimavtomatlari, bichish mashinalari va dazmollash uskunolari, «Minerva» (CHexoslovakiya) firmasida asosan siniq baxya qatorli tikuv mashinalari ishlab chiqarilmoqda. Podolsk (Rossiya) mexanika zavodi dunyo miqyosida taniqli mashinasozlik korxonasi hisoblanib, ishlab chiqaradigan ko‘p turdagi sanoat tikuv mashinalari, yarimavtomatlari puxtaligi va uzoq muddat ishlashi bilan alohida o‘rin egallaydi. «Rostov» mexanika zavodining yo‘rmaq tikish mashinalari sanoatimizda keng qo‘llanilmoqda. Bundan tashqari, «Toyota» (YAponiya), «Bernina» (SHveysariya), «Xuskvarno» (SHvetsiya) firmalarida ishlab chiqarilgan tikuvchilik sanoati mashinalari va jihozlariga talab ortib bormoqda.

Hozirgi paytda firma va zavodlarda ishlab chiqarilayotgan tikuv mashinalari raqamlar va harflar bilan belgilanadi.

Bu raqam va harflar orqali mashinalarning texnikaviy va texnologik parametrlarini aniqlash mumkin.

Rossiyadagi Podolsk tikuvchilik mashinasozlik korxonasi maishiy tikuv mashinalari sinfi bir raqamli, sanoat tikuv mashinalari esa ikki raqamli tartibda belgilangan (masalan, 2, 22, 26, 51 va hokazo).

Agar shu mashinalar asosida boshqa variantlari yaratilgan bo‘lsa, ularni 22-A, 22-B, 26-A, 51-A rusumli tikuv mashinalari, deb harflar qo‘shib belgilanar edi.

Keyinchalik yangi yaratilgan yoki takomillashtirilgan mashinalar variantlariga esa 2 raqamidan boshlangan tartib nomeri va 8 raqamini qo‘shib belgilashga qaror qilingan. Masalan: 1276-1, 1276-2 yoki 823, 1823, 2823, 3823 va hokazo. Ayrim hollarda moki baxyaqator hosil qilib, tikuvchi ikki igna engil sanoati mashinasozlik korxonasi ham o‘z tikuv mashinalariga shu yo‘sinda quyidagicha belgilar qo‘ygan: moki baxyali to‘g‘ri baxyaqator yuritadigan 97-A rusumli tikuv mashinasi; ostki gazlamadan solqi hosil qiladigan 297 rusumli tikuv mashinasi; gazlama chetini qirqishga mo‘ljallangan 397-M rusumli tikuv mashinasi; materialni differensial suruvchi 697 rusumli tikuv mashinasi va hokazo. Rostov-Don engil mashinasozlik zavodi o‘zining tikish va yo‘rmashga mo‘ljallangan mashinalarini vazifasiga ko‘ra raqam va harflar bilan belgilaydi (masalan, 408-AEM, 508-M va hokazo).

«Pfaff» (Germaniya) firmasi tikuv mashinalari 22ta raqamli belgilanishga ega. Masalan, 142-732/09-263/02-900/05 BS x 10 tikuv mashinasi belgilanishi quyidagicha tahlil qilinadi: 1–ikki ipli moki baxya hosil qilib tikuvchi, 4–tekis

platformali, 2-tebranma harakatlanuvchi ignali, gazlamani ostki reyka orqali suruvchi ikki ignali, 732/09 – gazlama chetini qirquvchi qurilmali, 263/02–cho‘ntak tikuvchi qurilmali 900/05–ipni qirquvchi pichoqli, B–qalinlikdagi S–turdagi gazlamani tikuvchi mashina hisoblanadi. Ignalar orasidagi masofa 10 mm ga teng.

«Juki» firmasi (YAponiya) tikuv mashinalari oldin harflar keyin raqamlar bilan belgilangan. Masalan: DLN-5410H-6-W/EC-321/AK-34 moki baxyali tikuv mashinasi belgilari firmaning maxsus kataloglaridan quyidagicha aniqlanadi. DLN-5410 tikuv mashinasi modeli, N–og‘ir materiallarni tikishga mo‘ljallangan, 6–ipni avtomatik qirqish mexanizml, W–ustki ip chetlatgichi bor. ES-321–elektron boshqaruvchi sistemali, AK-34 tepkini avtomatik ko‘taruvchi qo‘shimcha mexanizml mashina.

«Tekstima» (Germaniya) mashinasozlik birlashmasida ishlab chi- qariladigan tikuv mashinalari ikki guruh raqamlar bilan belgilanadi. Masalan, 8332/3355 rusumli tikuv mashinasida 8332–sinfiy belgisi hisoblansa, 3355–texnikaviy va texnologik ma‘lumotlarini bildiradi, ya‘ni 3–moki baxyali, ipni naychaga o‘rash mexanizml, 3–gazlamani ostki surish va gazlamaning chetini qirquvchi pichoq mexanizml, 5–ipni qirquvchi, igna holatini ta‘minlovchi, tepkini ko‘tarish va tushirish mexanizml, 5–qalinligi 5 mm gacha bo‘lgan gazlamani tikuvchi mashina ekanligini anglatadi.

Vatanimiz tikuvchilik korxonalarida «Minerva» (CHexoslovakiya) firmasi siniq baxyaqator bilan tikish mashinalari, «Pannoniya» firmasi dazmollash presslari, «Pfaff», «Adler», «Djuki» (YAponiya) firmalari har xil turdagi tikuv mashinalari «SHtrobels» firmasi ko‘rinmas chok hosil qilib tikuvchi, Rossiya va Belorussiya engil mashinasozlik zavodlarida ishlab chiqarilayotgan universal va maxsus vazifali tikuv mashinalari keng qo‘llanilmoqda.

Hozirgi vaqtda tikuv bo‘limlarini kompleks mexanizastiyalashtirish va avtomatlashtirishga oid quyidagi ishlab olib borilmoqda va tadqiqotlar o‘tkazilmoqda:

- kiyim qirqimlarini tikish jarayonida yordamchi va qo‘lda bajariladigan ishlarda yarim hamda to‘la avtomatlashtirilgan maxsus mexanizmlarni joriy etish;
- bichilgan detallarni tikish joyiga etkazib beradigan va tikilgan detalni mashinadan olib, keyingi jarayonga uzatib beradigan avtomatik uzatish mexanizmlarini ishlab chiqish;
- elektron boshqaruvli va tikish sifatini nazorat qilishga mo‘ljallangan avtomatik qurilmali tikuv mashinalarini ishlab chiqarishga joriy etish;
- kiyimlarning asosiy detallarini tikishga mo‘ljallangan maxsus qurilmalar va mashinalar kompleksini ishlab chiqish;
- buyumlarga issiqlik va namlik bilan ishlov berishni avtomatlashtirish va nazorat qilish;
- bir vaqtda bir nechta ishni bajaradigan maxsus mashinalarni va kichik mexanizastiyalashtirilgan komplekslarni ishlatish.

Albatta tikuvchilik sanoatini rivojlantirish bilan birgalikda sanoatni zamon talablariga javob beradigan yuqori malakali, etuk mutaxassis kadrlar bilan ta‘minlash kerak bo‘ladi. Kiyim qirqimlarini lazer nurlari, ultratovush, yuqori chastotali elektr uchquni bilan bichishda dasturlashtirilgan elektron boshqaruv

tizimlaridan foydalanilmoqda.

Hozirgi vaqtda tikuv bo'limlarini kompleks mexanizastiyalashtirish va avtomatlashtirishga oid quyidagi ishlar olib borilmoqda va tadqiqotlar o'tkazilmoqda:

- kiyim qirqimlarini tikish jarayonida yordamchi va qo'lda bajariladigan ishlarda yarim hamda to'la avtomatlashtirilgan maxsus mexanizmlarni joriy etish;
- bichilgan detallarni tikish joyiga yetkazib beradigan va tikilgan detalni mashinadan olib, keyingi jarayonga uzatib beradigan avtomatik uzatish mexanizmlarini ishlab chiqish;
- elektron boshqaruvli va tikish sifatini nazorat qilishga mo'ljallangan avtomatik qurilmali tikuv mashinalarini ishlab chiqarishga joriy etish; kiyimlarning asosiy detallarini tikishga mo'ljallangan maxsus qurilmalar va mashinalar kompleksini ishlab chiqish; buyumlarga issiqlik va namlik bilan ishlov berishni avtomatlashtirish va nazorat qilish;

Kiyim tikish jarayoni 3 bosqichdan iborat:

1. Kiyim modelini, konstruksiyasini yaratish va andaza tayyorlash;
2. Gazlamalarni bichishga tayyorlash va bichish;
3. Buyumni tikish.

Tayyorlov sexida gazlamalarni bichishga tayyorlashadi. Tayyorlov sexida quyidagi ishlar bajariladi:

1. Gazlamalarni qabul qilish, o'rovini ochish, vaqtincha saqlash.
2. Gazlamalar sifatini tekshirish, uzunligi va enini o'lchash, sifati tekshirilgan gazlamalarni saqlash.
3. Gazlama to'plarini hisoblash, to'shama uchun gazlamalarni saralash, bo'rlama tayyorlash.
4. Tayyorlangan to'plarni bichish sexiga yuborish.

Nazorat savollar

1. Birinchi tikuv mashinasi qachon yaratilgan va u qanday ko'rinishdagi chok bilan tikar edi?
2. Birinchi moki bahyali tikuv mashinasi qachon va kim tomonidan yaratilgan?
3. Sizning fikringizcha qaysi mashinasozlik korxonasi va firmasi eng sifatli tikuv mashinalarini ishlab chiqaradi?
4. Mahsulotning sifati tikuv mashinasiga yoki unda bajariladigan texnologik jarayonga bog'liq bo'ladimi?
5. Mamlakatimizda tikuvchilik korxonalarida qaysi firma va zavodlarda ishlab chiqariladigan tikuv mashinalari keng qo'llaniladi?
6. Tikuv mashinalarining asrda ixtiro qilingan?
7. Londonda nemisishgranti Charles Weisenthal iga qo'llanilishiga nechanchiyilda patent olingan?

8. Kiyimniyaratishdagibosqichlarinechta turga bo'linadi?
9. Sevel – Rousavdosinechanchi asrda rivojlangan?
10. Kiyimdazmoliqandaynomlangan?
11. Elektrdazmollarinechanchiyilda paydo bo'lgan?
12. “Solit” so'ziningma'nosinima deb atalgan?

TAYANCH SO'ZLAR:

Cent, patent, loyiha, kashta, kiyim uslubi, flatiron, Ironing, Solit, Sadtrans,

3. TAQDIMOT MATERIALLARI

4. TARQATMA MATERIALLAR

Mavzu: Kirish. Fanning asosiy vazifalari va mazmuni, maqsadi. Oliy ta'lim haqida tushuncha. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi.

***Ўзбекистон Республикаси кадрлар тайёрлаш миллий дастури
Умумий қоидалар***

1. Муаммолар ва кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан ислоҳ қилиш омиллари.
2. Миллий дастурнинг мақсади, вазифалари ва уни рўёбга чиқариш босқичлари.
3. Кадрлар тайёрлаш миллий модели.
4. Кадрлар тайёрлаш тизимини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.
5. Дастурнинг рўёбга чиқаришга доир ташкилий чоратадбирлар.

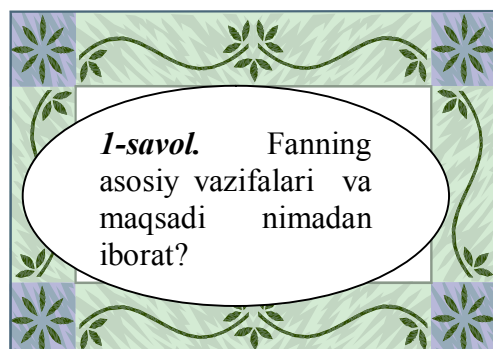
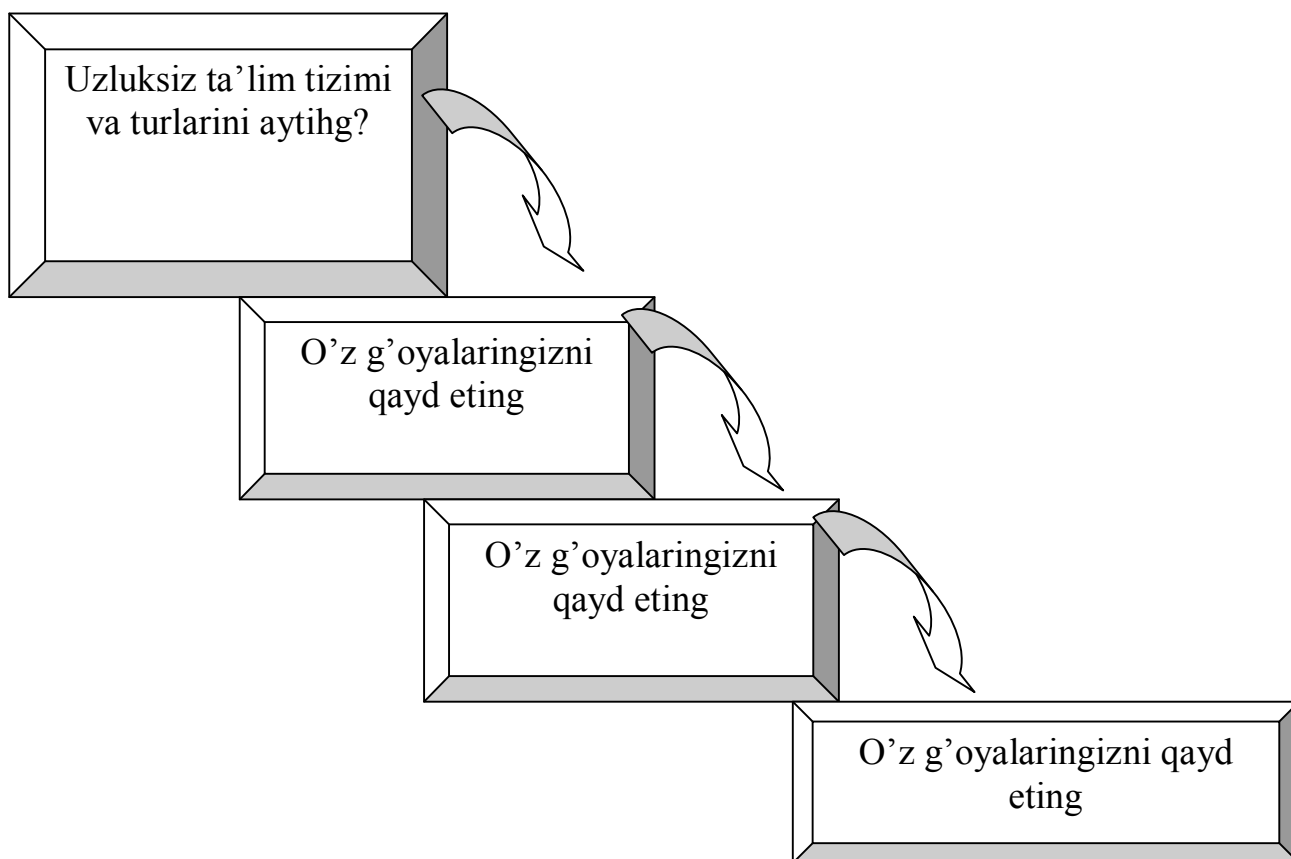
“Zinama-zina” texnologiyasi

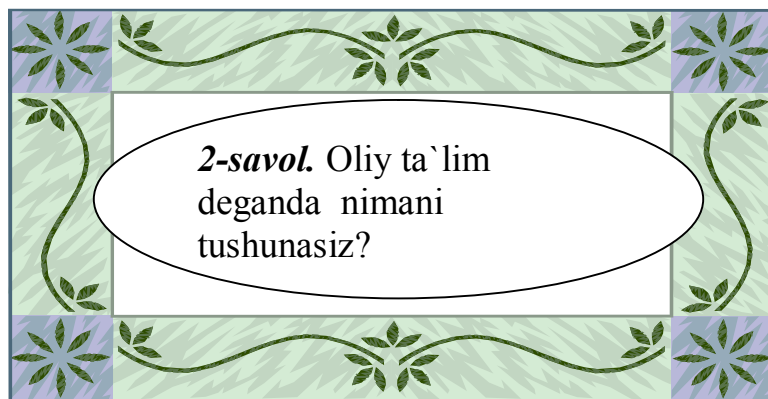
Mashg'ulotni o'tkazish tartibi:

- o'qituvchi talabalarni mavzular soniga qarab 3-5 kishidan iborat kichik guruhlariga ajratadi;

- talabalar mashg'ulotning maqsadi va uning o'tkazilish tartibi bilan tanishtiriladi. Har bir guruhga qog'ozning chap qismida kichik mavzu yozuvi bo'lgan varaqalar tarqatiladi;
- o'qituvchi mavzu yuzasidan bilganlarini qog'ozning o'ng qismiga jamoa bo'lib yozishni belgilangan muddatda uddalashni buyuradi;
- Guruh a'zolari birgalikda tarqatma materialda berilgan kichik mavzuni yozma (rasm, sxema) ko'rinishda ifoda etadilar. Bunda guruh a'zolari kichik mavzu bo'yicha imkon boricha to'laroq ma'lumot berishlari kerak;;
- Tarqatma materiallar to'ldirigach, guruhdan bir kishi taqdimot qiladi. Taqdimot vaqtida guruhlar tomonidan tayyorlangan material albatta doskada tagma-tag (zinama-zina) ilinadi;
- O'qituvchi guruhlar tayyorlagan materiallarga izoh berib, ularni baholaydi.

Guruhlar har biri g'oyalari yozib ko'rsatadi?

Guruh bilan ishlash qoidalari

- Guruh a'zolarining har biri o'z sheriklarining fikrlarini hurmat qilishlari lozim;
 - berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
 - o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
 - yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;
 - guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- “Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz” qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

1.Kadrlar tayyorlashning milliy modelini tushuntirib bering?

1-guruh

- 1.SHaxs
- 2.Davlat va jamiyat
- 3.Uzluksiz ta'lim

2-guruh

- 1.Fan
- 2.Ishlab chiqarish
3. Uzluksiz ta'lim

3-guruh

1. Bakalavriat
2. Magistratura

3-ilova

Talabalarni faollashtirish uchun amaliy topshiriqlar

Yozing:

- 1.Fanning asosiy vazifalari va maqsadi nimadan iborat ?
- 2.Oliy ta'lim deganda nimani tushunasiz ?
- 3.Oliy ta'lim haqidagi buyruqlarga qanday buyruqlar kiradi ?
- 4.Oliy ta'lim boshqaruv organi ?
- 5.Oliy ta'lim tizimini boshqarish qaysi organ tomonidan amalga oshiriladi ?

2-Mavzu. Buxoro muhandislik-texnologiya institutining tashkiliy tarkibi

	<i>Tushuncha</i>	<i>Bilaman</i>	<i>Bilib oldim</i>	<i>Bilishni xoxlayman</i>
1	Ta'limning ustuvorligi		+	
2	Ta'limning demokratlashuvi			+
3	Ta'limning insonparvarlashuvi	+		
4	Ta'limning ijtimoiylashuvi		+	
5	Ta'limning milliy yo'naltirilganligi		+	
6	Ta'lim va tarbiyaning uzviy bog'liqligi,	+		
7	Iqtidorli yoshlarni aniqlash		+	

Guruh bilan ishlash qoidalar

- Guruh a'zolarining har biri o'z sheriklarining fikrlarini hurmat qilishlari lozim;
 - berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
 - o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
 - yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;
 - guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- “Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz” qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

1-guruh

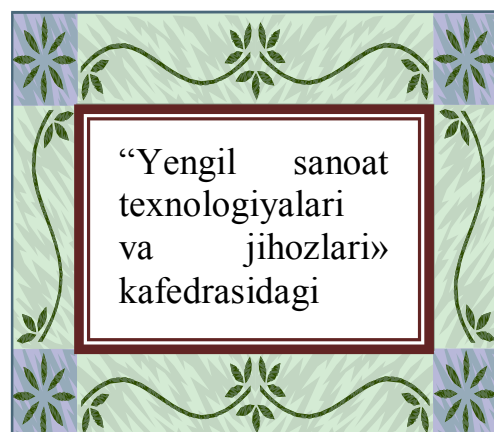
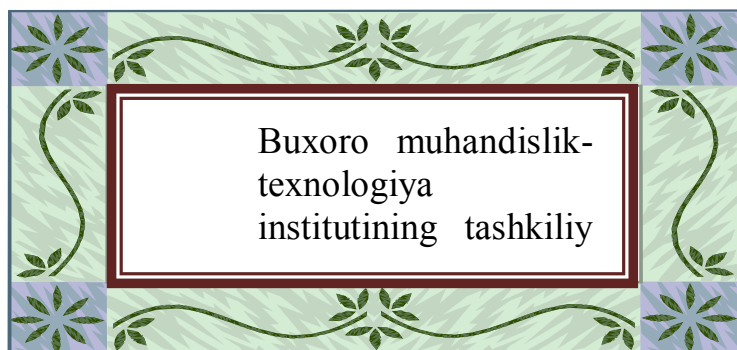
Buxoro muhandislik-texnologiya institutining tashkiliy tarkibi nimalardan iborat?

2-guruh

“Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari» kafedras

3-guruh

“Yengil sanoat texnologiyalari va jihozlari» kafedrasidagi yo'nalishlar va o'qitiladigan fanlarga nimalar kiradi?
koketkasiga qanday koketkasiga qanda

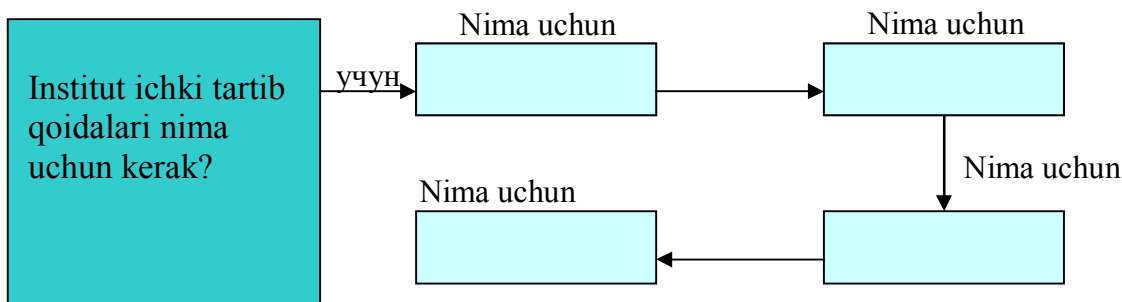

3-Mavzu: “Talabalarning huquq va burchlarini o’rganish” mavzuni o’qitish texnologiyasi

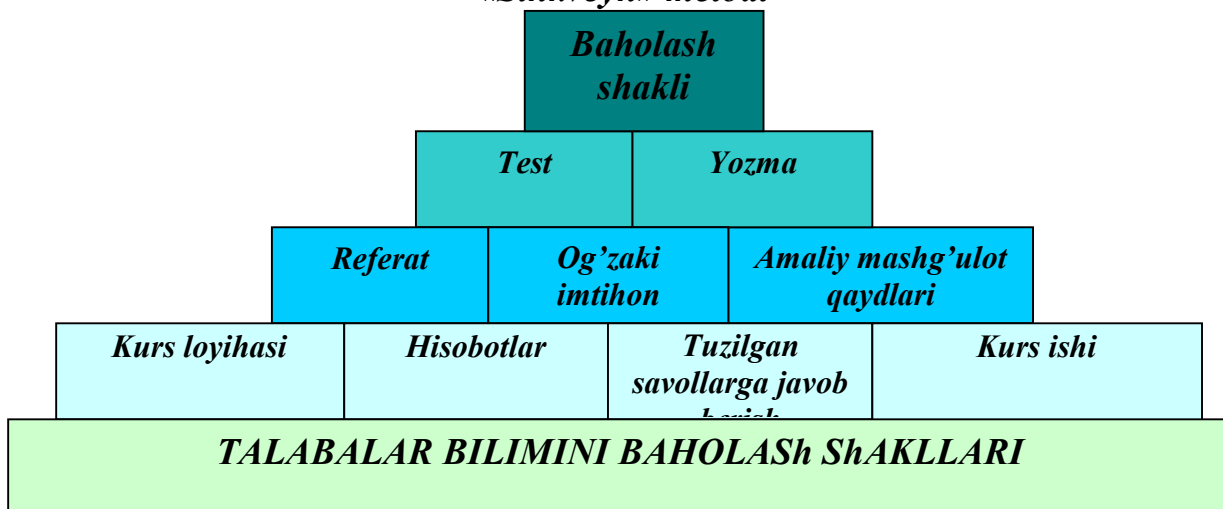
Faollashtiruvchi savollar:

1. “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun qachon qabul qilingan?
2. Buxoro muhandislik-texnologiya instituti Ichki tartib qoidalari to’g’risida nimalarni bilasiz?
3. Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rahbar – xodimlari tuzilmasi to’g’risida nimalarni bilasiz?

«Nima uchun?» organayzerini to’ldiring

«Sinkveyn» metodi

Mustahkamlash uchun savollar:

1. Necha xil baholash mezonlari mavjud?
2. Talabalar majburiyatlarini sanab o’ting?
3. Baholash shakllariga nimalar kiradi?

“Talabaning majburiyatlari”

- sifatli va yuqori saviyada bilim olishi, tanlagan ixtisosligi bo’yicha yuqori malakali mutaxassis bo’lib etishishi uchun zarur bo’lgan huquqlardan foydalanishga;

- fan, texnika, zamonaviy texnologiyalar yutuqlariga mos keluvchi bilimlar olish, institut axborot-resurs markazida mavjud bo'lgan kitoblar, davriy nashrlar, elektron ta'lim vositalaridan belgilangan tartibda bepul foydalanishga;
- bepul maslahatlar va yo'l-yo'riqlar olishga;
- auditoriyalar, ta'lim vositalari sanaluvchi ashyolardan o'rnatilgan tartibda bepul foydalanishga;
- ta'lim jarayoni samaradorligi va ta'lim sifatini oshirish yuzasidan o'z taklif-mulohazalarini, tanqidiy fikrlarini belgilangan tartibda institut, dekanat va kafedra rahbariyatiga bildirishga va ularni ko'rib chiqilishini talab qilishga;
- institut va fakultet miqyosida o'tkaziladigan ommaviy tadbirlarda ishtirok etishga;
- ilmiy tadqiqot ishlarida va ilmiy konferenstiyalarda qatnashishga va ularning natijalarini nashr etishga va bu haqda axborotlar berishga;
- institutda qonuniy ravishda faoliyat yuritayotgan jamoat birlashmalariga a'zo bo'lish va ular ishida qatnashishga haqli.
- o'quv jarayoni talablariga bo'ysunishi, o'quv mashg'ulotlarini uzrli sababsiz qoldirmasligi, darslarga kech qolib kelmasligi, mashg'ulotlar tamom bo'lmasidan avval ketib qolmasligi;
- ta'lim jarayoni bilan bog'liq vazifalarni o'z vaqtida va sifatli bajarishi, o'qituvchilarning fanni o'zlashtirish bilan bog'liq topshiriqlarini o'z vaqtida va talab darajasida bajarishi, mashg'ulotlarga zarur o'quv qurollari bilan kelishi;
- tegishli kafedra va dekanat bilan mustahkam aloqada bo'lishi, dekanatning qonuniy topshiriqlarini o'z vaqtida bajarishi;
- bilimlarni egallashda tashabbus va g'ayrat ko'rsatishi, loqaydlikka yo'l qo'ymasligi;
- o'quv mashg'ulotiga kelmaganda (shu jumladan, kasalligi tufayli) uch kundan kechikmasdan bevosita o'zi yohud guruh rahbari orqali dekanatni yozma ravishda xabardor qilishi, qatnashmaslik sabablarini ko'rsatishi;
- xorijiy tashkilotlar grantlarida qatnashgani taqdirda bu haqda fakultet dekanini xabardor qilishi, grant bilan bog'liq holda chet elga jo'nab ketishdan avval o'rnatilgan tartibda O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi rahbariyatining roziligini olishi;
- o'z ilmiy, ma'naviy-axloqiy, g'oyaviy-siyosiy saviyasini muntazam oshirib borishi, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy sohalardagi islohotlar va yangilanishlardan xabardor bo'lishi;
- institut Ustavi, Ichki tartib va Odob Qoidalariga, o'quv intizomiga, Ilmiy kengash qarorlari, rektor buyruqlari hamda ta'lim tizimiga doir normativ-huquqiy xujjatlarda quyilgan maqsad va vazifalarga, shuningdek o'zining majburiyatlariga rioya etishi shart.

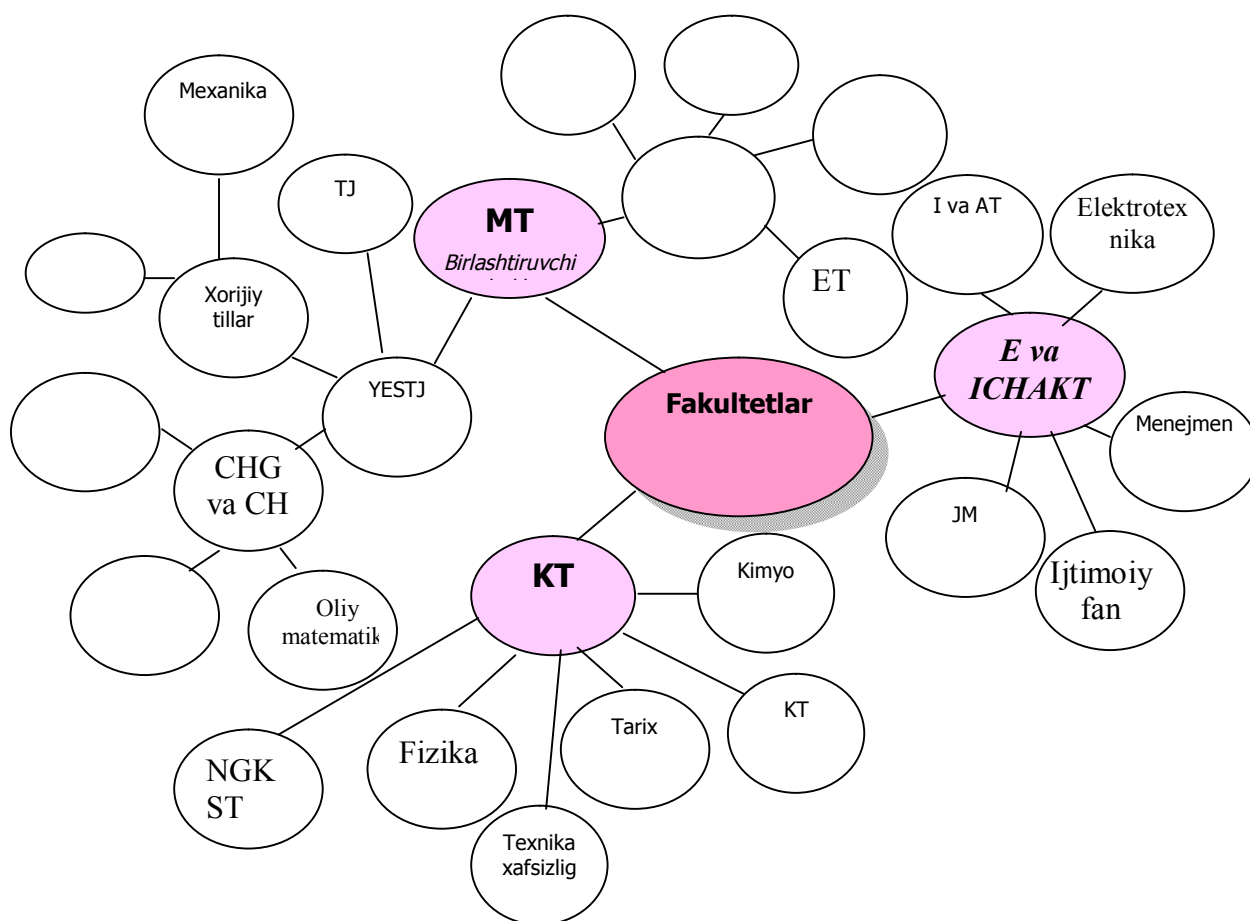
“Aqliy hujum” usuli va BBB texnologiyasi.

Talabalarining huquq va burchlari?

Bilaman	Bilishni hohlayman	Bilib oldim
1. Talaba huquqlari	O'qituvchilar huquqlari	Talabalning

		majburiyatlari
2. Talaba burchlari	Talaba majburiyatlari	O'qituvchilar majburiyatlarini
3. Institut ichki tartib qoidalari	Mustaqil ta'lim vaqtlari	Kiyinish madaniyati

Klaster pedagogik texnologiyasi

Testlar

1. Talabalar o'qishda yuqori ko'rsatkichlarga erishganligi, ilmiy-tadqiqot ishlari va institut ijtimoiy hayotida faol ishtiroki uchun quyidagi tartibda rag'batlantiriladi:
 - A) tashakkurnoma e'lon qilish, stipendiyaga qo'shimcha qilish yoki mukofotlash
 - B) faxriy yorliq yoki qimmatbaho sovg'a bilan taqdirlash.
 - S) tashakkurnoma e'lon qilish, stipendiyaga qo'shimcha qilish yoki mukofotlash, faxriy yorliq yoki qimmatbaho sovg'a bilan taqdirlash.*
2. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan Korxona, muassasa, tashkilot Ichki mehnat tartibining namunaviy qoidalari qachon ro'yxatga olingan?

- A) 1998 yilda
- B) 1999 yilda*
- S) 1997 yilda

3. Buxoro muhandislik-texnologiya institutida talabalar bilimini reyting tizimida baholash mezonlari bo'yicha tayyorlangan uslubiy ko'rsatma O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini baholashning reyting tizimi to'g'risida"gi muvaqqat Nizom qachon oxirgi marta tasdiqlangan?

- A) 2005 yilda
- B) 2008 yilda
- S) 2009 yilda*

4. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 1999 yil 14 iyunda 746-son bilan ro'yxatga olingan Korxona, muassasa, tashkilot Ichki mehnat tartibining namunaviy qoidalari va Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan qaysi yildagi buyrug'iga asosan ishlab chiqilgan?

- A) 2005 yil 01 iyundagi
- B) 2010 yil 01 iyuldagi*
- S) 2009 yil 03 iyuldagi

5. Buxoro muhandislik-texnologiya institutida talabalar bilimini reyting tizimida baholash mezonlari bo'yicha tayyorlangan uslubiy ko'rsatma O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini baholashning reyting tizimi to'g'risida"gi muvaqqat Nizom birinchi marta qachon tasdiqlangan?

- A) 2005 yilda*
- B) 2008 yilda
- S) 2009 yilda

6. Birinchi turdagi nazorat turi qaysi?

- A) joriy nazorat*
- B) oraliq nazorat
- S) yakuniy nazorat

7. Talabalar bilimini baholash shakllari qaysi qatorda to'g'ri berilgan?

- A) test, amaliy mashg'ulot qaydlari, hisobot, kurs lohiyasi, referat, og'zaki imtihon*
- B) test, amaliy mashg'ulot qaydlari, bitiruv malakaviy ishi
- S) hisobot, kurs lohiyasi

8. Joriy baholash necha ballni tashkil qiladi?

- A) 30 ball
- B) 20 ball
- S) 40 ball*

9. Oraliq baholash necha ballni tashkil qiladi?

- A) 30 ball*
- B) 20 ball
- S) 40 ball

10. Talaba a'lo baho olish uchun kamida nechi ball to'plashi kerak?

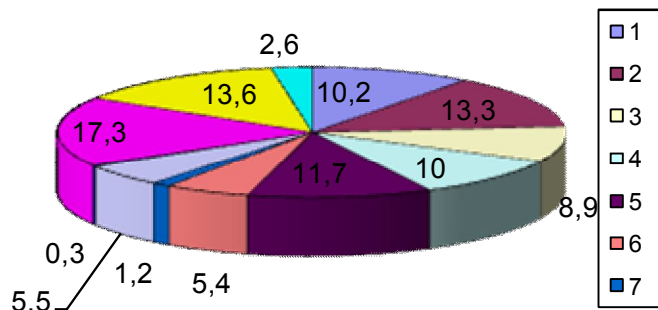
- A) 90 ball
- B) 86 ball*
- S) 100 ball

4-Mavzu. Yengil sanoat to'g'risida ma'lumot

Faollashtiruvchi savollar

1. Tikuv mashinalari nechanchi asrda ixtiro qilingan?
2. Londonda nemis ishgranti Charles Weisenthal 1846 yilda qo'llanilishiga nechanchi yilda patent olingan?
3. Kiyimni yaratishdagi bosqichlari nechta turga bo'linadi?
4. Sevel – Rou savdosi nechanchi asrda rivojlangan?

O'ZBEKISTON SANOATINING TARMOQLAR TARKIBI (2015)

1-Elektr energetika; 2-Yoqilg'i sanoati; 3-Rangli metallurgiya; 4-qora metallurgiya; 5-Mashinasozlik va metalni qayta ishlash; 6-Kimyo va neft-kimyo sanoati; 7-Yog'ochsozlik va selluloza-qog'oz sanoati; 8-qurilish materiallari sanoati; 9-Oyna, chinni va fayans buyumlari sanoatgi; 10- yengil sanoat; 11-Oziq-ovqat sanoati; 12-Un tortish, yorma-omuxta sanoati

“Akademik munozara” metodi.

Guruh 2 komandaga bo'linadi, bularning har biriga vaziyatga doir topshiriq beriladi. Har bir komandada 1-2 nafar ta'lim oluvchi konsultatsiyaning ijobiy tomonlarini muhokama qiladi – bular “advokatlar” bo'ladi, boshqalar esa, konsultatsiyaning salbiy tomonlarini tahlil qilib chiqadi-bular “prokurorlar”dir.

“Advokatlar” bilan “prokurorlar”ning qo'lga kiritgan natijalari ma'lum qilinadi va butun guruh tomonidan muhokama qilib qichiladi.

Bu metodika ta'lim oluvchining o'sha kungi mavzu yuzasidan chuqur bilimlarga ega bo'lishini talab qiladi, chunki vaziyatga doir topshiriq yoki rolli bo'lsin, “prokurorlar” tomonidan bo'lsin, obdon anglab olish va dalillar bilan izohlab berishni talab etadi.

O'qituvchi jamoalarga savollarni beradi:

1. Yengil sanoatning qaysi turlarini bilasiz?
2. Paxta sanoati haqida gapiring.
3. To'qimachilik sohasining kichik tarmoqlari haqida gapiring?
4. Tikuvchilik sohasining kichik tarmoqlari haqida gapiring?
5. Gilamchilik sohasi haqida gapiring?
6. Necha turdagi gazlama assortimentlarini bilasiz?
7. Ipakcilik mamlakatimizning qaysi hududida ko'p ishlab chiqariladi?
8. Tikuvchilik buyumlari assortimentlarga misol keltiring?
9. Tikuv-trikotaj buyumlaridan qaysi turlarini bilasiz?
10. Buyumlarni bezash uchun nimalar ishlatilgan?
11. Poyafzal ishlab chiqarish haqida gapiring?
12. Noto'qima gazlamalardan nimalar tayyorlanadi?
13. Sohaga doir innovatsion ishlanmalar yaratish mumkinmi?

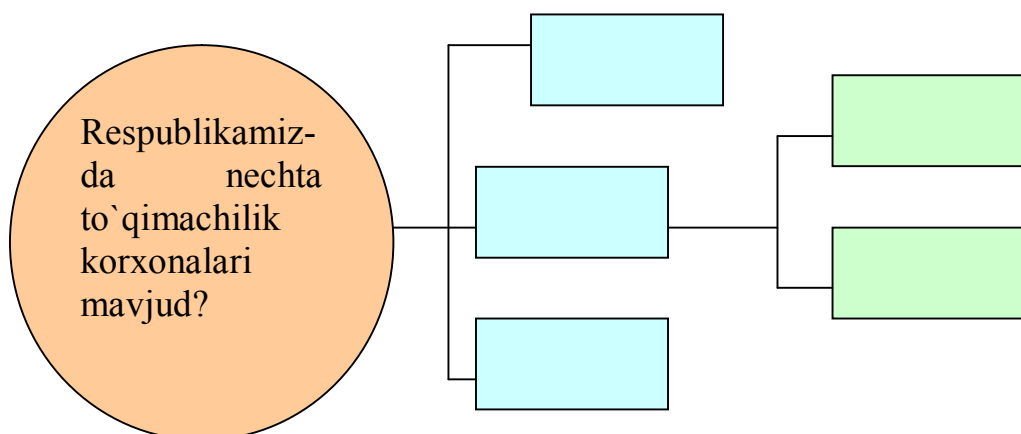
«Kaskad» texnikasi

1-jamoa uchun topshiriqlar

"Kaskad"-texnikasi asosida Respublikamizda nechta to'qimachilik korxonalari mavjud aniqlab, sharhlab bering.

Ushbu texnologiya g'oyalar tizimini ishlab chiqishga ko'mak beradi:

Maqsad : aniq va ijodiy fikrlash qobiliyatini faollashtirish.

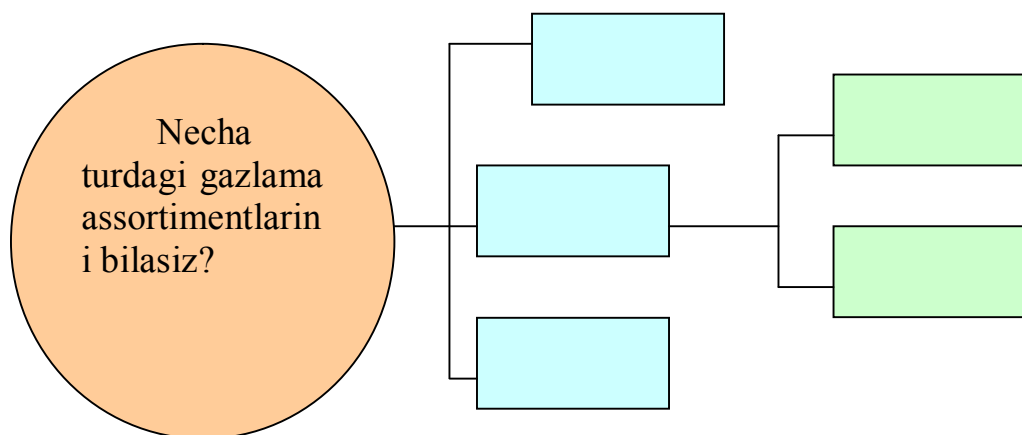

2- jamoa uchun topshiriqlar

"Kaskad"-texnikasi asosida necha turdagi gazlama assortimentlarini bilasiz?

Ushbu texnologiya g'oyalar tizimini ishlab chiqishga ko'mak beradi:

Maqsad : aniq va ijodiy fikrlash qobiliyatini faollashtirish.

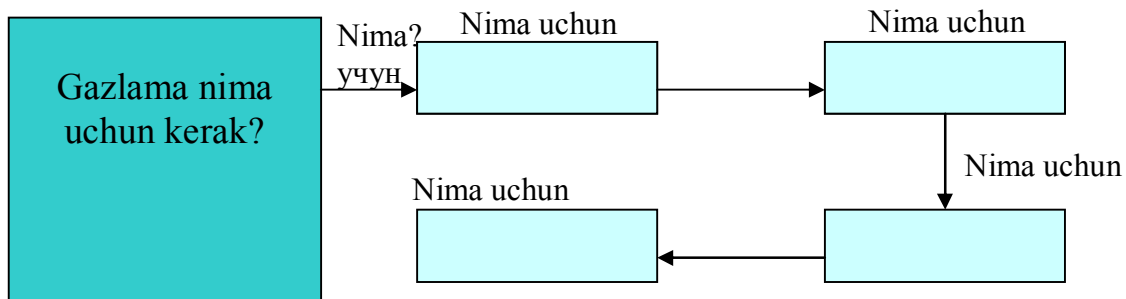

5-Mavzu: "Gazlamalar va uning tarixi haqida ma'lumot"

Faollashtiruvchi savollar:

4. Yengil sanoat deganda nima tushuniladi?.
5. Yengil sanoat tarmoqlariga nimalar kiradi?
6. Yengil sanoat xom ashyolarini sanab o'ting?

«Nima uchun?» organayzerini to'ldiring

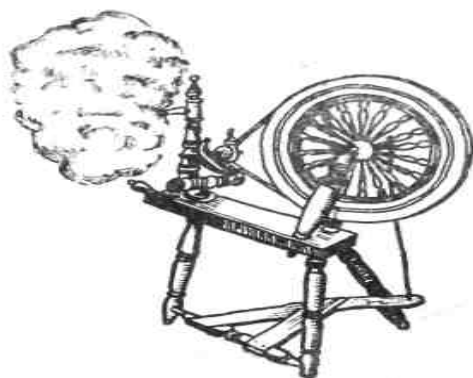

Yigiruv

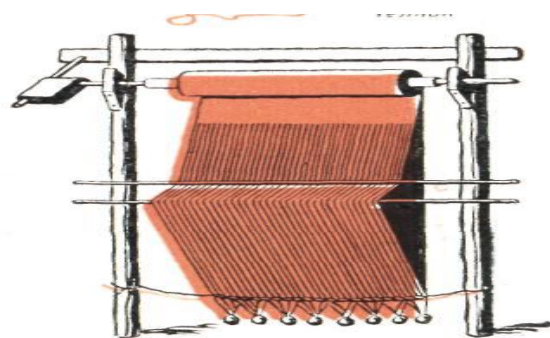
urchug'ining

vazifasi

nimadan

iborat?

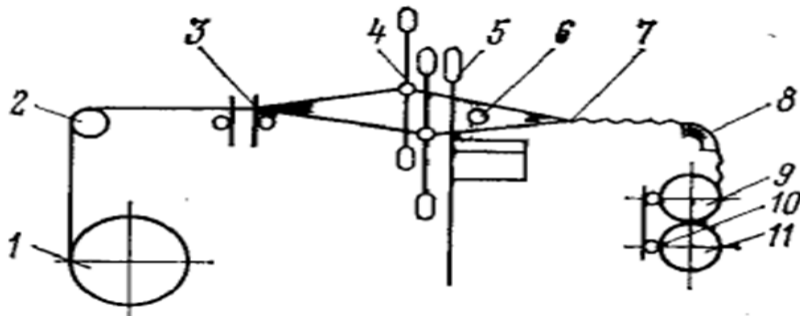
Farqi

nimada?

To'quv dastgohlari

Texnologik sxemani izohlab bering!

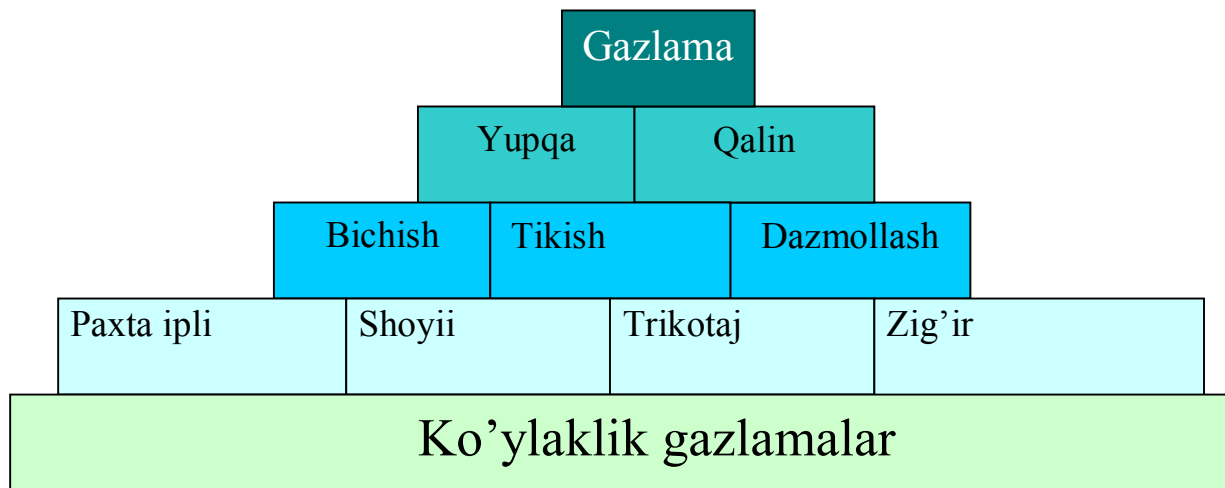
«Sinkveyn» metodi

"Sinkveyn" metodini samarali amalga oshirish qadamlari

Har bir ishtirokchi erkin ishlashi uchun qulay sharoit yaratilishi kerak. Mustaqil fikr va g'oyalarni yozim uchun kerakli doska, yumshoq doska, flefchatka, rangli markerlar, postetlar, kodoskop, turli formatdagi qog'ozlar oldindan tayyorlanishi lozim. Beriladigan mavzu, muammo yoki vaziyatlar aniqlanadi

Sinkveyn tuzish qoidasi:

1. Birinchi katorda topshiriq bir so'z, odatda ot bilan ifodalanadi (Kim? Nima?)
2. Ikkinchi qatorga mavzuga oid ikkita sifat yoziladi (qanday? qanaqa?)
3. Uchinchi qatorda mavzu doirasidagi hatti-harakat vazifasini anglatuvchi uchta so'z fe'li bilan ifodalanadi.
4. To'rtinchi qatorga mavzuga nisbatan tasavvur (assotsiatsiyasi)ni anglatuvchi va to'rtta so'zdan iborat bo'lgan fikr (sezgi) yoziladi.
5. Oxirgi qatorga mavzu mohiyatini takrorlaydigan, ma'nosi unga o'xshash bo'lgan bitta so'z (sinonim) yoziladi.

"BAHS -MUNOZARA"

"BAHS -MUNOZARA" metodi- biror mavzu bo'yicha ta'lim oluvchilar bilan o'zaro bahs-munozara va fikr almashuv tarzida o'tkaziladigan metoddir

Bahs-munozara metodining afzalliklari:

- O'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi;
- O'quvchilar o'z fikrining to'g'riligini isbotlashga harakat qiladilar;
- O'quvchilarda eshitish qobiliyatining rivojlanishiga yordam beradi.

Bahs-munozara metodining kamchiliklari:

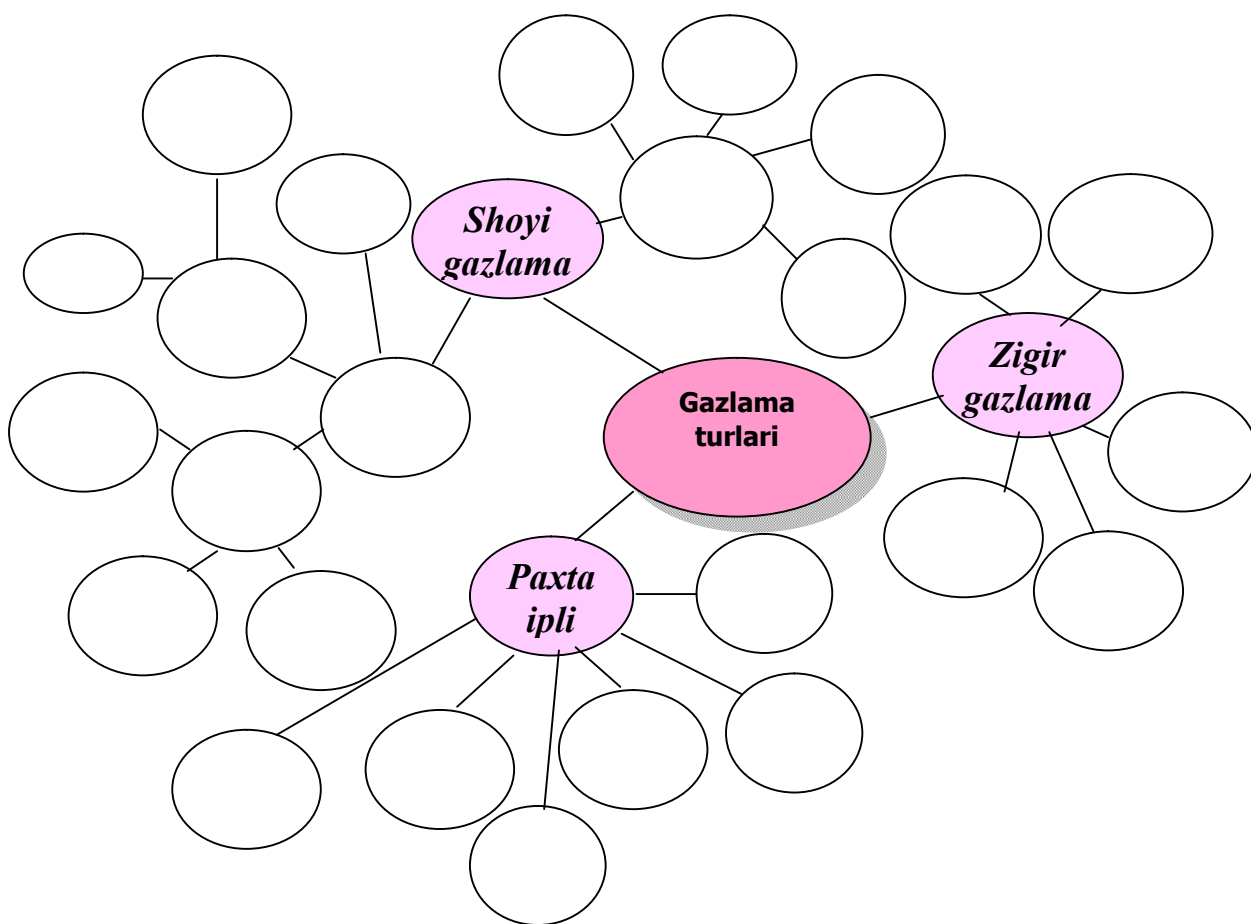
- O'qituvchidan boshqarish mahoratini talab etadi;
- O'quvchilarning bilim darajasiga mos va qiziqarli bo'lgan mavzu tanlash talab etiladi.

Talabalarni faollashtirish uchun savollar

1. O'rta Osiyo to'qimachilik markazlarini ayting?.
3. O'rta Osiyoda qo'llanilgan bo'yoqlarni ayting?.
4. O'rta Osiyoda qo'llanilgan to'quvchilik asboblari.nimadan iborat?
5. Ip gazmollar turlari nimadan iborat?
6. Ilk o'rta asr gazlama turlari, naqsh mavzulari va ularni kompozitsion joylanishi nimadan iborat?.
7. O'zbekiston bosma naqsh turlari, mavzulari, ishlash usullari, qo'llanilgan bo'yoqlari, mintaqaviy farqlari, qo'llanilgan buyumlari nimadan iborat?
8. Tanda iplari nima?
9. Arqoq iplari nima?
10. Hozirgi zamon to'quvchilik dastgohi ishchi qismlari nimadan iborat?

Klaster pedagogik texnologiyasi

Klaster (g'uncha, bog'lam) metodi pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo'lib, o'quvchilarga ixtiyoriy muammo xususida erkin, ochiq o'ylash va shaxsiy fikrlarni bemalol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Mazkur metod turli xil g'oyalar o'rtasidagi aloqalar to'g'risida fikrlash imkoniyatini beruvchi tuzilmani aniqlashni talab etadi.

Guruh bilan ishlash qoidalar

- Guruh a'zolarining har biri o'z sheriklarining fikrlarini hurmat qilishlari lozim;
 - berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
 - o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
 - yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;
 - guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- “Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz” qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

T – Jadval amaliy topshiriqlar taqdim etiladi.

Berilgan savollar asosida o'quvchilar tezkorlik bilan bir daqiqa ichida Ha yoki Yo'q deb javob berishadi. Bu usul orqali o'quvchilarning qanday darajada darsni o'zlashtirilganligini aniqlash mumkin.

1-guruh

- 1.Tanda ipi gazlama to'qilishida ko'ndalang yotadimi?
- 2.Gazlama 3 sistema iplardan to'qiladimi?

2-guruh

- 1.Arqoq gazlama to'qilishida bo'ylama yotadimi?
- 2.Bo'z gazlamasi paxta ipli gazlamaga kiradimi?

- 3-guruh** 1. M.Kashgarskiyning lug'atida «chit» gazlamasi to'g'risida «Turli rangli gullar bosma qilingan ip gazlama» iborasi aytilganmi?

2. Xom ashyoning xilma xil turlaridan iste'mol buyumlari olishga ixtisoslashtirilgan sanoat tarmoqlari yig'indisiga og'ir sanoat deb aytiladimi?

<i>№</i>	<i>HA</i>	<i>YO'Q</i>
<i>1</i>		
<i>2</i>		
<i>3</i>		
<i>4</i>		
<i>5</i>		
<i>6</i>		
<i>7</i>		
<i>8</i>		
<i>9</i>		
<i>10</i>		

Bilimlarni sinash uchun tarqatma materiallar

<i>№</i>	<i>Tushuncha</i>	<i>Bilaman “+”, Bilmayman “-”.</i>	<i>Bildim “+”, Bila olmadim “-”.</i>
1	O'rta Osiyo to'qimachilik markazlari		
2	Qadimgi to'quv dastgohlari		
3	O'rta Osiyoda qo'llanilgan bo'yoqlar		
4	Ip gazmollar turlari		
5	Ilk o'rta asr gazlama turlari, naqsh mavzulari va ularni kompozitsion joylanishi		
6	O'zbekiston bosma naqsh turlari, mavzulari, ishlash usullari, qo'llanilgan bo'yoqlari, mintaqaviy farqlari, qo'llanilgan buyumlari		
7	Gazlamada tanda iplari		
8	Gazlamada arqoq iplari		

Test savollari

1. Ishlab chiqarish usuli bo'yicha gazlamalar qanday bo'ladi?
A) zig'ir
B) kiyimlik*
C) paxta tolali
2. O'rta Osiyoda ilk bor ip gazlamalar qaysi dastgohlarda ishlab chiqarildi?
A) STB*
B) AT
C) STR
3. Paxta tolalarini yigirish natijasida olingan iplardan ishlab chiqarilgan matolar nima deyiladi?
A) Ip gazlama*
B) Ip shoyi
C) Ip
4. Ishlab chiqarishda xom chit nima deyiladi ?
A) Byaz*
B) Mitkal
C) Muslim
5. Birinchi ipakchilikka qaerda asos solingan?
A) Amerika
B) Eron
C) Xitoy*
6. Qishki gazlamalarga nimalar kiradi?
A) Shifon
B) Xon atlas
C) Drap*
7. Qachon Vutix ta'riflangan Buxoro dastgohlarida shiftga faqat tanda ipi tortilmasdan, berdo, rom va shodalari bilan osilgan
A) 1811*
B) 1821
C) 1812.
8. Mamlakatlararo savdo-sotiqda qaysi gazlamalar katta rol o'nagan?
A) Zig'ir
B) Shoyi
C) Paxta ipli

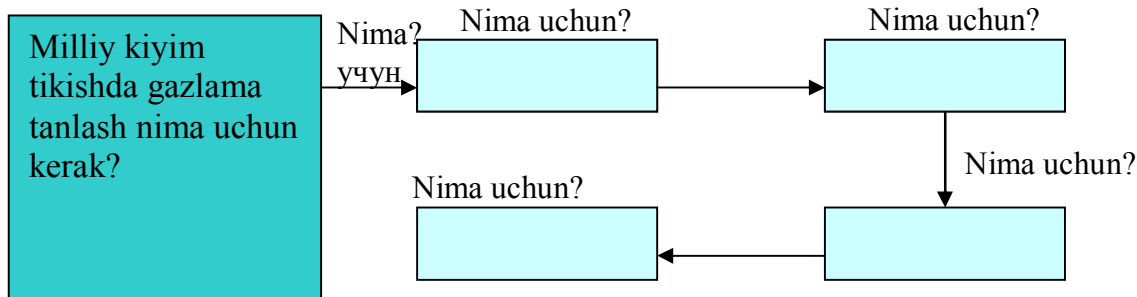
6-Mavzu: “Kiyim haqida ma’lumot. O‘zbekmilliy kiyimlar tarixi va ularning rivojlanishi”

Faollashtiruvchi savollar:

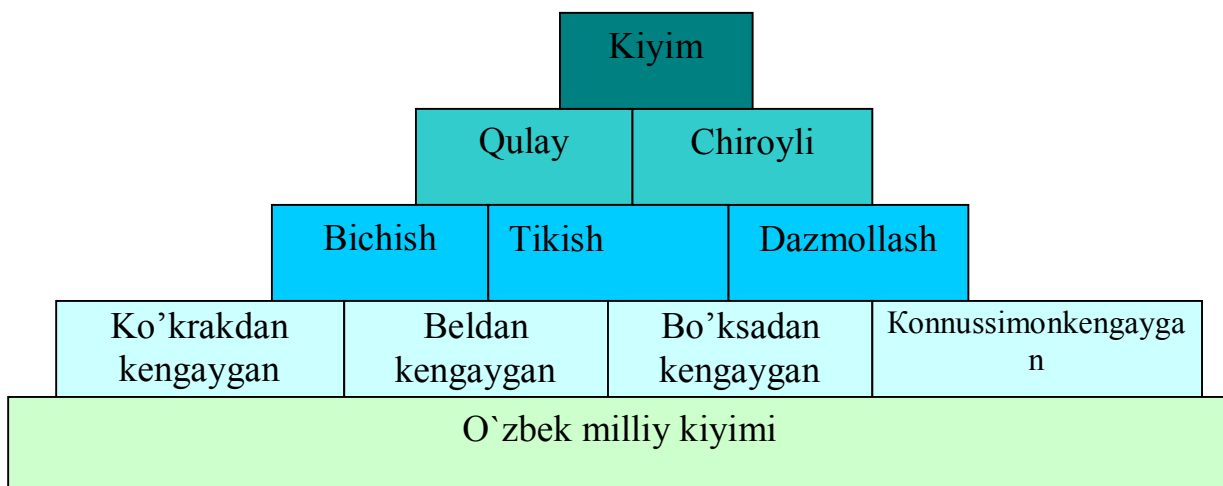
11. O‘zbek milliy kiyimning kelib chiqish tarixi haqida aytib bering?
12. O‘zbek milliy kiyimlarning rivojlanish bosqichlari nechiga bo‘linadi va qaysilar?
13. O‘zbek milliy kiyimlarini ishlab chiqish va tikish texnologiyasi qanday vujudga kelgan?
14. Kiyimlarining mutanosibligida qanday farqlar bor?
15. Kiyimlarining turlari sanab o‘ting?
16. O‘zbek milliy kiyimlariga va gazlamalarga qanday talablar qo‘yiladi?
7. Milliy kiyimlarni tikishda gazlamaning ahamiyati
8. Qadimgi Gretsiyada ayollarlar kiyimi qanday bo‘lgan?
9. Gretsiyada ayollar ustki kiyimi nima deb atalardi va u qanday shaklda bo‘lgan?
10. Nechanchi asrga kelib kiyimda yoqalar, yeng, manjetlar, cho‘ntaklar, taqilmalar shakllandi?
11. XVIII asr (Barokko davri) larga kelib ayollar kiyimlari qanday ko‘rinishda bo‘ldi?
12. Klassik, sport, fantaziya hamda erkin uslubda kiyinish nechanchi asrga kelib paydo bo‘ldi?
13. SHarq uyg‘onish davrida o‘zbek milliy kiyimlari qanday tusda bo‘lgan?

«Nima uchun?» organayzerini to‘ldiring

1. Tanlangan modelga qarab gazlama tanlanadi
2. Tanlangangazlama milliy libosga mos kelishi,
3. Tanlangangazlamakiyim mavsumga mos kelishi,
4.
5.
6.

A. «Sinkveyn» metodi

“Aqliy hujum” usuli va BBB texnologiyasi.

Savol

O'zbek milliy kiyimini tikishda, mashinada bajariladigan ishlar terminologiyasi?

Bilaman	Bilishni hohlayman	Bilib oldim
1. Biriktirib tikish		
2. Ag'darma chok bilan tikish		
3. Bukib tikish		
4. Bostirib tikish		

TEST

1. Ibtidoiy jamoada kiyimning birinchi namunalari sifatida nimalar xizmat qilgan?

- A) hayvonlar po'sti, daraxtlar barglari
- B) qush patlari
- *C) barcha javob to'g'ri

2. Kiyimning rivojlanish tarixi necha bosqichga bo'linadi?

- A) 5 bosqichga
- *B) 3 bosqichga
- C) 2 bosqichga

3. Qadimda to'g'ri burchakli matodan tikilgan yoqa va yeng o'mizlari bichilgan ko'ylak qanday nomlangan?

*A) "Tunika"

B) «sari»

C) xiton

4. Qadimda Greklar ayollar kiyimini qanday atashgan?

A) fibulalar

*B) peplos

C) gimatiy

5. Nechanchi asrning oxirida tikuv mashinalari ixtiro etilgan?

A) XX

B) XIV

*C) XIX

6. Klassik, sport, fantaziya hamda erkin uslubda kiyinish nechanchi asrga kelib paydo bo'ldi?

*A) XIX

B) XX

C) XIV

7. Qadimgi Gretsiyada ayollarlar kiyimi qanday bo'lgan?

A) Konussimon

*B) yopiqroq va uzun

C) ovalsimon

8. Gretsiyada ayollar ustki kiyimi qanday shaklda bo'lgan?

A) ovalsimon

B) konussimon

*C) to'rtburchak

9. XVIII asr (Barokko davri) larga kelib ayollar kiyimlari qanday ko'rinishda bo'ldi?

*A) Hashamatdor

B) Oddiy

C) Zamonaviy

10. Uyg'onish davriga kelib ayollar kiyimi qanday bo'ldi?

A) Keng

*B) sal torroq

C) Uzun

7-Mazvu: O'zbek milliy bosh kiyimlari tarixi va rivojlanishi
Test savollari

1. Bosh kiyimlar qanday omillarga qarab o'zgargan?
*A) Iqlimsharoitiga, vaqo'llanilgan materiallariga bog'liq.
B) Millati
C) Faqat iqlim
2. Bezak vazifasini madaniy borat?
*A) boshni bezash, kostumni to'ldirib turish kerak.
B) Sovuq dansaqlash
C) Faqat chiroy uchun
3. Bosh kiyim qanday vazifalarini bajarishi mumkin?

*A) ikki xil: amaliy va bezak
B) Faqat chiroy uchun
C) Sovuq dansaqlash
4. Bolalar bosh kiyimlariga gazlama sigako'rane chaguruhlarga bo'linadi:
*A) 4
B) 2
C) 5
5. Bosh kiyimlarni modellashtirishda ko'pincha konstruksiyaning nechanchi turidan foydalaniladi?
*A) to'rtinchituri qo'llaniladi.
B) ikkinchituri qo'llaniladi.
C) uchinchituri qo'llaniladi.

Faollashtiruvchi savollar

1. Qadimda bosh kiyimlar qaysi materiallardan tayyorlangan?
2. Bosh kiyimlar belgilari bo'yicha qanday guruhlarga bo'linadi?
3. Bosh kiyimlari jins va yoshiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
4. Bosh kiyimlari mo'ljallanishiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
5. Bosh kiyimlari mavsumga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
6. Bosh kiyimlari gazlama turiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
7. Bosh kiyimlari tuzilishiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?
8. Bosh kiyimlari ishlov berilishiga ko'ra qaysi guruhlarga bo'linadi?

Aqliy hujum metodi teskor savollar

1. Xalq amaliy san'atining qaysi turlarini bilasiz?
2. Qadimda zardo'zlik qaerlarda ishlatilgan?
3. Zardo'z ustalaridan kimlarni bilasiz?
4. Qanday zardo'z buyumlar tikilgan?

Guruh bilan ishlash qoidalar

Guruh a'zolarining har biri

* O‘z sheriklarining fikrlarini hurmat qilishlari lozim;

Berilgan topshiriqlar bo‘yicha faol, hamkorlikda va mas’uliyat bilan ishlashlari lozim;

* O‘zlariga yordam kerak bo‘lganda so‘rashlari mumkin;

* Yordam so‘raganlarga ko‘mak berishlari lozim;

* Guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari mumkin;

«Biz bir kemadamiz, birga cho‘kamiz yoki qutilamiz» qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

I zaryx

1. Buyumlar qanday gazlamalardan tayyorlangan?
2. Buyumlarni bezash uchun nimalar ishlatilgan?

II zaryx

1. Ilk bosh kiyimlar nimalardan yasalgan?
2. Qanday zardo 'z buyumlar tikilgan?

III zaryx

1. Milliy bosh kiyimlarda qanday asboblari va zaruriy ashyolar ishlatiladi?
2. Milliy bosh kiyimlarda qanday iplar ishlatiladi?

Testsavollari

1. Bosh kiyimlar qanday omillarga qarab o'zgargan?
*A) Iqlimsharoitiga, vaqo'llanilganmateriallarigabog'liq.
B) Millati
C) Faqat iqlim
2. Bezak vazifasi nimadan iborat?
*A) boshni bezash, kostumni to'ldirib turishi kerak.
B) Sovuqdan saqlash
C) Faqat chiroy uchun
3. Bosh kiyim qanday vazifalarini bajarishi mumkin?
*A) ikki xil: amaliy va bezak
B) Faqat chiroy uchun
C) Sovuqdan saqlash
4. Bolalar bosh kiyimlari gazlamasiga ko'ra necha guruhlarga bolinadi?
*A) 4

B) 2

C) 5

5. Bosh kiyimlarni modellashtirishda ko‘pincha konstruksiyaning nechanchi turidan foydalaniladi?

*A) to‘rtinchi turi qo‘llaniladi.

B) ikkinchi turi qo‘llaniladi.

C) uchinchi turi qo‘llaniladi.

**8-Mavzu: Zardo'zlik buyumlari ishlab chiqarish tarixi haqida
ma'lumot
Test savollari**

1. Nechanchi asr boshlarida zardo'zlikning o'ziga xos maktabi yaratilgan?

A) XV-XVIII asr

*B) XIX-XX asr

V) XX asr

D) XVIII-XIX asr

2. Amir saroyining ahlari uchun qanday kiyimlar tikganlar?

*A) Chakmon, kamzul, poyafzal, belbog', chalvor, salla quloq va jul

B) Poyafzal, belbog', chalvor

V) Chakmon, kamzul, poyafzal

D) Belbog', chalvor, salla quloq va jul

3. Buxoroda qizlar, kelinchaklar uchun tikilgan zardo'z do'ppilarning nomini ayting?

A) "Gulnoz", "Bahor", "Dilorom",

B) "Navro'z", "Festival",

V) "Ra'no", "Qo'shbodom", "Baxt"

*D) Hamma javoblar to'g'ri

4. 1960 yillardan xotin-qizlarning zar tuflilari necha xil shakli tikila boshlangan.

A) 2 xil

*B) 3 xil

V) 4 xil

D) 5 xil

5. Zardo'zi buyumlarga qanday naqsh va rasmlar aks ettirilgan.

A) Lola, oftob, bodom

B) Minorai, Kalon

V) Somoniy" maqbarasi

*D) Hamma javoblar to'g'ri

Aqliy hujum metodi teskor savollar

1. Xalq amaliy san'atining qaysi turlarini bilasiz?

2. Qadimda zardo'zlik qaerlarda ishlatilgan?

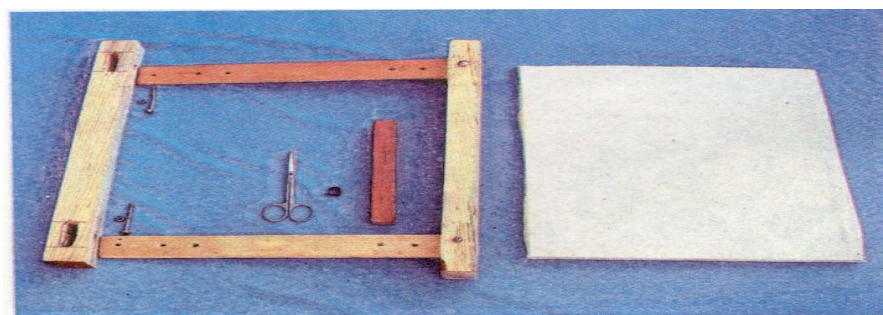
3. Zardo'z ustalaridan kimlarni bilasiz?

4. Qanday zardo 'z buyumlar tikilgan?

*Usta
Majidov.*

Omonjon

1. Korcho'b, 2. Patila. 3. Qaychi, 4. Angishvona.

Zardo'zlikda o'ziga xos asbob-uskunalar

Korcho'b, patila, tuyabo'yin qaychi, kerish.

Korcho'pda buyum tikish.

Guruh bilan ishlash qoidalari

Guruh a'zolarining har biri

- * O'z sheriklarining fikrlarini hurmat qilishlari lozim;
- * Berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- * O'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- * Yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;

* Guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari mumkin;
«Biz bir kemadamiz,birga cho'kamiz yoki qutilamiz» qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

I zaryx

1. Buyumlar qanday gazlamalardan tayyorlangan?
2. Buyumlarni bezash uchun nimalar ishlatilgan?

II zaryx

1. Zardo'z ustalaridan kimlarni bilasiz?
2. Qanday zardo 'z buyumlar tikilgan?

III zaryx

1. Zardo'zlikda qanday asboblari va zaruriy ashyolar ishlatiladi?
2. Zardo'zlikda qanday iplar ishlatiladi.

Topshiriq:

Quyidagi buyumlar qaysi buyumlar turiga kiradi, belgilang?

1. Do'ppi 2.To'n 3. Kurtka 4. So'zana 5. Choyshab 6. Dasturxon 7.Shim 8. Sochiq 8. Ro'mol 9. Ko'ylak 10. Zar qosh 11. Zar etik 12. Zar nimcha

<i>Zardo'zi kiyimlar</i>	<i>Zardo'zi buyumlar</i>	<i>Tikuv trikotaj buyumlar</i>

9- Mavzu: Tikuvchilik korxonalari jihozlari haqida ma'lumot. Faollashtiruvchi savollar

Guruh bilan ishlash qoidalarini

Guruh a'zolarining har biri

- o'z sheriklarining fikrlarini xurmat qilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari mumkin;
- yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;
- guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "Biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutilamiz" qoidasini yaxshi bilishlari lozim.

1-guruh

1. Tikuv mashinalari nechanchi asrda ixtiro qilingan?
2. Londonda nemis ishgranti Charles Weisenthal igna qo'llanilishiga nechanchi yilda patent olingan?

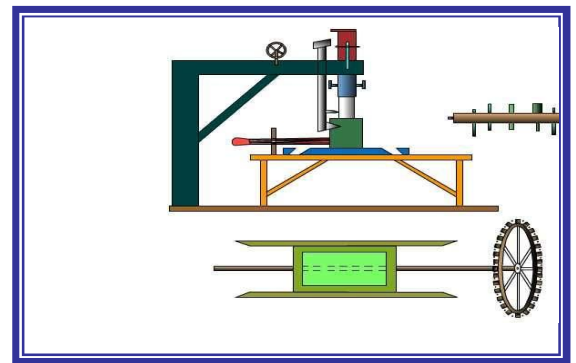
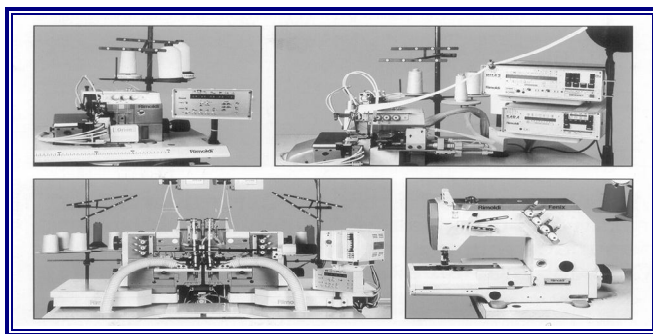
2-guruh

3. Kiyimni yaratishdagi bosqichlari nechta turga bo'linadi?
4. Sevel – Rou savdosi nechanchi asrda rivojlangan?
5. Kiyim dazmoli qanday nomlangan?

3-guruh

6. Elektr dazmollari nechanchi yilda paydo bo'lgan?
7. "Solit" so'zining ma'nosi nima deb atalgan?

Farqini ayting

Munozara uchun savollar

1. Birinchi tikuv mashinasi qachon yaratilgan va u qanday ko'rinishdagi chok bilan tikar edi?
2. Birinchi moki bahyali tikuv mashinasi qachon va kim tomonidan yaratilgan?
3. Sizning fikringizcha qaysi mashinasozlik korxonasi va firmasi eng sifatli tikuv mashinalarini ishlab chiqaradi?

4. Mahsulotning sifati tikuv mashinasiga yoki unda bajariladigan texnologik j rayonga bog'liq bo'ladimi?
5. Mamlakatimizda tikuvchilik korxonalarida qaysi firma va zavodlarda ishlab chiqariladigan tikuv mashinalari keng qo'llaniladi?
6. Tikuv mashinalarining nechanchi asrda ixtiro qilingan?
7. Londonda nemis ishgranti Charles Weisenthal igna qo'llanilishiga nechanchiyilda patent olingan?
8. Kiyimni yaratishdagi bosqichlarining nechta turga bo'linadi?
9. Sevel – Rousavdosining nechanchi asrda rivojlangan?
10. Kiyim dazmoliqanday nomlangan?
11. Elektr dazmollarining nechanchiyilda paydo bo'lgan?
12. “Solit” so'zining ma'nosini nima deb atalgan?

Amaliy topshiriqlar

1-guruh

1. Tikuv mashinalari nechanchi asrda ixtiro qilingan?
2. Londonda nemis ishgranti Charles Weisenthal igna qo'llanilishiga nechanchi yilda patent olingan?

2-guruh

3. Kiyimni yaratishdagi bosqichlari nechta turga bo'linadi?
4. Sevel – Rou savdosi nechanchi asrda rivojlangan?

3-guruh

6. Elektr dazmollari nechanchi yilda paydo bo'lgan?
7. “Solit” so'zining ma'nosi nima deb atalgan?

5. MUSTAQIL TA'LIM UCHUN MATERIALLAR

1 - MUSTAQIL ISH

Mavzu: Oliy ta'lim me'yoriy hujjatlarini o'rganish.

Topshiriq

1. Oliy ta'lim haqida tushuncha bering.
2. Oliy ta'lim me'yoriy hujjatlarini o'rganing.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori", T., "SHarq", 1998y. 64 b.
2. O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", "Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori", - T., "SHarq", 1997., 49 b.
3. Internet saytlari

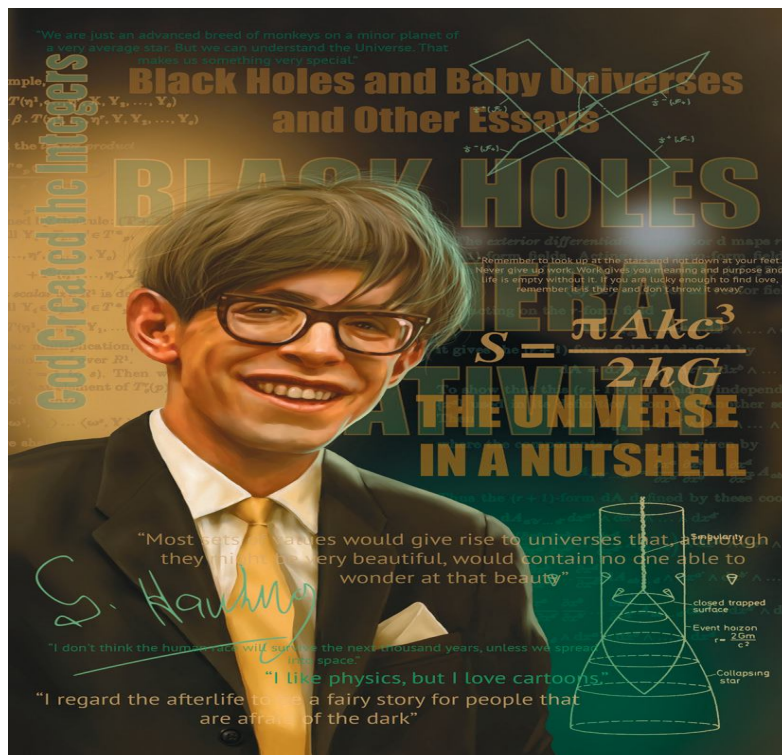
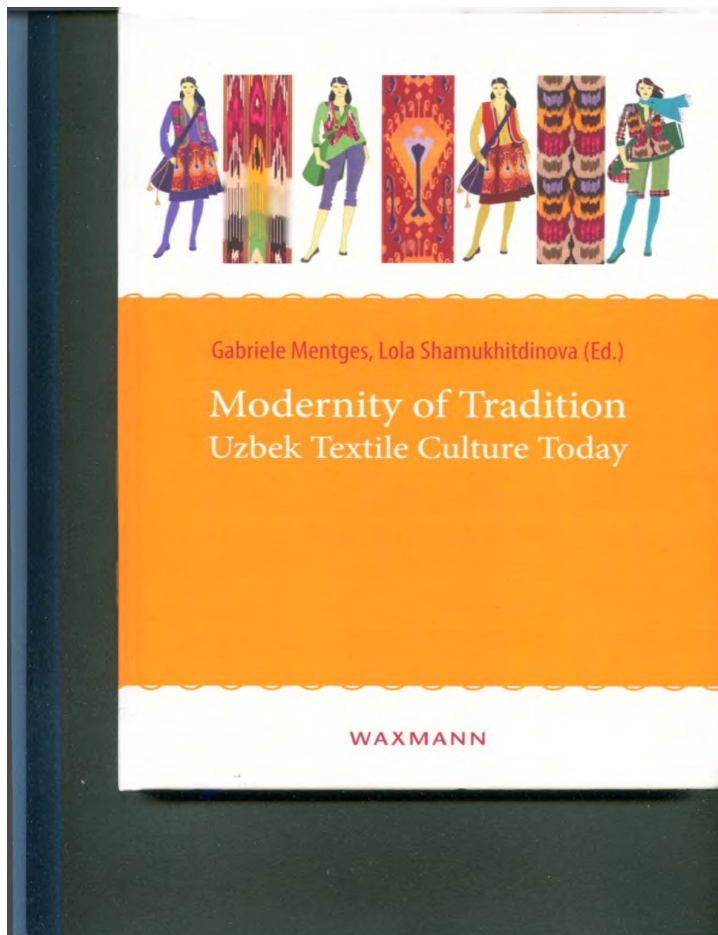
Mustaqil ishga qo'yilgan talablar:

Talabalar berilgan mavzu bo'yicha quyidagi savollarga javob yozishlari kerak:

1. Oliy ta'lim haqida tushuncha bering
2. Oliy ta'limning me'yoriy hujjatlariga nimalar kiradi?

Uslubiy tavsiyalar

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga yozma ravishda javoblar yozilib, Oliy ta'lim haqida, oliy ta'limning me'yoriy hujjatlarini tushuntirib beradi.

2 - MUSTAQIL ISH

Mavzu: Yengil sanoat sohasi tarixi, bugungi kuni va istiqbollari haqida ma'lumotlar to'plash.

Topshiriq

1. Yengil sanoat sohasi tarixini o'rganing va yengil sanoat korxonalariga sayohat qiling.
2. Ip va gazlama ishlab chiqarish jarayonlarni kuzating.
3. Ip va gazlama ishlab chiqarishdagi zamonaviy texnika va texnologiyalarni o'rganing.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G.K.Kulidjanova, S.S.Musaev «Yengil sanoat mahsulotlari texnologiyasi», Toshkent, «Gafur Gulom», 2002.
2. E. Olimboyev, Sh. Davirov, «O'zbekiston to'qimachilik sanoati mahsulotlari va ularni ishlab chiqarish texnologiyasi» T., 2002 y
3. Internet saytlari

Mustaqil ishga qo'yilgan talablar:

Talabalar berilgan mavzu bo'yicha quyidagi savollarga javob yozishlari kerak:

1. Yengil sanoat sohasi tarixi nimadan iborat?
2. Yengil sanoat tarmoqlariga nimalar kiradi?
3. Ip va gazlama ishlab chiqarishdagi texnologik jarayonlar nimadan iborat?
4. Ip va gazlama ishlab chiqarishdagi zamonaviy texnika va texnologiyalarni izohlab bering.

Uslubiy tavsiyalar

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga yozma ravishda javoblar yoziladi va yengil sanoat haqida tushuncha, ip va gazlama ishlab chiqarish rivojlanish bosqichlari, to'qimachilik sanoatida zamonaviy texnika va texnologiyalarni tushuntirib beradi.

Gabriele Mentges, Lola Shamukhitdinova (Ed.)

Modernity of Tradition Uzbek Textile Culture Today

WAXMANN

Халимахон Алимова, Габриеле Ментгес,
Лола Шамухитдинова

Перспективы узбекской текстильной культуры: традиции и инновации

3 - MUSTAQIL ISH

Mavzu: Yengil sanoat sohasidagi ishlab chiqarish korxonalari haqida ma'lumotlar to'plash.

Topshiriq

1. Yengil sanoat tarmoqlari bo'yicha xom ashyolarni o'rganing.
2. "Zarkon" ishlab chiqarish korxonasi bo'yicha sayohat qiling va texnologik jarayonlarni o'rganing.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Q.T. Olimov Yengil sanoat mashina va apparatlari. O'quv qo'llanma Toshkent., DITAF.2001-247b.
2. Q.T.Olimov " Tikuvchilik korxonalari jihozlari" T.: 2003y.
3. L.P.Uzoqova, I.M.Raxmonov "Tikuv buyumlarining texnologik jihozlari" T. 2009y.
4. Internet saytlari

Mustaqil ishga qo'yilgan talablar:

Talabalar berilgan mavzu bo'yicha quyidagi savollarga javob yozishlari kerak:

1. Yengil sanoat xom ashyolari va tarmoqlari haqida ma'lumot bering
2. "Zarkon" ishlab chiqarish korxonasi bo'yicha sayohat qiling va jarayonlarni o'rganing.

Uslubiy tavsiyalar

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga yozma ravishda javob beriladi. Yengil sanoat xom ashyolari va tarmoqlari, tikuvchilik korxonalari haqida ma'lumot

Gabriele Mentges, Lola Shamukhitdinova (Ed.)

Modernity of Tradition Uzbek Textile Culture Today

WAXMANN

4 - MUSTAQIL ISH

Mavzu: Tanlangan ta'lim yo'nalishi haqida ma'lumotlar to'plash. Topshiriq

- 1 Tanlangan ta'lim yo'nalishi haqida tushuncha bering
2. "Yodgora zar" ishlab chiqarish korxonasi bo'yicha sayohat qiling va jarayonlarni kuzating.

Foydalanilgan adabiyotlar:

3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori", T., "SHarq", 1998y, 64 b.
4. O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", "Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori", - T., "SHarq", 1997., 49 b.
5. P. A. Gonchava. Buxoro zarzo'zlik san'ati. Qo'llanma Toshkent 1986y
4. Jrats woven silks from Central Asia. The Ray Collection. - Cambridg, 1998.

Mustaqil ishga qo'yilgan talablar

Talabalar berilgan mavzu bo'yicha quyidagi savollarga javob yozishlari kerak:

1. Tanlangan ta'lim yo'nalishi haqida tushuncha beradi
2. "Yodgora zar" ishlab chiqarish korxonasi bo'yicha sayohat qiladi va jarayonlar bo'yicha ma'lumot to'playdi.

Uslubiy tavsiyalar

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javoblar beriladi. Tanlangan ta'lim yo'nalishi haqida tushuncha beradi. Tikuvchilik, zardo'zlik va trikotaj buyumlari ishlab chiqarish texnologiyasi haqida gapirib berishi kerak.

5 - MUSTAQIL ISH

Mavzu: Sohaning yetakchi olimlari va mutaxassislari haqida ma'lumot to'plash Topshiriq

1. Tikuvchilik sanoatining rivojlanish tarixi haqida ma'lumot bering
2. Sohaning yetakchi olimlari va mutaxassislari haqida hisobot tayyorlang.

Foydalanilgan adabiyotlar

11. Н.С. Содиқова “Ўзбек миллий кийимлари XIX-XX асрлар” Т. 2001.
12. Q.T.Olimov “ Tikuvchilik korxonalari jihozlari“ Т.: 2003y
3. P. A. Gonchava.” Buxoro zarzo'zlik san'ati” o'quv qo'llanma, T., 1986y
4. M.SH.Jabborova «Tikuvchilik texnologiyasi», Toshkent, «Uzbekiston»,1994
5. Internet saytlari

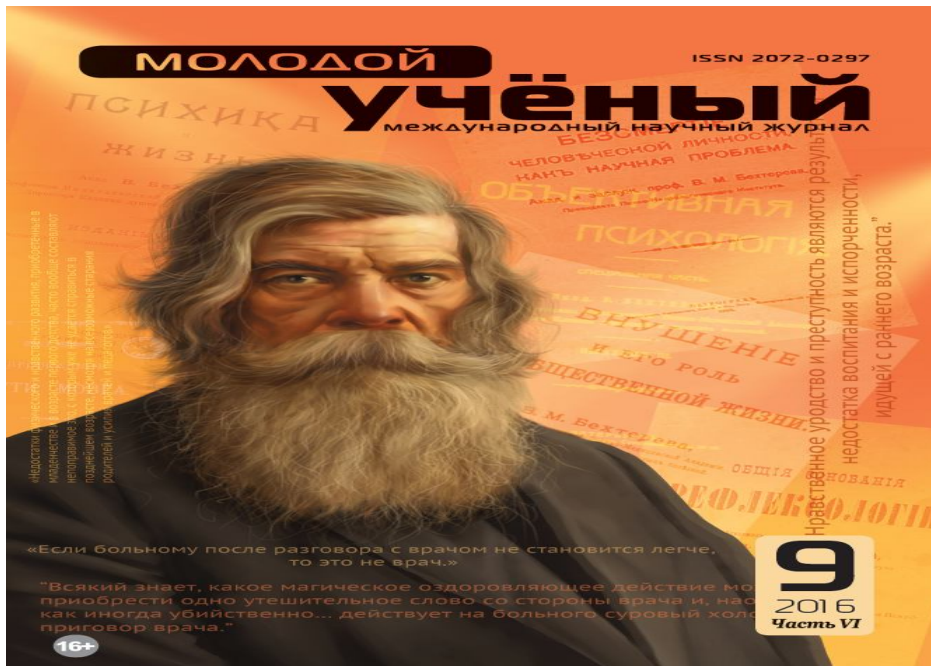
Mustaqil ishga qo'yilgan talablar

Talabalar berilgan mavzu bo'yicha quyidagi savollarga javob yozishlari kerak:

1. Tikuvchilik sanoatining
rivojlanish tarixi haqida ma'lumot bering
2. Sohaning yetakchi olimlari va
mutaxassislari haqida ma'lumot bering

Uslubiy tavsiyalar

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javob beradi. Tikuvchilik sanoatining rivojlanish tarixi,sohaning yetakchi olimlari va mutaxassislari haqida ma'lumot berishi kerak.

6 - MUSTAQIL ISH

Mavzu: Tikuvchilik korxonalarida zamonaviy texnika va texnologiyalarni o'rganish

1. “Kasatka” va “Delux” tikuvchilik korxonasi zamonaviy texnika va texnologiyalarini o'rganing.
2. Korxona tikuv mashinalarining turlarini taqqoslang.
3. Tikuv mashinalarida texnologik jarayonlar to'g'risida hisobot yozing.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Q.T.Olimov“ Tikuvchilik korxonalaridagi jihozlari“ T.: 2003y.
2. L.P.Uzoqova, I.M.Raxmonov “Tikuv buyumlarining texnologik jihozlari” T. 2009y.
3. Internet saytlari.

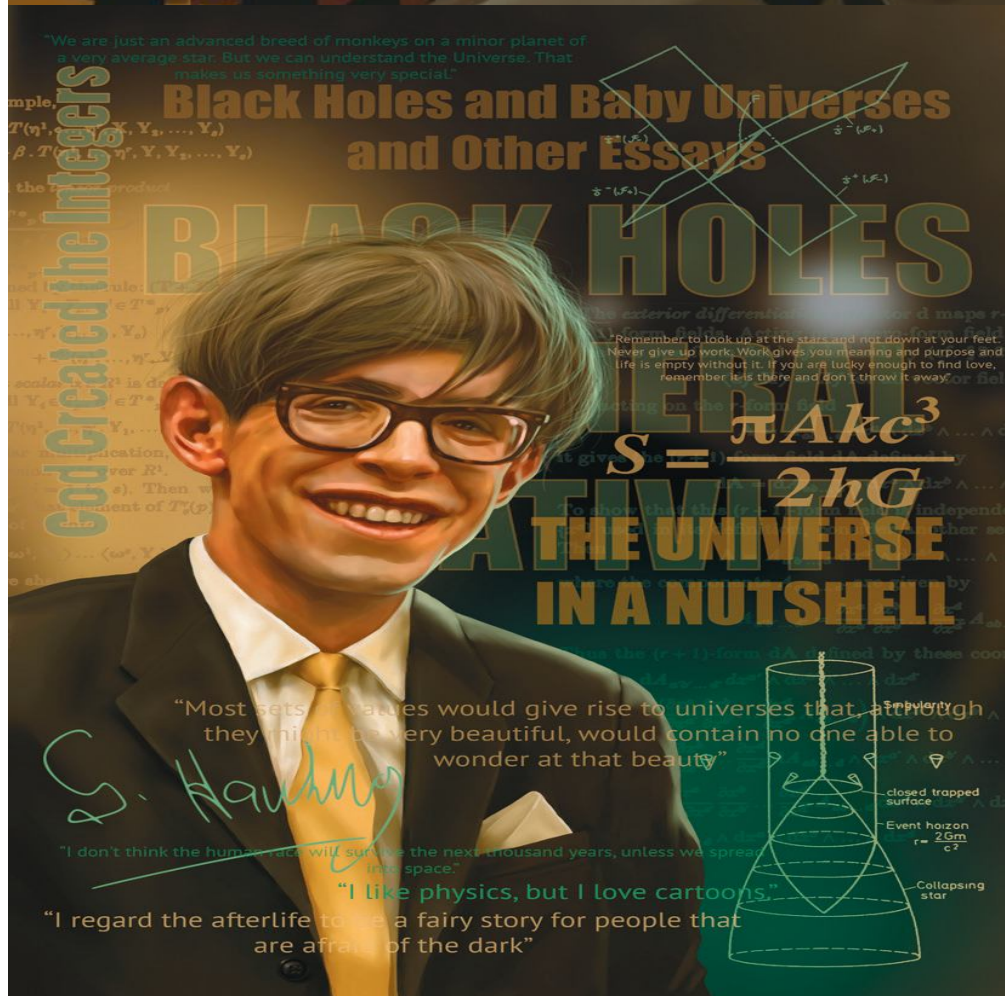
Mustaqil ishga qo'yilgan talablar

Talabalar berilgan mavzu bo'yicha quyidagi savollarga javob yozishlari kerak:

1. “Kasatka” va “Delux” tikuvchilik korxonasi zamonaviy texnika va texnologiyalar.
2. Korxona tikuv mashinalarining turlarining tahlili.
3. Tikuv mashinalarida texnologik jarayonlar.

Uslubiy tavsiyalar

Mavzu buyicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javoblar beriladi. MDX va chet mamlakatlarida tikuv sanoati mashinalarini ishlab chiqaruvchi firmalar va korxonalar, tikuv mashinalarining turlari, tikuv mashinalarining turlari va texnologik jarayonlar to'g'risida umumiy ma'lumot berish kerak.

6. AMALIY MASHG'ULO T MATERIALLARI

Amaliy mashg'ulot

Mavzu: ***Kirish. Fanning asosiy vazifalari va mazmuni, maqsadi. Oliy ta'lim haqida tushuncha. O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturini o'rganish va tahlil qilish.***

Reja:

1. "Mutaxassislikka kirish" fanining maqsad va vazifalarini o'rganish.
2. Yo'nalish bo'yicha olib boriladigan faoliyatning mohiyatini o'rganish.
3. O'zbekiston Respublikasining yengil sanoat tizimida tikuv, trikotaj va zardo'zlik korxonalarining tutgan o'rnini tahlil qilish..
4. Oliy ta'lim haqida tushuncha. Oliy ta'limning me'yoriy hujjatlarini o'rganish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни, "Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори", Т., "Шарқ", 1998у. 64 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури", "Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори, – Т., "Шарқ", 1997., 49 б.
3. Mutaxassislikka kirish» fanidan ma'ruzalar matni. 2016 y.

Uslubiy ko'rsatmalar.

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javob beriladi. Mutaxassislikka kirishning maqsad va vazifalari o'rganiladi, yo'nalish bo'yicha olib boriladigan faoliyatning mohiyati, O'zbekiston Respublikasining yengil sanoat tizimida tikuv, trikotaj va zardo'zlik korxonalarining tutgan o'rni tahlil qilinadi, oliy ta'lim haqida tushuncha berilib, oliy ta'limning me'yoriy hujjatlari o'rganiladi.

2 - Amaliymashg'ulot

Mavzu: Buxoro muhandislik-texnologiya institutining tarixi va tuzilishi, talaba tahsil olayotgan kafedra tarixini o'rganish.

Reja:

1. Ta'lim berayotgan oliy ta'lim muassasining tashkiliy tarkibi.
2. Talaba tahsil olayotgan kafedra tarixi.
3. Tanlangan ta'lim yo'nalishi va va o'qitiladigan fanlar haqida tushuncha.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. М.Т.Ходжиев, К.Х.Мастонов. Бухоро озиқ-овқат ва енгил саноат технологияси институтининг ўтмиши, бугуни, эртаси. Б. 2008 й.
2. Бухоро озиқ-овқат ва енгил саноат технологияси институтининг Бухоро мухандислик-технология институтига айлантириш тўғрисидаги Президент Қарори. 2011 й.

Uslubiy ko'rsatmalar.

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javob beriladi. Ta'lim berayotgan oliy ta'lim muassasining tashkiliy tarkibi o'rganiladi, talaba tahsil olayotgan kafedra tarixini o'rganib, tanlangan ta'lim yo'nalishi va va o'qitiladigan fanlar haqida tushuncha beriladi.

3-Amaliy mashgʻulot

Mavzu: Talabalarning huquq va burchlari oʻrganish.

Reja:

1. Talabalarning huquq va burchlari.
2. Talabalar bilimini reyting tizimi asosida baholash haqida tushuncha
3. Odob-axloq qoidalarini.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Oliy oʻquv yurti talabalari odob-axloq qoidalarini Nizomi.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, “Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори”, Т., “Шарқ”, 1998у. 64 б.
3. Ўзбекистон Республикасининг "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури", “Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори, – Т., “Шарқ”, 1997., 49 б.

Uslubiy koʻrsatmalar.

Mavzu boʻyicha berilgan savollarga ogʻzaki ravishda javob beriladi. Talabalarning huquq va burchlari, talabalar bilimini reyting tizimi asosida baholash haqida tushuncha beradi va odob-axloq qoidalarini oʻrganadi.

4 Amaliy mashg'ulot

Mavzu: Yengil sanoat to'g'risida ma'lumot. O'zbekistonda tikuvchilik sanoati tarixi va rivojlanishini o'rganish.

Reja:

- 1.Yengil sanoat haqida tushuncha.
- 2.Yengil sanoat xom ashyolari va tarmoqlari..
- 3.Tikuvchilik sanoatining rivojlanish tarixi.
- 4.Tikuvchilik sanoatining rivojlanish bosqichlari.
- 5.Tikuvchilik sanoatida zamonaviy texnika va texnologiyalar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

6. K.N Abirkulov. O'zbekiston iqtisodiy geografiyasi. -T.: 2004..
7. Nabiev E., Qayumov A. O'zbekistonning iqtisodiy salohiyati.-T., 2000.
8. Soliev A.S., Axmedov E.A., Muxamadaliyev R.I. va b. Mintaqaviy iqtisodiyot. O'quv qo'llanma. -T.: "Universitet", 2003.
9. Soliev A., Tojiev Z. Iqtisodiy va sotsial geografiya asoslari.-T., 2001.

Uslubiy ko'rsatmalar.

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javob beriladi. Yengil sanoat haqida tushuncha beradi, yengil sanoat xom ashyolari va tarmoqlari, tikuvchilik sanoatining rivojlanish tarixi, tikuvchilik sanoatining rivojlanish bosqichlarini o'rganadi, tikuvchilik sanoatida zamonaviy texnika va texnologiyalarni tahlil qiladi.

5 Amaliy mashg'ulot

Mavzu: ***Gazlamalar tarixi, ilk o'rta asr gazmollari, kiyimlarni tikishga ishlatiladigan matolar tahlili, hozirgi zamon to'quvchilik dastgohlarini o'rganish.***

Reja:

1. Gazlama to'qish tarixi haqida ma'lumot.
2. Ilko'rta asr gazmollari haqida ma'lumot.
3. Kiyimlarni tikishga ishlatiladigan matolar.
4. Hozirgi zamon to'quvchilik dastgohlari

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jrats woven silks from Central Asia. The Ray Collection. – Cambridg, 1998.
2. Baldano I.S. Moda XX veka: Ensiklopediya. -M.: «Olma-Press», 2002.
3. N.G Abbosova, B.B. Ahmedov, Sh. M. Mahkamova, T.A Ochilov. “Yengil sanoat mahsulotlari materialshunosligi”. T., Aloqachi 2006y.
4. S.A. Xamraeva “To'quvchilik texnologiyasi” T., Fan, 2005y.
5. www.ethnografy.omskeg.ru – Kafedra etnografi i muzevedeniya OGU.

Uslubiy ko'rsatmalar.

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javob beriladi. Gazlama to'qish tarixi haqida ma'lumotlar bilan tanishib, ilko'rta asr gazmollari haqida, kiyimlarni tikishga ishlatiladigan matolarni va hozirgi zamon to'quvchilik dastgohlarini tahlil qiladi

6 - Amaliy mashg'ulot

Mavzu: Kiyimlar va o'zbek milliy kiyimlar tarixi, rivojlanishini o'rganish.

Reja:

1. Milliy kiyimlarning kelib chiqish tarixi.
2. Milliy kiyimlarning rivojlanish bosqichlari.
3. Kiyimni ishlab chiqarish va tikish texnologiyasi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. X.X Komilova., N.K. Hamroyeva "Tikuv buyumlarini konstruksiyalash". Toshkent. 2003.
2. G.K Xasanboyeva., O.I. Krimova Kiyim modelini ishlash va konstruksiyasini tayyorlash., Toshkent. "O'qituvchi. 1990.
3. S.Sh Toshpo'latov. X.X, Komilova., vaboshq. "Tikuv buyumlarini loyihalash"., Toshkent. "Voriz - nashriyot". 2007.

Uslubiy ko'rsatmalar.

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javob beriladi. Milliy kiyimlarning kelib chiqish tarixini o'rganadi, milliy kiyimlarning rivojlanish bosqichlarini tahlil qilib, kiyimni ishlab chiqarish va tikish texnologiyasi haqida ma'lumotga ega bo'ladi..

7-Amaliy mashg'ulot

Mavzu: O'zbek milliy bosh kiyimlari tarixi va rivojlanishini o'rganish, milliy bosh kiyimlar turlarini tahlil qilish.

Reja:

1. Bosh kiyimlar haqida umumiy ma'lumot.
2. Milliy bosh kiyimlar tasnifi.
3. Milliy bosh kiyimlar turlari.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. N. Sodiqova "National Uzbek Clothes of Bukhara and Samarkand XIX-XX centuries", Sharq, T., 2006y.
2. Patterns_Raffaella "How to Use, Adapt and Design Sewing" Published in 2010 by London
3. Z.A. Fatxutdinova, N.N. Xasanova "Bosh kiyimi texnologiyasi" o'quv qo'llanma, Toshkent «Turon-Iqbol 2006

Uslubiy ko'rsatmalar.

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javob beriladi. Bosh kiyimlar haqida umumiy ma'lumot beradi, milliy bosh kiyimlar tasnifi bilan tanishadi, milliy bosh kiyimlar turlarini o'rganadi.

8-Amaliy mashg'ulot

Mavzu: Zardo'zlik buyumlari ishlab chiqarish tarixini o'rganish., zardo'zlik uchun ishlatiladigan zaruriyashyo, asbob-uskunalarni tahlil qilish.

Reja:

- 1.Zardo'zlik san'ati va uning tarixi.
- 2.Zardo'zlik uchun ishlatiladigan zaruriy ashyo va asbob-uskunalar.
- 3.Mahsulot ishlab chiqarish texnologiyasi

Foydalanilganadabiyotlarro'yxati

1. P. A. Gonchava.” Buxoro zarzo'zlik san'ati” o'quv qo'llanma, T., 1986y
2. N.Sodiqova “National Uzbek Clothes of Bukhara and Samarkand XIX-XX centuries”, Sharq, T., 2006y.
3. <https://www.google.com/webhp>

Uslubiy ko'rsatmalar.

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javob beriladi. Zardo'zlik san'ati va uning tarixini o'rganadi, zardo'zlik uchun ishlatiladigan zaruriy ashyo va asbob-uskunalarni tahlil qiladi, mahsulot ishlab chiqarish texnologiyasini o'rganadi.

13.

9-Amaliy mashg'ulot

Mavzu: Tikuvchilik korxonalari jihozlari turlari va tikuv mashinalarida texnologik jarayonlar tahlili.

Reja:

- 1.MDX va chet mamlakatlarida tikuv sanoati mashinalarini ishlab chiqaruvchi firmalar va korxonalar.
- 2.Tikuv mashinalarining turlari.
- 3.Tikuv mashinalarining turlari va texnologik jarayonlar to'g'risida umumiy ma'lumot.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 14.Q.T.Olimov “ Tikuvchilik korxonalari jihozlari“ T.: 2003y.
- 15.L.P.Uzoqova, I.M.Raxmonov “Tikuv buyumlarining texnologik jihozlari” T. 2009y.
- 16.Patterns_Raffaella “How to Use, Adapt and Design Sewing” Published in 2010 by London

Uslubiy ko'rsatmalar.

Mavzu bo'yicha berilgan savollarga og'zaki ravishda javob beriladi. MDX va chet mamlakatlarida tikuv sanoati mashinalarini ishlab chiqaruvchi firmalar va korxonalarni o'rganadi.,tikuv mashinalarining turlari.bilan tanishadi,tikuv mashinalarining turlari va texnologikni jarayonlar to'g'risida umumiy ma'lumot beradi.

7. GLOSSARIY

GLOSSARIY

<i>Atamaning o'zbek tilida nomlanishi</i>	<i>Atamaning ingliz tilida nomlanishi</i>	<i>Atamaning rus tilida nomlanishi</i>	<i>Atamaning ma'nosi</i>
Uslub-	Style	Стиль	Jamiyatning moddiy va ma'naviy madaniyatidagi muhim va xarakterli belgilar obrazli sistemasi ijodiy prinsiplarining tarixan tarkib topgan bir qadar barqaror mushtarakligidir. Uslub- bu davrning badiiy tili va xarakteristikasidir. Davr o'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy informatsiya bilan belgilanadi.
Ko'ylak	cloth	Платье	Ko'ylak terminining ikkita ma'mosi bor. Birinchidan, bu bevosita badan ustidan kiyiladigan ich kiyimini bildirsa, Ikkinchidan, ich kiyim ustidan kiyiladigan yengil kiyimdir. Bundan tashqari ayollarning eng keng tarqalgan kiyim turi ham ko'ylak deyiladi.
siluet	Siluet	Силует	Shaklning soddalashtirilgan ramziy ifodasi, kiyimning asosiy siluetafiguralari figuraga nisbatan va geometrik shakliga ko'ra ifodalanadi.
Rang	Color	Цвет	Hamma vaqtlarda jins- yosh farqini bildiradigan vosita bo'lgan. Masalan, bolalar kiyimi nozikroq tusli bo'ladi, o'smirlar contrast ranglarni ma'qulroq ko'radi, katta yoshlilarga

			chuqurroq rang tuslari yoqadi. Ayollarning kiyimi erkaklar kiyimidan ko'ra yorqinroq va ko'p rangliroq bo'ladi.
Tikuv buyumlari assortimenti	Type of sewing garment	Ассортимент швейных изделий	Poyabzalning qiyofasi, yosh jinsiy guruhi, vazifasi, ishlatiladigan materiallari bo'yicha turlarini belgilovchi majmua.
To'qima materiall	Textile material	Трикотажное полотно	Tanda va arqog'i bo'lmagan materiall.
unifikatsiya	unification	фабрика	Standartlashning eng ko'p qo'llaniladigan va ishlaydigan uslubi bo'lib, uning asosiy maqsadi bir funksional mo'ljallangan mahsulotning mavjud turli-tuman turlarga va tiplarga bo'lish orqali kamaytirishdan iboratdir.
Yengil sanoat	Light industry	Легкая промышленность	Xom ashyoning xilma-xil turlaridan iste'mol buyumlari va mahsulotlari ishlab chiqarishga ixtisoslashtirilgan va bir-biri bilan o'zaro bog'langan sanoat tarmoqlari yig'indisi.
Gazlama	Material	материал	O'zaro perpendikulyar iplar sistemasining o'rinishidan hosil
Do'ppi	Headgear	тюбитейка	Erkaklar va ayollar bosh kiyimi
Kostyum	Costum	костюм	Bu kiyim qismlarining muayyan obrazli-badiiy sistemasi bo'lib, ushbu qismlarni insonning individual obrazini yoki ijtimoiy gruppasini xarakterlovchi, qaror topgan prinsiplarga asosan yaratilgan va muayyan tarixiy bosqichda erishilgan ma'lum texnik, ilmiy va madaniy

			yutuqlarni aks ettiradi.
Urf	Fashion	мода	Bu yangilanish. Bu tabiat rioya qiladigan prinsip! Daraxt eski bargini, odam esa jonga tekkan kiyimini tashlaydi. Moda zerikarli bir xillikdan xalos kiladi. Odamlar bir - biriga yokishni xoxlaydi: chiroyli kiyinsam, yaxshi kurinsam deydi - bu tabiiy extiyoj.
Kompozitsiya	Kompozition	композиция	Musika, amaliy san'at yoki mo'yqalam asari ham xisoblanadi.
Garderob	Garderob	гардероб	Bu bir qator hollarda zarur bo'lgan bir sidra kiyim komplektlari va kostyumni to'ldiruvchi boshqa qo'shimcha predmetlar, ya'ni bir kishining yoki butun oila a'zolari barcha kiyimlarining yig'indisi.
Kiyim	Clothes	одежда	Bu ma'lum vazifaga mo'ljallanganlikni ifoda etuvchi detallar xarakteriga binoan sinchiklab tanlangan, kosmetika va soch turmagi bilan qo'shilib, kostyumni to'ldiruvchi va bezovchi predmetlar bilan birlashgan kiyim. Maqsadiga qarab kiyim-kechak maishiy, kechalik, ishlik, tantanavor, sportbop va hokazo bo'lishi mumkin.
Model	Model	модель	Lotincha so'z bo'lib "namuna" ma'nosini bildiradi. Kiyimga
dazmol	iron	утюг	Buyumlarning turli xil burma va g'ijimlarini tekislovchi texnika .
bahya	stitch	Стяжок	Mashina ignasi yordamida materialda hosil qilingan qo'shni teshiklar orasidagi iplar chalishuvining bitta tugallangan sikli.

